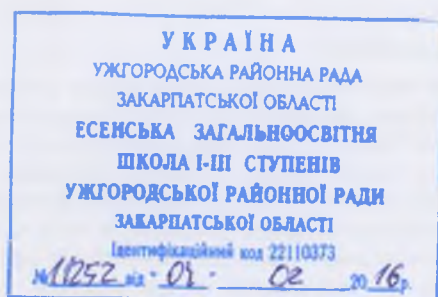

Czébely Lajos

MAGYAR NYELV

**Tankönyv az általános oktatási rendszerű
tanintézetek 4. osztálya számára**

Ajánlotta Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma

Львів
Видавництво „Світ”
2015

УДК 811.511.141(075.2)
ББК 81.665.2я7
Ц32

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ МОН України від 20.07.2015 р. № 777)*

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

Цейбель Л. Л.

Ц32 Угорська мова : підруч. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл.
з навч. угорською мовою / Л. Л. Цейбель. – Львів : Світ,
2015. – 168 с. : іл.

ISBN 978-966-603-944-9

Навчальний матеріал підручника систематизує знання мови. Повторити та закріпити вивчений матеріал допоможуть цікаві тренувальні вправи: тексти з усної народної творчості, науково-популярні тексти, а також вправи ігрового характеру, ребуси, головоломки, які розвивають інтерес до навчання. Матеріал вчить учнів самостійно формувати думку, розуміти те, як в залежності від ситуації змінюється зміст сказаного, покликаний збагачувати словниковий запас та засвоювати мовні навички успішного спілкування.

**УДК 811.511.141(075.2)
ББК 81.665.2я7**

© Цейбель Л. Л., 2015
© Бачина І. М., ілюстрації, 2015
© Видавництво „Світ”, оригінал-макет, 2015

ISBN 978-966-603-944-9

Ukrajna kis állami címere

Ukrajna állami zászlaja

Ukrajna állami himnusza

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Refrén:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Szöveg: Pavlo Csubinszkij

Zene: Mihajlo Verbickij

BEVEZETÉS

Kedves negyedikes tanulók!

Ebben a tanévben az elemi iskola utolsó osztályába léptetek. A negyedik osztály anyanyelvi óráin a harmadik osztályban tanultakhoz hasonlóan a szöveggel, a mondattal és a szófajokkal foglalkozunk majd.

Az első órákon felelevenítjük a hangokról, betűkről, a szavakról, a mondatokról és a szövegről eddig szerzett ismereteiteket.

Az első fejezetben a szövegről tanultakat bővíthetitek, és gazdagíthatjátok, a másodikban pedig a mondatról eddig szerzett ismereteiteket mélyíthetitek tovább.

A harmadik fejezet tartalmazza a negyedik osztály törzsanyagát magyar nyelvből: a szófajokat.

Tankönyvetekben magyarázó szövegeket, kérdéseket, gyakorlatokat, érdekes szövegeket, verseket találtok. A gyakorlatokat úgy válogattuk meg, hogy ne csak tanítsanak, hanem szórakoztassanak is. Szórakoztatnak, mert igyekeztünk színes mondatokat és értékes szövegeket összeválogatni. Tanítanak, mert változatos és egyre nagyobb erőpróbát igénylő feladatokat találhattok a tankönyvben. Ezért az önálló ismeret-elsajátításban is alkalmazhatjátok.

Aki kedveli a magyar nyelv tantárgyat, annak biztosan örömet szerez majd ez a könyv.

Jó munkát kívánunk!

A szerző

Mindig vedd figyelembe a következő jeleket!

	Könnyebb feladatok, mindenki oldja meg őket!		Házi feladatok
	Szabályok, amelyeket meg kell tanulnod!		Szerepjáték
	Gondolkodtató feladatok		Helyesírási gyakorló kérdések
	Önálló munka		Rajzold le!
	Szómagyarázat		

Homoki Imre: Őszi táj

Ismergetjük, tanuljuk egész életünkben anyanyelvünket is, ezt a sokszínű, sokarcú csodát. S minél jobban megismerjük, annál szebbnek, gazdagabbnak, csillogóbbnak látjuk.
Lőrincze Lajos

ANYANYELVÜNK

A világon ma több, mint 3000 nyelven beszélnek az emberek. Ezek a nyelvek egyenrangúak. A sok nyelv közül mégis érzelmileg az áll mindenkihez a legközelebb, amelyet elsőként tanult meg az édesanyjától. Ez az **anya-nyelve**.

Hozzánk, magyarokhoz, bárhol is éljünk a világon, magyar anyanyelvünk áll legközelebb. Azt szeretjük legjobban. Csoóri Sándor szerint „*általa tárul fel a világ, kapcsolataink gazdagodnak*”, Sütő András véleménye az, hogy

„anyanyelvünk a hazánk is”, Füst Milán szerint „több kincsed nincs”. Magyaroknak azokat tartjuk, akik ezt a kincset magukénak érzik, magukat magyar nemzetiségűnek vallják, családjuk körében magyarul beszélnek és tagjai a magyar kultúrközösségnek.

Anyanyelvünk eredetéről, történetéről a felső osztályokban fogtok tanulni, de azt már most illik tudnotok, hogy a magyar nyelv egyike a legrégibb nyelveknek.

Napjainkban a magyar nyelvet körülbelül 15 millió ember beszéli. A magyarul beszélőknek három csoportját különböztetjük meg:

1. a Magyarországon élők;
2. a szomszédos országokban mint őshonos lakosok;
3. a világon elszórtan élők, azaz a szórványmagyarság csoportja.

Mi, Ukrajnában (elsősorban Kárpátalján) élő magyarok, a második csoporthoz tartozunk. A legutóbbi népszámlálás szerint a magukat magyarnak vallók száma Kárpátalján 155 711 fő. A magyarul beszélők száma azonban ennél jóval több.

A magyar nyelv továbbéléséért és fejlődéséért, ti, anyanyelveteken tanuló diákok is sokat tehettek, ha megfogadjátok Széchenyi István szép és igaz tanácsát: „Az anyanyelv tökéletesítése kötelességeink egyik legfőbbike...”

1. Olvassátok el a híres magyarjaink gondolatait az anyanyelvről, és magyarázzátok meg, hogyan értelmezték őket!

Atyáid nyelvét bízták rád a századok. (Füst Milán)

A nyelv a nemzetnek annyi, mint a napfény az eleven világnak. (Kisfaludy Sándor)

Minden nemzet a maga nyelvén lett tudós, de idegenen soha. (Bessenyei György)

ÉV ELEJI ISMÉTLÉS

Miből épül fel beszédünk és írásunk?

2. Rendezd a nyelvi építkezésnek megfelelő rendbe a következő kifejezéseket, és írd be a füzetedbe!

hang (betű)	szó	mondat	szótag	szöveg
----------------	-----	--------	--------	--------

3. A szavak hangokból épülnek fel. De nem mindegy, hogy a hangok milyen sorrendben következnek egymás után. Írd le az alábbi betűsorokból azokat, amelyek nem szavak! Magyarázd meg a jelentésüket!

ősz, iskola, ramloh, gabud, tanító, gyerekek, szetelem, száztíz, tűzpiros

4. A következő betűkből alkoss szavakat! Keress többféle megoldást!

iomz, étr, akr, órka, alsák, edőr

Példa: izom, mozi

A hangok és a betűk.

A magánhangzók és mássalhangzók

A *hang* a beszédünk legkisebb része. A hangot írásban *betűvel* jelöljük.

5. Hány betű van a magyar ábécében? Sorold fel az ábécé hangjait, majd írd le betűit!

Ha jól megfigyeled a következő táblázatot, eszedbe jut, amit a hangokról tanultál.

Magánhangzók	rövidek	a e i o ö u ü
	hosszúak	á é í ó ő ú ű
Mássalhangzók	egyjegyűek	b c d f g h j k l m n
	kétjegyűek	q p r s t v w x y z
	háromjegyű	cs dz gy ly ny sz ty zs dzs

6. Számold meg, hány magánhangzó és hány mássalhangzó van az alábbi versben!

SZEPTEMBER

Tóth Rozália: Ősz

Tele a hombár,
tele a raktár,
tele a kaptár,
tele a csűr.
Rászáll a nyár a
legelső sárga
levélre, s elrepül.

(Kányádi Sándor)

hombár – magtár; **csűr** – termény raktározására használt gazdasági épület

7. Az alábbi szavak közül először azokat írd le betűrendben, amelyekben rövid magánhangzó van, utána azokat, amelyekben hosszú a magánhangzó!

itt, áll, ad, öt, űz, él, egy, ól, ott, út, üt, ír, őr

8. Mi a különbség a következő szópárok között? Alkoss velük mondatokat!

sas – sás

sok – sók

szel – szél

tör – tőr

irat – írat

szurok – szúrok

9. Alkoss új szavakat a megadottakból úgy, hogy a kiemelt mássalhangzó helyére írd újat!

kék, család, poros, fal, szelet, karol, lép, vár

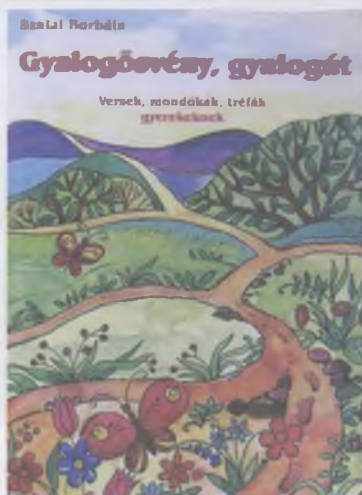

10. Olvasd el kifejezően a 10. verset! A magánhangzók kiejtésekor tartsd be az időtartamot!

GYALOGÖSVÉNY, GYALOGÚT

Gyalogösvény,
gyalogút...
Honnan indul?
Hova fut?
Hegyre kaptat,
völgybe megy...
Nini, mennyi!
Nem is egy!
Gyalogösvény,
gyalogút
szétágazik,
szertefut...

Ide-oda
tekereg,
mint kezünkön
az erek...
Ha valami
útvját szegi,
nem torpan meg,
kikerüli...
Aztán erdőn,
réten át

vígan bandukol
tovább,
s elviszi a
nagyvilágba
az emberek
lábnyomát...
Gyalogösvény,
gyalogút
sosem állt meg,
fut, meg fut!...

(Szalai Borbála)

11. Olvassátok el hangosan az alábbi szócsoportokat, és jegyezzétek meg helyesírásukat!

ujj	ujjam, hüvelykujj, kabátujj, ujjhegy
új	újság, újít, újra, újdonság, újév
varr	varrni, varrta, varrás, varrogat
áll	álltunk, megálló, állomás, álldogál

A második osztályban már tanultatok a zöngés és zöngétlen mássalhangzókról.

A zöngés és a zöngétlen mássalhangzó párok a következők:

zöngés- sek	b	d	gy	g	v	z	zs	dz	dzs	m	n	ny	r	l	ly	j	–
zöngét- lenek	p	t	ty	k	f	sz	s	c	cs	–	–	–	–	–	–	–	h

 A zöngés és a zöngétlen mássalhangzó ismerete azért fontos, mert ha egymás mellé kerülnek, a kiejtésben mássalhangzó-változás megy végbe. Ezt a változást a helyesírás nem veszi figyelembe (pl.: ejtjük: údban, írjuk: útban).

12. Másoljátok le az alábbi szavakat! Írjátok mellé, milyen mássalhangzót ejtünk a kiemelt betűk helyén, és miért! A magyarázathoz segítségül használjátok a zöngés és a zöngétlen mássalhangzó párok táblázatát!

kapdos, **hag**yta, do**bt**am, m**ú**ltban, fo**g**kefe, ro**ssz**ban, né**z**tük, ro**z**skenyér, ha**d**test, há**z**pad

Példa: ha**gy**ta (ty), ...

Szó, mondat, szöveg

13. Tagold szavakra a következő mondatokat, és írd le helyesen!

Acsukamárregótafigyeliakiszemeltzsákmányát.

Magaazonbanahínárbarejtvemarad. Innenvárjamegál-doza-tát.

A szavak a mondatok alkotórészei.

14. a) Alkoss mondatokat a megadott szósorokból! Írd le őket!

hónapja. Szeptember az kilencedik év
A elköltöznek. vándormadarak iskola. az Kezdődik

b) Alkoss még három mondatot az ősről!

15. a) Olvasd el a következő mondatokat! Pótold a mondatvégi írásjeleket!

Zsuzsi az apukájával az állatkertben sétál ____

kijelentő

Hű, de hosszú ormánya van az elefántnak ____

kérdő

Mit eszik a teve ____

felkiáltó

Bárcsak megsimogathatnám a kismajmot ____

felszólító

Nézzük meg az oroszlánt is ____

óhajtó

b) Kösd össze a mondatokat a megfelelő mondatfajta nevével!

A szöveg tartalmilag egymáshoz kapcsolódó mondatokból áll. Ha hosszabb a szöveg, akkor formailag is több bekezdésből áll.

16. Állítsd sorrendbe az alábbi szöveg összekevert mondatait!

Annak annyi fia volt, mint a rostán a lyuk. El is indult. Volt egyszer a világon egy cigány. Ki győzné ennivalóval azt a sok rajkót?! Az öreg cigány gondolt egyet, elindul ő világot próbálni. Már a házban se fértek, enniük se bírt adni az apjuk.

A SZÖVEG

Már tudod, hogy a szöveg mondatai úgy követik egymást, hogy ugyanarról a témáról szólnak. A szövegben minden mondat kötődik az előzőhöz. A mondatok úgy kapcsolódnak egymáshoz, mint a láncban a láncszemek.

17. Olvasd el az alábbi mondatokat! Véleményed szerint, melyik tekinthető szövegnek?

1. Az iskolaév szeptemberben kezdődik. Kati nagymamája Beregszászon lakik. Ukrajnában a gyerekek 6 éves koruktól járnak iskolába. Szép virágok nyílnak a kertben. Karcsi új tolltartót kapott.

2. A minden ősszel és tavasszal megfigyelhető márdárvonulás az egyik leglenyűgözőbb természeti jelenség. Milliós számra kelnek útra az északi félteke madarai, hogy a hideg elől a mérsékelt éghajlatú vidékekre, vagy akár a trópusokra költözzenek, míg tart a tél. Az esetenként több ezer kilométeres út megtétele természetfeletti teljesítménynek tűnik a madaraktól, az emberiség fantáziáját ősidők óta izgatja, hogy hogyan képesek tartani a bonyolult vonulási formációkat, hogyan nem tévednek el, és egyáltalán honnan tudják, mikor kell indulniuk, és hová kell menniük.

18. a) Olvasd el a szöveget, és keresd meg a hibákat!

Nagymama mindig a kedvenc kajámat főzi. Bevásárláskor cukrot is vesz. A kiscsikó is szereti a cukrot. Ha kérem mesél nekem. Legszívesebben a kis gömböcről mesél. Nagyon jól érzem magam a nagymamánál.

b) Adj címet a szövegnek, és írd le kijavítva!

Amint látjuk, az előző szövegben tartalmilag kapcsolódnak ugyan a mondatok, de az egyik mondat mégis megszakítja a gondolatmenetet. Az a mondat, hogy *A kiscsikó is szereti a cukrot*, nem tartozik a szöveg témájához.

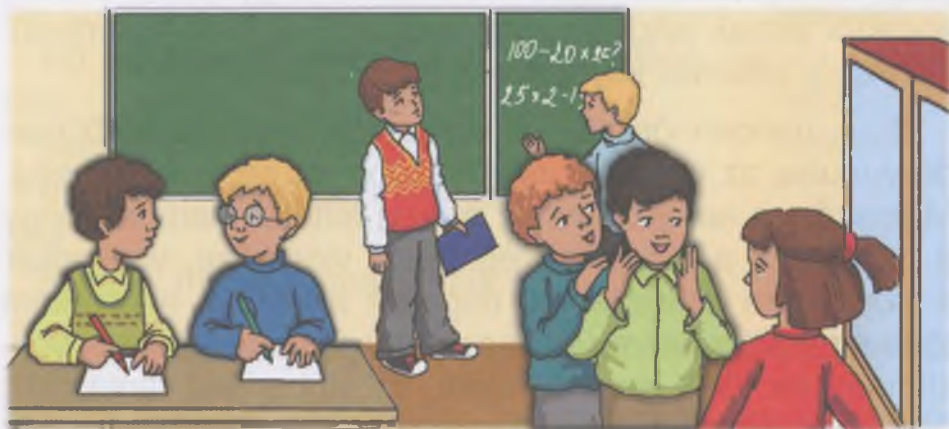
A téma a szöveg alapját alkotó gondolat.

19. a) Olvasd el az alábbi versrészletet! Állapítsd meg, mi a szöveg témája!

Az iskolában hatvanan vagyunk.
Szilaj legénykéek, kicsik és nagyok,
s e hatvan ember furcsa zavarában,
a sok között most én is egy vagyok.

(Kosztolányi Dezső)

b) Meséld el te is egyik tanévkezdéssel kapcsolatos élményedet!

20. a) A következőkben két szöveg mondatait kevertük össze. Válogasd szét őket! Nevezd meg mindkettőnek a témáját!

Messze északon született egy jéghegy. Vad szelek hizlalták hatalmassá. A kis sündisznó eltévedt a kertben. Gőgösen úszott a tengeren, jégkoronás fejét magasra tartotta. Sírva bolyongott ide-oda. Hátán fókák játszadoztak, alatta halak tanyáztak. Egyszer csak beleütközött egy kaktuszba. Oldaláról sirályok szálltak fel a végtelen tengerre. Reménykedve kérdezte:

– Mama, te vagy az?

b) Adj találó címet a szövegeknek! Válaszd ki a neked jobban tetszőt, és másold le a füzetedbe!

21. Olvassátok el kifejezően az alábbi szöveget! Írásban határozzátok meg a témáját!

Muci

Egy rókafiút kaptam ajándékba. Akkora volt, mint egy kismacska. A szőre puha és finom, mint a seelyem. A tekintete ártatlan.

– Ezt a kis rókát megszeliidítem – monddttam otthon –, úgy kísérget majd engem, mint a kutya. A neve Muci.

Muci eleinte tejjel élt. Hempergett, játszott naphosszat. Megkergette az öreg macskát, és csodálkozott, mikor az a szeme közé fújt.

Barátságos kis jószág volt. Nem félt senkitől. A tenyerebből evett. Eleinte a zsebbe hordoztam, utóbb meg már úgy követett, mint a kutya. Egy nap azt a panaszt hallom, hogy a faluban ugyancsak fogynak a csirkék...

(Gárdonyi Géza nyomán)

A szöveg címe.

A cím és a tartalom kapcsolata

Ha olvasmányokat keresve könyvek között válogatsz, vagy több önálló szöveget tartalmazó kötetben versek, illetve elbeszélések, mesék között kutatsz, először a szövegek címét olvasod el. A cím a szöveg megnevezése, és a legtöbb esetben annak tartalmára is utal. Majdnem minden szövegnek van címe.

A cím a szöveg témájának rövid, találó, hatásos megjelölése. A jó cím nemcsak kifejezi a mondanivaló lényegét, hanem az olvasó érdeklődését is felkelti a szöveg tartalma iránt.

22. Adj címet az itt következő szövegnek, s írd le!

Az újságban olvastam, hogy valaki figyelmetlenül ment át az úttesten. Baleset érte: elütötte egy autó, és eltörte a lábát. Egy néni megcsúszott a konyhában. Fazék volt a kezében, tele forró vízzel. Baleset történt vele: leforrázta magát.

Rendszerint akkor éri az embert baleset, ha nem figyel arra, amit csinál.

23. Keress címeket a 4. osztályos olvasókönyvből a megadott szempontok alapján!

- A cím azonos a témával: _____
- A cím utal a témára: _____
- A cím elárulja a főhős vagy tárgy, állat stb. nevét:

- A címből megtudjuk a helyszínt: _____
- A címből megtudjuk a történet idejét: _____
- A cím meseszerű: _____

A szöveg tagolása

Már az előző osztályokban tanultatok arról, hogy a fogalmazás szerkezete a következő: bevezetés, tárgyalás, befejezés. Ez a hármas tagolás minden terjedelmesebb szövegre érvényes.

1. A bevezetésben kezdjük el a mondanivalónkat. Felkeltjük a figyelmet arra, amiről beszélni akarunk.

2. A tárgyalás a szöveg lényege. Itt részletezzük a mondanivalónkat. Ezért a tárgyalás a szöveg legterjedelmesebb része.

3. A befejezésben összefoglaljuk a már elmondottakat.

24. Tagold az alábbi szöveget bevezetésre, tárgyalásra és befejezésre!

A háziállat

A háziállatok az ember környezetében élnek. Azért tenyésztjük őket, mert hasznosak. Nálunk leggyakoribb háziállat a tehén, a juh, a tyúk, a sertés, a kutya, a ló. A tehénnek a tejét, a bőrért meg a húsát, a juhnak a gyapját, a tyúknak a tojását és a húsát, a sertésnek a húsát és a bőrért használjuk fel, a kutya a házat őrzi, a lovat a kocsik elé fogják. Más vidékeken másféle háziállatok is élnek. Az eszkimók szánját rénszarvas húzza, Indiában az elefánt, Afrikában a teve teherhordó háziállat. Több, mint ötvenféle háziállatot ismerünk.

A szöveg tagolását új bekezdés jelzi. A bekezdés egy vagy több tartalmilag összetartozó mondatból áll.

Nagyobb terjedelmű szövegnek mind a három része (bevezetés, tárgyalás, befejezés) több bekezdésből is állhat.

A bekezdés első sorát a lapszélnél beljebb kezdjük (innen az elnevezés).

25. Oszd *A háziállat* című szöveget bekezdésekre az alábbi vázlat segítségével! A kész szöveget másold be a füzetedbe!

Bevezetés: 1. Hol élnek a háziállatok, és miért tartjuk őket?

Tárgyalás: 2. Leggyakoribb háziállataink

- a) Hasznosításuk
- b) Más vidékek háziállatai

Befejezés: 3. Hányféle háziállatot ismerünk?

26. Állítsd össze az alábbi szöveg vázlatát!

Hogyan ajándékozott Mátyás király?

Egy szegény ember talált egy nagyon nagy tököt. Elvitte Mátyás királynak, odaadta ajándékba. Mátyás meg pénzt adott a szegény embernek, annyi pénzt, hogy két ökröt vehetett rajta. Így aztán négy ökrön szánthatott, mert azelőtt is volt két ökre. A szomszédja gazdag ember volt, kérdezte, hogy hol vette azt a két ökröt. A szegény ember elmondta, hogy így meg így talált egy nagy tököt, aztán Mátyás királynak adta ajándékba.

– Na, jól van, majd viszek én is valamit.

Volt neki egy szép csikója, odaadta Mátyás királynak ajándékba.

Nézi Mátyás a szép csikót, egyszer azt mondja:

– Ez már csakugyan szép csikó, ilyent még magam sem láttam!

Odavezeti a gazdag embert a tökhöz, hogy hát ő látott-e már ilyen nagy tököt?

– Na, már ilyent még magam sem láttam!

– Na, legyen a magáé azért a csikóért!

Mert Mátyás király tudta, hogy gazdag ember, nincs rászorulva a pénzre. Azt a tököt adta néki, amelyiket a szegény embertől kapott. Ilyen igazságos volt.

A szövegek típusai

A harmadik osztályban a szövegek következő típusaival ismerkedtetek meg: a **szépirodalmi**, a **tudományos** és a **hivatalos** szöveggel.

A következő három szövegnek ugyanaz a tárgya, mindegyik az elefántról szól.

1. Afrikai Kiselefánt

Afrikában születtem,
Kiselefánt a nevem,
a növényeket szeretem,
ez a kedvenc ételem.
Ormányommal spriccelek,
nevetnek a gyerekek.
Ha nagy leszek
idegen országba nem megyek,
leélem az életemet
ősi szülőföldemen.

(Raciborsky Eszter rajza)

2. Elefánt

Emlősállat. Az őserdő legnagyobb állata. Két foga nagyon hosszúra nőtt, ez az agyara. Hosszú ormányával felszívja a vizet, felveszi a földről az ételt, és a szájába teszi: még egy fatörzset is fel tud emelni vele. Indiában az elefántot megszelídítik és teherhordásra használják.

(Ablak-Zsiráf – Képes gyermeklexikon)

3. Hirdetmény

Értesítjük a tisztelt lakosságot, hogy folyó év október 17-től 24-ig településünkön vendégszerepel a Területi Állatcirkusz. Az állatok színes bemutatójának fénypontja Eleknek, az öreg elefántnak fellépése. Mindenkit szeretettel várunk!

A cirkusz igazgatósága

Bizonyára észrevetted, hogy az első szövegben egy kislány írja meg *érzelmeit* az elefánttal kapcsolatban. Az ilyen szöveget **szépirodalmi** szövegnek nevezzük.

A második szöveg ezzel szemben *értelmünkre hat*, s ehhez segítségül tudományos műszavakat (*emlősállat, agyar, ormány, teherhordás*) hív segítségül. Az ilyen szöveget **tudományos** szövegnek nevezzük.

A harmadik szövegben pedig egy társulat (a cirkusz igazgatósága) hivatalosan ismerteti az elefánt fellépésének körülményeit. Az ilyen (kissé száraz) szöveget **hivatalos** szövegnek nevezzük.

27. Állapítsd meg az alábbi leírásokról, hogy melyik a szépirodalmi, és melyik a tudományos?

1.

Az ősz a nyár után következő évszak. Ősszel bekövetkezik a növények lombhullása, az állatok csökkentett életműködéssel alkalmazkodnak a télhez. Gyakran esik az eső.

a) Hogyan érted azt, hogy az állatok *csökkentett életműködéssel alkalmazkodnak a télhez*?

Frittmann Ivett: Itt van az ősz

2.

Itt van az ősz, itt van újra,
S szép, mint mindig énnekem.
Tudja isten, hogy mi okból
Szeretem? de szeretem.

Kiülök a dombtetőre,
Innen nézek szerteszét,
S hallgatom a fák lehulló
Levelének lágy neszét.

b) Melyik ismert magyar költőtől való az idézet? Mi a vers címe?

28. a) Olvasd el az alábbi hirdetéseket!

HIRDETMÉNY

Értesítjük a tisztelt lakosságot,
hogy augusztus
hónapban a **Szedd magad!**
mozgalom keretében
korán érő körte szedésére van
lehetőség a Tüskés tanyán.
Az akció ideje alatt
1 kg körte ára: 50 kopijka.
Helyszín: Váralja, Hajnal u. 4.
Az akció ideje augusztus 1–30.
Körteszedő kosarat hozzon
mindenki magával!

Kisebb és
nagyobb méretű
gyümölcsszedő
kosarak olcsón
eladók.
Érdeklődni lehet
esténként: az
56-555-332
telefonszámon.

Jelige: **Kosárfonó**

b) Hasonlítsd össze a két szöveget! Fogalmazd meg, mi a hasonlóság, és mi a különbség köztük!

A hirdetés fajtái: a hirdetmény és az apróhirdetés.

A hirdetményben valamilyen elkövetkező eseményről értesítenek bennünket.

Az apróhirdetés olyan rövid, tömör reklámszöveg, amelyben eladásra, megvételre kínálnak valamit.

A szövegek fajai

Az előző osztályokban a nyelvi kifejezés fajai közül megismertétek az **elbeszélést** és a **leírást**.

29. Olvasd el az alábbi két fogalmazásrészletet! Melyik részlet a leírás, és melyik az elbeszélés?

1. A strand nagy területen fekszik. Két homokozó és három hinta várja a kisebbeket. Tavaly csónakkölcsönzőt is építettek hozzá.

A bejáratnál sorakoznak a büfék. Pecsényétől a főtt kukoricáig minden kapható.

2. Délelőtt tízre már ott voltunk. A tűző nap miatt azonnal a vízbe menekültünk.

– Labdázunk! – javasolta valaki.
– Én vízibicajoznék inkább – mondtam. – Az jobban illik a vízhez.

Délben halat ettünk, jól esett a fagyi is.

– Gyertek a fa alá, mert nagyon leégtek!

Hatra baj nélkül hazaértünk.

Az elbeszélés

Elbeszélésnek nevezzük azokat a fogalmazásokat, amelyekben eseményeket mondunk el vagy írunk le.

Az élmények, események elbeszélése jól fejleszti nyelvi kifejezőképességünket. De az elbeszélés is csak úgy szép és hatásos, ha következetesen mondjuk el, vagy írjuk le, azaz időrendben.

Az elbeszélő fogalmazás **bevezetése** általában rövid. Bemutatja a szereplőket, az esemény helyszínét, idejét, okát, ezért **előzménynek** is nevezzük.

A **tárgyalás** az elbeszélés fő része: leírja az **eseményt**. Ajánlatos a lényeges eseményről részletesen, a kevésbé fontosról röviden írunk. A tárgyalás további bekezdésekre tagolható.

A **befejezés** lezárja az eseményt, **következménynek** is nevezzük, amely tartalmazhat megállapítást, véleményt, érzelmet, kívánságot, tanulságot.

30. Fogalmazd meg és írd le röviden, mi lehet a következménye az alábbi eseménynek!

Emese palacsintát süt. Egy kanál tésztát csurgat a serpenyőbe. Ekkor megszólal a telefon, és ő elkezd csevegni a barátnőjével.

31. Olvasd el az alábbi eseményeket! Írd le, vajon mi lehetett az előzményük!

a) Délután eleredt az eső. Karcsi csuromvizesen ért haza a kirándulásról.

b) Villámgyorsan felöltözött és rohant az iskolába. Szerencsére becsöngetésre éppen odaért.

A leírás

Olvasd el a következő fogalmazáscímeket, és válaszd ki azokat, amelyek leírások lehetnek!

Kedvenc macskám

A hajón történt

A kanyargós Tisza

Kincskereső túra

A mókás öregúr

Csillogó kövek

Szobafogságban

Utazunk a Marsra

A titokzatos virág

Ha például *A hajón történt* címet olvassuk egy szöveg fölött, inkább egy esemény, történet elmondását, leírását feltételezzük. Ellenben a *Kedvenc macskám* cím ennek a háziállatnak a bemutatását, leírását sugallja.

A leírás tájak, tárgyak, állatok, növények emberek stb. színes, hangulatos bemutatása. A leírásban megnyilvánulnak az író vagy az elbeszélő érzelmei is.

32. Olvasd el az alábbi szövegeket! Mondd el, miben hasonlítanak, és miben különböznek! Melyik a leírás, melyik az elbeszélés?

... Kele ezen a reggelen is kivezette a récéket a rétre, és lustán álldogált, bár a begye még üres volt. Felnézett az égre, lenézett a patak elszíntelenedett vizébe.

A gólya összekapkodott pár darabot a nagyhangú dalnokokból, aztán felrúgta magát a levegőbe és lassan-lassan felkapaszkodott olyan magasra, ahol már ura volt a szélnek, a végtelen láthatárnak.

Nézte az alatta összefolyt rétet. Hóna alját kellemesen hűsítette a magasság levegője. Nem is szállt le, míg csak újra meg nem éhezett.

(Fekete István)

A gólyák természetes madarak, de csőrük, nyakuk és lábuk hossza miatt elég karcsúak.

Fekete-fehér tollruhájukban méltóságteljesen lépkednek a zsákmány után, amely mindenféle apró gerinces és ízeltlábú állat.

Szárnyaik hosszúak, szélesek, ezért képes a gólya kártartó távrepülésre és játékos vitorlázásra.

Márciusban a tavasz hírnökeként érkeznek, s augusztus végén vonulnak el.

Gallyakból épült fészkébe a tojó 3–4 fehér tojást tojik.

A fiókák nevelésében hűségese osztozik mindkét szülő.

(Tarkabarka állatvilág)

A leírás lehet tudományos és szépirodalmi.

33. Olvasd el az alábbi szövegrészeket! Mit mutatnak be? Válaszd ki a megfelelő szót a zárójelből!

(tárgyleírás, állatleírás, növényleírás, tájleírás, személyleírás)

a) A Bükk-fennsík: „az isten asztala”. Nincs olyan egyenesre gyalulva, mint az unalmasan lapos emberi asztalok, de mély völgyek sem szabdalják darabokra. Csak a víznyelők lapos tölcseire szaggatják meg a felszínét. De meredek emelkedők, hirtelen ereszkedők sehol nem riasztják az embert...

Bükk-fennsík
(karpat-medence.hu)

(Merényi József: Szülőföldünk, Észak-Magyarország)

b) Talán a sötét gardróbban eltöltött hosszú idő tehetett róla, talán más, mindenesetre Harry korához képest kicsi és alulfejlett volt. Öltözéke csak még inkább kiemelte soványságát mivel Dudley levetett holmiját hordta, pedig unokatestvére jócskán nagyobb volt, mint ő. Neki sovány arca, pipaszár lába, fekete haja és csillogó, zöld szeme volt.

(J. K. Rowling: Harry Potter és a bölcsek köve)

c) – Itt a csizma, fiam!

Édesapám állt az ágyam mellett. Kezében sarkantyús csizma, de milyen csizma! A bíró fiáé csupa telekesbocskor emellett! Orra csukaorrú, sarka magas sarkú, hát még a sarkantyúja! Csillogott-villogott a nap-sugárban, hogy káprázott bele a szemem.

(Móra Ferenc: Sarkantyús csizma)

d) Gyors, ügyes, kitartó, fáradhatatlan, erős, éles hallású, rendkívül jó szimatú állat. Az álcázás és a társas vadászat nagy mestere. Családban, illetve családokból álló falkában él, s valamennyi kutyaféle közül benne a legerősebb a falkaszeretet, ez a

sajátos „közösségi szellem”.

(Tarkabarka állatvilág)

e) A virágkertészek egyik büszkesége a könnyen kezelhető petúnia. Trombita alakú, kecses virágait sokan kedvelik. A virágok különféle élénk színekben pompáznak. Éjjel finom illatot árasztanak. Így vonzzák oda a megporzásukat végző éjjeli lepkéket. Dél-Amerikából származik, de ma már mindenütt a kiskertek kedvelt dísznövénye.

(Virágszeretők magazinja)

Amint a fenti példákon láthatod, a leíráshoz az anyaggyűjtés forrásai lehetnek: olvasmány, film, élmény, megfigyelés, tapasztalat, képzelet.

34. Írd le melléknevekkel, milyennek ismerted meg az előző gyakorlat leírásai alapján az élőlényeket és élettelen dolgokat!

Bükk-fennsík: _____

Harry: _____

csizma: _____

farkas: _____

petúnia: _____

Tárgyleírás

35. Találd ki, mit mutatnak be az alábbi leírások! Ha kitaláltad, rajzold le őket!

a) Műbőrből készült, akár háton is hordható. Sok holmi elfér benne. Kék színe miatt különösen kedvelem.

Könnyű. Azért is igyekszem óvni, mert nem volt olcsó.

b) Két üvegedényből állt, melyek közt vékony átfolyónyílás van. A felsőben levő finom homok a nyíláson át „lepereg” az alsóba.

36. Készíts leírást játékosan osztályod egy-egy tárgyáról, de csak melléknévvel!

Példa: fontos, hasznos, fekete vagy zöld, krétás stb. = **a tábla**

A tárgyleírásban a tárgyak külső tulajdonságait (alakjukat, méretüket, anyagukat, színüket, állapotukat) írjuk le. A tárgyleírás tartalmazhatja azt is, hogy mire használjuk a tárgyat. A tárgyleírásban bemutatjuk az egész tárgyat és a részleteket is.

37. Figyeld meg a saját radírgumidat, és mutasd be az alábbi szempontok alapján: alakja, színe, mérete, anyaga! Mire használod?

38. Rakd helyes sorrendbe a leírás mondatait! Adj címet is a leírásnak!

Barna színű, tompa fényű a korsó.
Ebből a keskeny torokból nő ki a karcsú nyaka.

A korsó nyakát és hasát kecses ívű fül köti össze, amelyen egy kis lyuk látható.

Kicsi kör alakú a talpa.

Ezen a lyukon lehet inni a korsóból.

A hasa öblösen kidomborodik, majd hirtelen összeszűkül.

39. Írj leíró fogalmazást *Kedvenc tárgyam* címmel a következő vázlat alapján!

I. Bevezetés: Kitől, mikor, és miért kaptam a tárgyat?

II. Tárgyalás:

1. Milyen a tárgy általános képe?

2. Milyenek a részletei?

3. Mire használom a tárgyat?

III. Befejezés: Miért szeretem a tárgyat?

Élőlények leírása

Leírás növényekről

40. Egy ismert növény leírását olvashatod az alábbiakban! Felismered-e? Ha felismerted, le is rajzolhatod!

A tavasz legelső virága. Föld alatti hagymája van. Onnan bújik elő zöld ruhácskája. Levele kard alakú. Lelógó, üde fehér virága szirmokra válik szét. Sokszor a hó alól bukkan elő fehér sapkás fejcskéje. Nőnapkor borostyánlevelek közé fogják, úgy adják át a fiúk a lányoknak.

A növényleírás többféleképpen történhet. Haladhatunk az egész látványtól a részek felé, vagy

fordítva. Kezddhetjük a fogalmazást úgy, hogy először a növény legérdekesebb részét mutatjuk be, azután az egész növényt.

A fogalmazás bevezetőjében írhatunk arról, hol él a növény.

A tárgyalásban bemutathatjuk a növény méretét, alakját, színét, illatát. Írhatunk még a száráról vagy a törzséről, a leveléről, a virágjáról és a terméséről is.

41. Rakd helyes sorrendbe a következő leírás mondatait!

A fűzfa

A virágok barkavirágzatokba tömörülnek.

Vesszőiből kosarat készítenek.

Hosszúkas levelei lándzsához hasonlítanak.

Tokszerű termésébe számtalan mag bújik meg.

A fűzfák ágai rugalmasak, hajlékonyak.

A fák vízpartokon, nedves réteken élnek.

Kertekben, parkokban dísnövénynek ültetik.

A fűzfák közepes termetű fák vagy cserjék.

42. Készíts leírást a képen található növények közül az egyikről az alábbi szempontok alapján: élőhelye, mérete, részei és azok jellemzői! Mire használják?

Az állatok bemutatása

43. Fejezd be az állatokra vonatkozó hasonlatokat, és írd le őket! Tudsz-e hasonlót?

Hűségese, mint _____

Szorgos, mint _____

Gyors, mint _____

Hízogó, mint _____

Saját gyűjtésem: _____

44. Vigyetek egy kis állatot az osztályba! Figyeljétek meg közösen! Írjátok egy-egy kifejezést, amely az osztályban megfigyelt állatot jellemzi!

Milyen az állat termete?

Mi borítja az állat testét?

Milyenek az állat testrészei?

Hogyan mozog az állat?

Mit eszik az állat?

Hogyan él az állat?

Milyen szokásai vannak?

Milyen a „jellem”??

Az állatleírásban bemutatjuk az állat külsejét (méretét, alakját, színét). Részletesen leírhatjuk a testrészeit is. Írhatunk az állat mozgásáról, táplálékáról, életmódjáról és szokásairól is.

45. Felismered-e, melyik állatról készült a leírás?

Az erdők fürgé légtornásza, minden gyerek kedvence. Vannak vörhenyes bundájúak és szürke színűek is. Amikor végigfutnak egy vékony ágon, lompos farkukkal egyensúlyoznak, ugrás közben ejtőernyőnek használják azt.

46. Készíts a fentihez hasonló leírást egy általad jól ismert vagy kedvenc állatról! A leíráshoz használd az alábbi két vázlat egyikét!

Bevezetés:

1. Miért őt választottam?

Tárgyalás:

1. Milyen a külseje?

2. Hogyan viselkedik?

Befejezés:

1. Mi volt a legemlékezetesebb kalandom vele kapcsolatban?

Leírás személyről

(Jellemzés)

47. a) Figyeld meg a padtársadat! Jegyezd le róla a következő adatokat!

Alakja: _____

Válla: _____

Magassága: _____

Törzse: _____

Haja: _____

Lába: _____

Szeme: _____

Ruházata: _____

Arca: _____

b) Írj a füzetedbe olyan belső tulajdonságokat, amelyek a padtársadat jellemzik!

A jellemzés a leírás egyik fajtája. Személyeket mutatunk be oly módon, hogy leírjuk külső és belső tulajdonságaikat. Jellemzést készíthetünk kitálat (pl.: irodalmi hősökről) vagy élő személyről.

A jellemzés tükrözi az író véleményét, érzéseit.

48. Válaszd ki a zárójelből a szövegek szereplőire jellemző szavakat!

a) ... Én vagyok a határ büszkesége! Törzsem karvas-
tagságú, magasságom már a napraforgókén is túltesz.
Virágaimtól elbódulnak a méhek. Rajtam teremnek majd
a vidék legízletesebb vadkörtéi.

(szerény, gőgös, dicsekvő, szelíd, türelmes)

b) ... Szultanmurat mindent elvégzett, mindenhova elment. A borjút kihajtotta a legelőre, a krumplit feltöltötte a kertben. Segített édesanyjának a mosásban. Még a testvérét és megmosdatta, amikor az összemaszatolta magát. Édesanyja meg is dicsérte őt.

(jóságos, gondos, figyelmes, szorgalmas, udvarias)

49. Gyűjtsetek emberi tulajdonságokat kifejező mellékneveket az alábbi csoportosítás szerint!

Rokonszenves külső tulajdonságok: _____

Ellenszenves külső tulajdonságok: _____

Rokonszenves belső tulajdonságok: _____

Szólások használatával színeesebbé, változatosabbá teheted a jellemzést.

50. Egészítsd ki a szóláshasonlatokat!

Buta, mint _____

Gyáva, mint _____

Ártatlan, mint _____

Ravasz, mint _____

Sovány, mint _____

Ritka, mint _____

Okos, mint _____

Kövér, mint _____

Vigyorog, mint _____

Őrzi, mint _____

51. Készíts jellemzést ismert személyről (édesanya, édesapa, nagypapa, testvér, barát, ...)!

A bevezetésben mutasd be a személyt, akiről írni fogsz.

A tárgyalásban részletezd a külső és belső tulajdonságait (erényeit, hibáit, szokásait, ...).

A befejezésben fogalmazd meg véleményedet, érzéseidet!

A tájleírás

Életed jelentős részét zárt térben (szobában, osztályteremben) töltöd. Mutass be szóban egy olyan helyet, ahol szívesen tartózkodsz, ahol jól érzed magad! A helyet távolról közeire haladva mutasd be!

A tájleírásban bemutatjuk az egész táj látványát és a részleteket is. A tájat leírhatjuk:

- a) egy pontból körülnézve,
- b) közről távolra haladva,
- c) távolról közelre haladva,
- d) haladás közben.

52. Olvasd el a tájleíró szövegrészeket! Figyeld meg, milyen sorrendben mutatja be a tájat a szerző!

a) A Fertő tó partján állunk. Előttünk hatalmas, csillogó vízfelület. A zöld hullámtükör szikrázik a napsütésben. Balról és jobbról sűrű, összefüggő nádas. Ez a vízimaradatok kedvelt területe. Mögöttem a tavat kísérő nedves mocsárrétek. Ezek a növény- és madárritkaságok gazdag lelőhelyei.

* * *

b) Ha léptem alá tekintek, szikések ágas-bogas fehér foltjai, sekély mélyedések csillogó vízfelületei köszöntenek. Ujjnyi repedések hálózzák be a talajt. Távolról kunhalmok kerekded kúpjai. Messze, a látóhatár peremén az apró pásztortanyák és gémeskutak körvonalai tűnnek elő.

(Kapocsy Gyula: Nemzeti parkjaink)

53. Készíts önálló fogalmazást! Választhatsz az alábbi címek közül is!

Mit látok a szobám ablakából?

A mi utcánk

A játszótér

Kiülök a dombtetőre

Az értesítés

A harmadik osztályban már megismerkedtetek a kapcsolatteremtés és a kapcsolattartás egyik írásos eszközével, a **levéllel**.

A levél szerkezeti felépítése: a levél mindig megszólítással kezdődik, melynek végére felkiáltójel kell tenni. A levelet általában bevezetésre, tárgyalásra és befejezésre tagoljuk. A levél végére kerül a búcsúzás, az aláírás és a keltezés.

54. Játsszátok el a következő telefonbeszélgetést!

- Kati értesíti anyukáját, hogy elhúzódik a szakköri foglalkozás, később megy haza.
- A tornatanár értesíti Ferit, hogy elmarad a délutáni edzés.
- Attila értesíti a hiányzó Ildit, hogy másnap dolgozatírás lesz.

Az értesítés a hivatalos és a magánlevél egyik fajtája. Az értesítés célja a tájékoztatás. Az értesítés rövid, tömör levélforma.

55. Olvasd el az alábbi hivatalos értesítést! Azután válaszolj a kérdésekre szóban!

Szabó Imre

Beregardó, Egres út. 6.

Tisztelt Cím!

Tájékoztatjuk arról, hogy 2015. április 20. és május 20. között felújításokat végzünk az erdei tornapályán. Az építés ideje alatt lezárjuk az Egres utat, ezért lakását csak a Kossuth utca felől tudja megközelíteni.

Kérjük megértését és türelmét.

Tisztelettel: *Rácz Endre*

Rácz Endre,

Beregardó Önkormányzatának jegyzője

Beregardó, 2015. április 3.

1. Ki írta az értesítést?
2. Kinek írták az értesítést?
3. Mi az értesítés tárgya?
4. Milyen adatok szerepelnek az értesítésben?

56. Írd le az alábbi értesítést! Közben pótolod a hiányzó írásjeleket!

Vágner Szilárd
Munkács, Fűzfa utca 7

Tisztelt Cím

Tájékoztatnom arról, hogy 2015 március 8-tól emelkednek a szemétdíjak. A havi díj összege 5 hrivnya lesz. Felhívom a figyelmét arra, hogy ezért a díjért lakásonként egykukányi szemetet szállítunk el.

Szölösi András

Szölösi András,
a Környezetvédelmi Vállalat igazgatója

Munkács 2015 február 23

A meghívó

Gyakran előfordul, hogy valamilyen rendezvényre, eseményre meg kell hívnunk valakit. Ilyenkor *meghívót* kell megfogalmaznunk és küldenünk.

A meghívóban meghívjuk a címzettet valamilyen eseményre. Tájékoztatjuk a meghívás céljáról, az esemény idejéről és helyéről. A meghívót tegező vagy magázó formában fogalmazzuk meg. Illik a meghívóra dátumot írni, valamint aláírni.

57. Olvasd el a következő meghívót! Mondd el, milyen adatokat tartalmaz!

MEGHÍVÓ

Szeretettel meghívlak születésnapomra,
melyet november 19-én tartok 16 órától 20 óráig.

Megjelenés ünneplőben!

A címem: Nagyszőlős, Görbe utca 8.

Gábor

Nagyszőlős, 2015. november 12.

Elküldés előtt ellenőrizd a meghívó adatait és a helyesírást! Ügyelj a meghívó megformálására és küllemére is!

58. Írd ki, mit tartalmaz általában egy meghívó!

a meghívás célja, a meghívó személyének foglalkozása, a címzett neve, foglalkozása, a rendezvény időpontja, a rendezvény helye, a rendezvény programja, az öltözékre vonatkozó ajánlás, a rendezvényen felszolgált ételek felsorolása, dátum, aláírás, az ajánlott útvonal, a meghívó személy kutyájának a neve, a ház leírása

59. Tervezz meghívót! Válassz egy eseményt és tervezd meg a rendezvényt!

A meghívás célja

A meghívott személyek

A rendezvény időpontja

A rendezvény helye

A rendezvény programja

Az ajánlott öltözék

A meghívás időpontja

A meghívó személy neve

Mi újság?

Az **újság**ból megtudhatjuk, mi történt újabban nálunk és máshol, Ukrajnában, Magyarországon és más országokban. Megtudhatjuk, hogy mi újság.

60. a) Írd le, milyen újságokat ismersz!

b) Hogyan juthatsz hozzájuk? A megfelelő válaszokat írd be a füzetedbe!

megveszem, postás hozza, kölcsönkérem, cserélem, könyvtárban keresem

61. a) Olvasd el az alábbi híreket!

Óriáshalak

Az óceánok világa mindig is izgalmas, idegen közeg volt az ember számára. Bármennyit is tudunk az ott élő teremtményekről, mégis rejtelmesek maradnak. A Globe Színház *Az óceánok óriásai* című kiállításán a tengerek mélyének egykori és mai lényei elevenednek meg a modern technika segítségével. Az 1998. június 15-ig nyitva tartó tárlaton a Magyar Természettudományi Múzeum anyagának néhány különleges darabja is bemutatásra kerül, melyek egyik szenzációja az a tizennyolc méteres bálnacsontváz, amit erre az alkalomra állítottak össze először.

Kihúzták

Egy férfi könnyebb sérüléseket szenvedett, amikor hétfőn kora reggel a fővárosban egy mély kútba esett. Túl mélyen hajolt át a kútkáván, s belezuhant egy 15–20 méter mély kútba. A tűzoltók reggel hét óra körül értek a helyszínre, s kötéllel, illetve egymáshoz erősített létrákkal kimentették a hideg vízből az idős embert.

b) Keresd meg a hírekben a következő adatokat: *helyszín, időpont, esemény, szereplők!*

A hír valakiről vagy valamiről szerzett értesülés rövid, tömör közlése helyszín, időpont, esemény, szereplő(k) megjelölésével.

62. Mi hiányzik az alábbi hírekből? Keresd ki a megfelelő választ a zárójelből!

a) A múzeumi világnapon *Veszélyben a csend világa!* címmel gyermekrajz-kiállítás látható.

(hely, idő, esemény, szereplő)

b) Halfogó versenyt rendeznek. A verseny győztesei értékes díjakat kapnak.

(hely, idő, esemény, szereplő)

Az újságokban a híreken kívül ismertetések, tudósítások is helyet kapnak cikk (újságcikk) formájában. Mi is a cikk?

A cikk olyan rövidebb írott szöveg, amelynek célja a tájékoztatás.

63. a) Olvasd el az alábbi cikket! Adj találó címet a szövegnek!

Az első világháborúban felderítés céljából alkalmaztak postagalambokat.

A galambok mellére fotókamerát erősítettek. A postagalambok berepültek az ellenséges vonalak mögé, és ott az önműködő fényképezőgépek valóban „madártávlatból” készítettek felvételeket.

Így a felderítés jó hasznát vette a postagalamboknak.

Beszélgetés közben

A társalgás illemtana

A beszélgetésnek, társalgásnak ugyanúgy megvannak a szabályai, mint a viselkedésnek!

A társalgás kötetlen, fesztelen, udvarias beszélgetés valakivel.

A jól nevelt ember tudja, hogy:

- társalgás közben figyelmes, tisztelettudó, udvarias, kedves;
- ellentmondását, tiltakozását is tisztelettudóan fejezi ki;
- szükség esetén illendően bocsánatot kér;
- minden esetben nyelvi igényességre törekszik.

64. Másold át a füzetedbe azokat a megszólításokat, amelyek helyesek, az illemszabályoknak megfelelnek!

Hé, elvesztette a pénztárcáját!

Na, nagyanyó, átvezetem a másik oldalra.

Néni, kérem, mennyi az idő?

Kérem, mutassa meg, merre van a posta!

Légy szíves, add kölcsön a tolladat!

Doktor bácsi, napok óta fáj a fejem.

Figyelj, Sárosi! Most elmagyarázom neked a matekot.

Asszonyom, foglaljon helyet!

Légy szíves, te dagi, gurítsd ide a lasztit!

Vedd elő a füzeted, Józsi!

Na, mutter, megjöttem!

65. Szerinted melyik nyelvi forma helyes? Válaszd ki azt, amelyiket te is használnád!

a) Neki méggy valakinek, meglöksz valakit:

– Bocs, de sietek!

- Elnézést kérek!
- Ne haragudj, de figyelmetlen voltam.

b) Meglök valaki, majd elnézést kér:

- Nem történt semmi.
- Hova rohan? Fellöki az embert.
- Kérem! Semmi baj.

66. Napjainkban igen gyakran használjuk a telefont. Mondd meg, te melyik nyelvi formát választanád, ha

a) hívsz valakit!

- Jó napot kívánok! Dudus vagyok. Gabóval akarok beszélni!
- Küldje már a telefonhoz Kovács Pétert!
- Jó napot kívánok! Kivel beszélek?
- Jó reggelt kívánok! Kiss Olga vagyok. Nagy Évával szeretnék beszélni.

b) tévesen tárcsázol, nem a hívott lakás jelentkezik!

- Nem szólok semmit, lecsapom a kagylót.
- Hogy az ördögbe? Én nem magát hívtam.
- Elnézést kérek. Biztosan rosszul tárcsáztam.
- Na, megint rosszul tárcsáztam. Bocs!

67. Te hogyan kérnél segítséget egy boltban vásárlás közben? Másold le a megfelelő nyelvi formát!

- Jöjjön már, mutassa meg, hol a cukor!
- Kéne nekem két vaj.
- Eladó néni, legyen szíves, mutassa meg, hogy hol találom a sót!
- Már megint nincs krémtúró?
- Tessék mondani, a Mackó sajt elfogyott?
- Legyen szíves, eladó néni, tessék szíves lenni megmondani, nem tetszik-e tudni, hogy merre van a narancslé?

68. a) Éhesen még haza az iskolából, már nagyon szeretnél enni. Mit gondolsz, melyik kérdés okoz édesanyádnak örömet, s melyik szomorúságot?

Zeke László HD grafikája (mesemasina.hu)

1. Kajás vagyok.
2. Enni!
3. Kérem az ebédet, nagyon megéheztem!
4. Mi van enni?
5. Enni akarok.

b) Magyarázd meg a következő közmondások értelmét!

Szép szó nyeri meg a szeretetet.
A jó szó az ellenséget is kibékíti.
Néha egy szó egész háború.

c) Hogyan mondd meg, hogy nem értesz egyet, nincs igaza

1. édesanyádnak,
2. édesapádnak,
3. tanítódnak,
4. barátodnak?

ÉSSEL NEM KEZDÜNK MONDATOT

A MONDAT

A mondat és a szó szerkezet

69. Olvasd el a következő szöveget! Hány mondatból áll?

Olyan most a mező reggelenként, mintha gyémántos fátylorongyokkal volna behullatva. A kis mezei pókok hálói azok. Ők is érzik már a kegyetlen hónapok közeledését. A mező csöndes. Sápadt sárga a fűország. Szomorúság van lenn, meg kétségbeesés fenn, a felhők magasában panaszosan kiáltozó darvak utaznak dél felé.

(Gárdonyi Géza)

Gondolataink kisebb egységekre, **mondatokra** oszthatók. Mondatainkat általában szavak összefűzésével alkotjuk, de vannak egy szóból álló mondataink is (pl.: *Fussunk! Esteledik.*).

Vannak **egyszerű mondatok**:

Például: *A mező csendes.*

és **összetett mondatok**:

Például: *Olyan most a mező reggelenként,*

1. tagmondat

mintha gyémántos fátylorongyokkal volna behullatva.

2. tagmondat

70. Alkoss mondatokat az alábbi szavakból! Próbálkozz több-féle megoldással!

1. a megpillantottam madárkát faágon tarka egy tollú
2. mozdulatlanul a magányos állt a kémény golya mellett
3. fölé hajnalban köd nehéz szállt a házak

Ismételd meg a mondatfajtaokról tanultakat!

A mondatok tartalma (a beszélő szándéka) szerint **kijelentő, kérdő, felkiáltó, óhajtó és felszólító mondatokat** ismerünk. Élőszóban a mondat tartalmát hanglejtésünkkel érzékeltetjük. Írásban a mondat végén ponttal, kérdőjellel és felkiáltójellel utalunk a mondat tartalmára.

71. Nézd meg a következő mondatokat! Pótold a hiányzó írásjeleket! A zárójelben található utalások segítenek az ismételésben.

Anyu Jutkára bízta a tűzhelyen a tejet...

(**Kijelentő:**
közöl)

– Vigyázz a tejre! Ne menj el mellőle...

(**Felszólító:**
parancsol, tilt)

Pár perc múlva megszólal a csengő...

(**Kijelentő:**
közöl, tájékoztat)

– Ki lehet az...

(**Kérdő:**
érdeklődik, tudakol)

– Jaj, de jó, hogy jöttél Ági...

(**Felkiáltó:**
örömeben kiált fel)

– Gyere le játszani...

(**Felszólító:**
kér, parancsol)

– Bár csak lemehetnék... De jó is lenne...

(**Óhajtó:**
vágyik valamire)

Már tudjátok a 3. osztályból, hogy minden önálló szónak van **szófaja**. De a mondatban a szavak már nem önállóak, **mondatrészeknek** nevezzük őket. A mondatokat a következő mondatrészek alkotják: **állítmány, alany, bővítmények**.

A mondatrészeket kérdések alapján ismerhetjük fel:

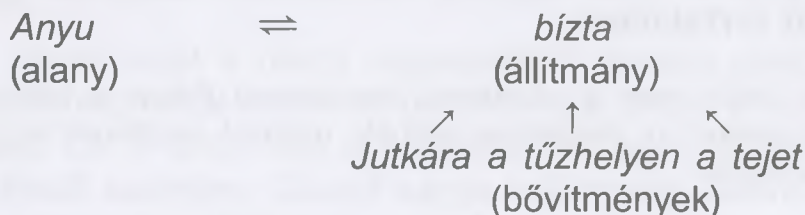
Például: *Anyu Jutkára bízta a tűzhelyen a tejet.*

Mit állapítunk meg? **(Mit állítunk?)** *bízta* állítmány

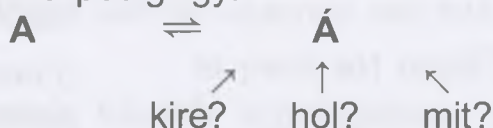
Ki bízta rá? (Ki?) *anyu* alany

Az állítmány és az alany **fő mondatrészek**, a mondat többi szava **bővítmény**.

Ha az előbbieket szerint vizsgáljuk a mondatokat, így ábrázolhatod:

Leegyszerűsítve pedig így:

Az alanyt aláhúzással, az állítmányt kettős aláhúzással jelöljük. A bővítményeket pedig hullámos vonallal húzzuk alá (pl.: A terem lassan elsötétült.).

72. Keresd meg az alanyt és az állítmányt az alábbi versrészletben kérdések segítségével! Az alanyt húzd alá egyszer, az állítmányt kétszer! A bővítményekhez tegyél fel kérdéseket!

A hó elolvadt kinn a réteken,
 Szekér zörög amott a hídon át,
 Verébhad csipog naptól részegen,
 Ring a szélben az almavirág.

(Áprily Lajos: Tavasz)

73. Húzd alá a mondatok fő részeit! Ügyelj, a mondatban több alany és állítmány is állhat!

1. Zsuzsi elmosogatta, eltörölgette és eltette a tányérokat.
2. Zsuzsi, Peti és Évi sokszor segít édesanyjának.
3. Anyu és a gyerekek gyakran sétálnak a parkban.

74. Olvasd el a verset! Mutasd be, hogyan mondanád! Figyeld meg a kiemelt szavak közötti viszonyt!

Megmondom a titkát édesem a dalnak:
önmagát hallgatja, aki **dalra hallgat**.
Mindenik embernek a lelkében **dal van**,
és a saját lelkét **hallja** minden **dalban**.
És akinek **szép** lelkében **az ének**,
az hallja a mások énekét is szépnek.

(Babits Mihály: Dal)

Amint látod, a mondatokban a szavak egymással értelmes szókapcsolatot alkotnak (megmondom titkát, dalra hallgat, szép az ének stb.). Ezeket szószerkezeteknek nevezzük.

75. Állíts össze szószerkezeteket az alábbi szavakból!

a veréb	gágog	a malac	béget
a tücsök	csiripel	a tehén	röfög
a liba	ciripel	a birka	bőg

Példa: a veréb csiripel, ...

A mondatban a fő szószerkezet az alany és az állítmány, pl.: *A veréb csiripel.* De az állítmány más szóval is alkothat szószerkezetet, pl.: *A veréb halkan csiripel.* Ugyanígy az alany is, pl.: *A szürke veréb halkan csiripel.*

76. Bővítsd az alábbi mondatokban az alanyt és az állítmányt!

1. Esik a hó.
2. A gyerekek szánkóznak.
3. Hóvihar dúl.
4. Az állatok elrejtőznek.
5. A hóvihar elcsendesedik.

Példa: Szépen esik a fehér hó.

77. Olvasd fel jó hangosan és helyes levegővétellel a szópiramisokat!

a nefelejcs nyílik
a kék nefelejcs nyílik
a kék nefelejcs nyílik a kertben
tavasszal a kék nefelejcs nyílik a kertben

78. Alkoss szópiramist a következő szószerkezetből!

érik a szőlő

A SZÓFAJOK

A szófajokról tanultak ismétlése

Emlékezz vissza, mit tanultál a harmadik osztályban a szófajokról!

A szavakat jelentésük és nyelvtani viselkedésük alapján **szófajokba** soroljuk. A harmadik osztályban a következő szófajokat ismertétek meg: *ige, főnév, melléknév.*

Gyűjts a képről olyan szavakat, amelyek a következő kérdésekre válaszolnak!

Mit csinál? Mit csinálnak? Mi történik?: _____

Ki? Mi? Kik? Mik?: _____

Milyen?: _____

1. Hogyan nevezzük a nyelvtanban a cselekvést jelentő szófajt?

2. Melyik az a szófaj, amely élőlények vagy élettelen dolgok nevét jelenti?

3. Hogyan nevezik azokat a szavakat, amelyek az élőlények és az élettelen dolgok tulajdonságait jelentik?

79. Írjátok ki az alábbi szövegből külön-külön oszlopba az igéket, a főneveket és a mellékeveket!

A róka elküldte a sünit a kúthoz. Süni megfogta a kicsi kancsót, és elindult a hosszú útra. Ment, mendegélt az úton. Közben látta az aratókat. Ahogy ment tovább a süni, találkozott a medvével.

– Hová sietsz, sünike? Pihenj egy kicsit!

– Vízet viszek a rókának. Tudod, beteg szegény. Jó utat!

– Neked is, süni!

Példa:	Igék	Főnevek	Mellékevek
	<i>elküldte</i>	<i>róka</i>	<i>kicsi</i>

80. Másold le a verset! Húzd alá a főneveket, karikázd be a mellékeveket, és írd ki a versből az igéket!

Sétálgat a szellő

Sétálgat a szellő,
szökken ágról ágra,
kapaszkodik olykor
gyöngé napsugárba.

Dudorászgat, füttyörészget,
kisöpri az üres fészket,
bekukkant az odúba,
a fejét is bedugja.
S rikkant egyet: ide mind,
tavasz van már idekint!
Ébredj, ébredj, Göndöri,
kunkorodjál, Kunkori!

Szellő a réten

S ha alusznak, vagy nem hallják,
vagy hallani nem akarják,
meghúzza a mókus farkát...

(Kányádi Sándor)

AZ IGE

Az ige jelentése

Az ige cselekvést, történést és létezést kifejező szófaj (pl.: olvas, hervad, van). Kérdése: **mit csinál?, mi történik?**

81. Olvasd el a verset!

Gyíkpalota

Gyíkpalotát ki **látott**?
Száz kapuja **van**.
Száz kapuján a gyík- király
ki- és **besuhan**.

Mikor **unja** termeit,
rétre **kimegyen**.
Korona és palást nélkül
napos kövön **pihen**.

Ilyenkor, ha birodalmán
idegen **megy át**,
száz kapuja felé futni
látja a királyt.

(Rákos Sándor)

Cselekvés	Létezés
látott, ki-, besuhan, unja, kimegyen, pihen, megy át, látja	van

A **van, él, igék** létezést jelentenek. Röviden **létigéknek** hívjuk őket.

82. Találd meg az alábbi szólásokban a létigéket!

1. Helyén van az esze.
2. Rendben van a szénája.

3. Nincs sütnivalója.
4. Majd lesz neked nemulass!
5. A falnak is füle van.
6. Öregapám is volt.

83. Írd ki *Devecseri Gábor* versrészletéből az igéket, majd a létigékkel írd egy-egy mondatot!

Tréfás állatkerti útmutató

Ez a cinke oly picinke,
falevélből van az inge,
pókhálóból a szoknyája,
makkhéjból a csizmácskája.

Csak fűvön élt a kis zebra,
de most rákapott a zabra;
végül el is vitték Szobra,
ott oktatják szebbre, jobbra.
(...)

Szob – helység, település Magyarországon

Az ige még történetet is kifejezhet.

Az alábbi szövegben a kiemelt igék történetet fejeznek ki.

Egyszer csak sötét felhők **gyülekeztek** az égen. Hirtelen **besötétedett**. **Eleredt** az eső. Sűrű cseppekben **hullott** mindenfelé.

84. Csoportosítsd az igéket jelentésük szerint! Egy-egy igét foglalj mondatba!

égnek, szüreteljük, megcsúszik, leül, elhervad, okít, csörren, tanultok, villámlik, elszakad, ömlik, keversz, megsüti, elolt, megvárjuk

CSELEKVÉST JELENT

TÖRTÉNETET JELENT

85. a) Másold le *Benedek Elek* alábbi írását, és válassz egy-egy példát az ige mindegyik fajtájára!

... Kint vagyunk a hegy tetején: fenséges panoráma tárul elénk. Ó de szép! Ó de gyönyörű! ... Ameddig a szem ellát: erdő. Sárguló, pirosodó falevelek tengere. Jobbra és balra végtelenségbe vesző hegyláncok, s lent a völgyben, hegyek aljában a Réka-patak kanyarog.

b) Bontsd szavakra a fenti szöveg folytatását, és úgy másold át a füzetedbe!

Amottégbekívánkozik egy hegyóriás: Hegytetőaneve. Azt-regélianépróla: itt volt Attilának, anagyhunkirálynak legkedvesebb vára.

Az ige szerepe a mondatban

Emlékezz vissza, mit tanultál a 3. osztályban a mondat fő részeiről!

Azt a mondatrészt, amellyel állítunk valamit, *állítmánynak* nevezzük. Az állítmány kérdése: *mit állítunk?*

Azt a mondatrészt, amelyről az állítmánnyal megállapítunk valamit, *alany*nak nevezzük. Az alany kérdései: *ki?, mi?, kik?, mik?*

86. a) Írd le az alábbi szöveget, és jelöld a fő mondatrészeket aláhúzással!

Volt egyszer egy kislány. Ez a kislány mindig egyedül aludt a szobájában. Néha fölébredt az éjszaka közepén. Ilyenkor föl is ült az ágyában. Hosszasan nézte a holdvilágot. Odament az ablakhoz, és onnan csodálta a hold ezüstös fényét.

Példa: Volt egyszer egy kislány.

b) Állapítsd meg, milyen szófajhoz tartoznak a fenti mondatok állítmányai!

**Az ige mondatbeli szerepe szerint mindig állít-
mány.**

87. Írd ki a szövegből azokat a mondatokat, amelyekben az állítmány igével van kifejezve!

a) Haragos a Liba-pék.
A kenyere odaég.

(Weöres Sándor)

c) Egy cica dorombol.
Hallgatja a komondor.

(Pósa Lajos)

b) Bodri kutya sétál.
Füle-farka szétáll.
Itatója aranytál.

(Weöres Sándor)

d) Egyszerű légy és szerény.
Ellenséged nem lesz.
Életed mese lesz.

(Szép Ernő)

88. a) Olvasd el az alábbi szövegeket! Írd ki belőlük az igéket!

A kamrában

A kamrában tegnap megbillent alattam a szék.

Leestem a kőre. Nyakamba zuhantak a dobozok.

Eközben a cukor beleszóródott a borsba. A fahéj ösze-
keveredett a sóval. Nagyon megijedtem. Most biztos
kikapok!

A születésnap

– Hogy vagy?

– Lehetnék jobban is! Holnap lesz a születésnapom.

– Legyen még sokszor annyi! Élj boldogan és szeren-
csésen!

– Öt órakor nálad leszek.

– Zsuzsiék voltak már hozzád?

– Nem! Nincsenek itthon.

Az ajánlat

Egy nyáron beállított a gazdag testvér a szegényhez, és azt mondta neki:

– Szegődj el hozzám aratni! Ha napkeltétől napnyugtáig dolgozol, egy zsák gabonát adok érte.

Ráállott a szegény testvér örömet. Naphosszat szorgalmasan tett-vett a testvére földjén...

(A szegény testvér meg a gazdag c. mese nyomán)

b) Egészítsd ki a megállapításokat, és írd be a füzetedbe!

A *kamrában* c. szöveg igéi _____ jelentenek.

A *szülinap* c. szöveg igéi _____ jelentenek.

Az *ajánlat* c. szöveg igéi _____ jelentenek.

89. Másolás közben egészítsd ki az igéket a szükséges betűkkel, és írd melléjük a cselekvést végző nevét!

cs____szik

ember

ku____og

róka

su____an

csiga

ca____og

farkas

ba____ag

harkály

szá____

medve

k____szik

repülő

sompo____og

gabona

rep____l

egér

szö____en

madár

Példa: száll a madár

A rokon értelmű igék

Az olyan igéket, amelyeknek jelentése azonos vagy hasonló – **rokon értelmű igéknek** nevezzük.

Például a **nevet** ige rokon értelmű párjai: *mosolyog, somolyog, vigyorog, kuncog, kacag, vihog, hahotázik*.

A rokon értelmű igék nemcsak **színesebbé**, de **pontosabbá** is teszik a mondanivalónkat.

90. Helyettesítsd rokon értelmű szavakkal a kiemelt igéket, s úgy írd le a mondatokat!

Szüret idején sokan **igyekeznek** a szőlőkbe. A gyerekek **előrefutnak**, hogy elsők legyenek. Hazafele már fáradtan **bandukolnak**, nem **száguldoznak** ide-oda, mint reggel.

91. Másolás közben pótolod a hiányzó szavakat a zárójelből vett megfelelő rokon értelmű igékkel!

1. Vasárnaponként szeretünk az erdőben 2. Merre ... egész nap? 3. Az udvar végében ... a tyúkok. 4. Nap mint nap a városban 5. Menj innen, ne ... a lábam alatt. 6. A szomszéd nem köti meg a kutyáját, ezért állandóan

(kóborol, kószál, csatangol, csavarog, ténfereg, teke-reg)

92. Az alábbi fogalmazás tele van szóismétlésekkel. Cseréld ki a kiemelt igéket olyan szavakkal, amelyeket te használnál! Könnyítésül válogathatsz a zárójelben levő szavak, kifejezések közül!

Tegnap délután, mikor elkészültem a leckémmel, elhátároztam, hogy moziba megyek. Nagyon **gyorsan mentem**, mert későn **mentem el** otthonról. Amint **mentem** az úton, összetalálkoztam két barátommal. Ők is moziba **mentek**. Amikor **odamentünk**, már **ment** a vetítés. Szerencsére még csak a híradó **ment**.

(elkísértek, odaértünk, siettem, lépegettem, haladtam, szaladtam, iparkodtunk, pergett, filmet vetítettek, sétáltunk, ballagtunk, folyt, baktattunk, indultam, elkezdődött, megindult)

Az ellentétes jelentésű igék

Az igék nemcsak rokon értelműek lehetnek, hanem **ellentétes jelentésűek** is. Például a **jöttünk** igével ellentétes mozgást fejez ki a **mentünk**, a **hoztuk** igével pedig a **vittük**.

Varga Katalin Én, te, ő című könyvében a robotemberke mindent összekever, így az igék jelentését is.

Az ellentétes eszű robot

– Ideje, hogy hazamenjek – szólta Fúrfarag az elfáradt társasághoz.

Bekiabált lakóházába:

– Kelekótya, **bújj el!**

Az ajtón egy szalmabábú lépett ki.

– Igen, uram, máris **elbújtam**.

– Vendégek **mentek el** – folytatta Fúrfarag.

Kelekótya lelkesen bólogatott.

– Máris **leszedem** az asztalt. Máris **jövök!**

Azzal fürgén visszasietett a házba.

Pitt és Patt ámulva nézett utána. Fúrfarag mosolygott.

– Kicsit kelekótya ez a Kelekótya. Nem tehet róla. Véletlenül fordítva szereltem bele a szerkezetet, vagyis minden parancsomnak az ellenkezőjét teljesíti. Erre ti is ügyeljete!

Mire a szobába léptek, már az asztalon gőzölgött a kakaó. Kelekótya buzgón sürgött-forgott.

– **Eloltom** a lámpát, mert már kissé sötét van. Amíg vacsoráznak, **eloltom** a tüzet is, és **megfagyasztom** a vizet, hogy kellemes legyen a fürdésnél.

– Add ide azt a nagy tál főtt marhahúst! – mormolta az oroszlán.

– Igen, uram – bólintott Kelekótya, s nyomban elragadta az oroszlán orra elől a pompás tálat, s kisietett vele a konyhába.

– Mondtam, hogy minden parancsomnak az ellenkezőjét teljesíti – mosolygott Fúrfarag az oroszlánra.

– Kelekótya! **Vidd** a konyhába a tálat! – kiáltott a robot után.

Kelekótya ismét megjelent a tállal, s letette Dinó elé.

– A csoda érti ezt az egészet! – dörögte Dinó, s méltóságosan falatozni kezdett.

■ Másodszor úgy olvasd el a történetet, hogy a vastag betűs igék helyett ellentétes párjukat használd!

■ Mit kellett volna mondania az oroszlának, hogy rögtön megkapja a tál húst?

93. Írd le az alábbi történetet a füzetedbe ellentétes jelentésű igékkel!

Hazamentem a boltba vásárolni. **Eladtam** egy szép tyúkot. **Elfelejtettem**, hogy a fiam **utálja** a rántott csirkét, ezért **belenyomtam** a combját. Mikor délben **elment**, **leszedtem** az asztalt, és **elvettem** a rántott csirkecombot. Nagyon **elbúsult**, hogy így **rontottam el** a csirkét. Rögtön **kiköpte**, mert nagyon **gyűlöli**.

94. Írd le az alábbi igék ellentétes párját! Válassz ki két szópárt, és írd velük egy-egy mondatot!

kezdődik, elhamvad, megjön, távolodik, rombol, küld, gyűr, hűt, kisimít, örül, szétszór, éhezik, leül, kijön, tágul, derül, eltűnik

Példa: kezdődik – végződik, ...

95. Keress az ismétlődő **van** ige helyett más odailő igét, úgy írd le a mondatokat!

A könyv a padon van. A füzetek is ott vannak. Ceruza van mellettük.

Egyenes és átvitt értelemben használt igék

A magyar szavak legnagyobb részének több jelentése van. Ez a megállapítás az igékre is vonatkozik. Például a *gyújt* igéről azonnal a tűz jut eszünkbe: *tűzet gyújt*. De valamennyien ismerjük ezt a kifejezést is: *nótára gyújt*. Az első esetben a *gyújt* igét egyenes értelemben, a másodikban átvitt értelemben használtuk. Már a harmadik osztályban is tanultatok az igék használatának erről a módjáról, és a következő példákkal is találkoztatok: magot *vet* – betűt *vet*, mozdulatlanul *áll* – résen *áll* – ötösre *áll*, fát *vág* – zsebre *vág* stb.

Az igék átvitt értelemben való használata szinte kimeríthetetlenné teszi a magyar nyelv gazdagításának lehetőségét, ezenkívül a nyelvet változatossá és hajlékonnyá teszi.

96. Másoljátok le az alábbi mondatokat, és húzzátok alá az igéket! Mondjátok meg, melyik igét használjuk egyenes, és melyiket átvitt értelemben!

1. Az enyhe időben a háztetőről lecsúszott a nagy hótömeg. 2. Esős időben csúszik az úttest. 3. A kígyó lassan csúszott a kiszemelt áldozata felé. 4. A nagy ködben az árokba csúszott két autó. 5. A csapat a rossz szereplésével lecsúszott a dobogóról. 6. Erre a kiadós vacsorára jól csúszott ez az ital.

97. Mit jelentenek az alábbi szólások és közmondások? Milyen értelemben szerepelnek bennük az igék?

1. Úgy **áll** rajta a ruha, mintha **ráöntötték** volna. 2. **Ég** a keze alatt a munka. 3. Aki sokat **szól**, keveset **mond**. 4. Úgy **táncol**, ahogy **fütyülnek** neki. 5. Azt se mondta: **befellegzett**. 6. Nem **kér** enni. 7. Se **lát**, se **hall**. 8. Későn **ébredt** föl.

Az igekötős igék

Bizonyára észrevettétek már, hogy igen gyakran használjuk a *ki, be, fel, le, szét, össze, el, vissza, rá, át* szócskákat. Ezeknek *igekötő* a nevük. Az igekötő elnevezést azért kapták, mert gyakran kapcsoljuk őket az igékhez (pl.: *kinéz, benéz, felnéz lenéz*).

98. Írd ki az igéket csoportosítva a következő versrészletből!

Minden reggel úgy hét óra felé
Rigó röppen az ablakom elé,
S felharsan a vidám, baráti szó:
Itt a reggeli rigó!
Fütyülök néki, s ő visszafütyül,
Leszáll az ágról, ablakomba ül,
Fejét féloldalt tartja, úgy figyel:
Ki az, aki néki visszafelel.

(Képes Géza)

igekötős igék: _____

igék: _____

99. Másold le az alábbi szavakat, és húzd alá közülük az igekötős igéket! Utána húzz álló vonalkát az igekötő és az ige közé!

felelek, felszálllok, felhőket, kilincsünk, kimentünk, kiállt, kiált, betegség, beszél, beszól, leveleztem, levesestál, levettem, összegez, összetör, összeget

Az igekötős igék nagy része a cselekvés és a történés irányát jelöli meg.

Az alábbi igekötők lezárttá, befejezetté teszik a történetet.

Az igekötők módosítják az ige jelentését (pl. *be-néz, kinéz, szétnéz*). Gyakori igekötők: *be, ki, le, fel, meg, el, át, rá, ide, oda, szét, össze, vissza*.

100. Egészítsd ki a mondatokat a *számol* ige megfelelő igekötős alakjaival!

A tanító néni a kiránduláson a gyerekeket.

A gyerekek a fogót.

Petra kishúga már százig.

Zsuzsi otthon az iskolában történelekről.

101. Alkoss a táblázat alapján szóban igekötős igéket úgy, hogy ne ismételd meg sem az igéket, sem az igekötőket!

fel	rá		oda		át		össze		szét
ráz	tesz	hív		szed		néz		mond	

102. Írd le tagadó formában az alábbi mondatokat! Ügyelj a helyesírássra!

Megtanulok főzni. Előkészítem a nyersanyagokat. Megtisztítom őket. Feldarabolom a zöldségeket. Beleteszem az edénybe. Bemelegítem a sütit. Gyakran belenézegetek.

Példa:

állítás:

Megtanulok főzni.

tagadás:

Nem tanulok meg főzni.

Ha nem tudod, hogy az igekötő melyik ige-re vonatkozik, akkor tagadd meg a mondatot!

103. Olvasd el a mondatpárokat, s írd ki két oszlopba az igéket!

Megírom a levelet.

Meg fogom írni a levelet.

Elviszem a postára.

El fogom vinni a postára.

Ráragasztom a bélyeget.

Rá fogom ragasztani a bélyeget.

Feladom a barátomnak.

Fel fogom adni a barátomnak.

Az igekötős igék helyesírására háromféle szabályt alkalmazunk:

1. Ha az igekötő közvetlenül az ige előtt áll, akkor az igekötőt egybeírjuk az igével (pl.: *kinéz, felad*).

2. Ha az igekötő az ige után áll, akkor mindkét szót különírjuk (pl.: *nézz ki, add ide*).

3. Ha az igekötő és a hozzá tartozó ige közé más szó ékelődik, akkor mind a három szót különírjuk (pl.: *el fogja hinni, ki se néz*).

104. Válaszd ki az igekötős igéket, és írd le őket!

megvár, megindul, kísér, kikísér, kifli, kifizet, kiált, kilincs, leopárd, lepel, lemos, lehel, lebeg, lejár, lefekszik, legyen, lehűl

105. Alakítsd át az igekötős igéket úgy, hogy az igekötő és az ige között a *se, is, nem, ne* szavak álljanak!

kimegy, összedől, megmondja, külditek, odadobod, el-kéred

Példa: kimegy – ki se megy, ki is megy, ki ne menj

Az igekötős igék összetett szavak, ezért az igekötő és az ige találkozásánál választjuk el!

106. Írd le elválasztva az alábbi igekötős igéket!

kiáll, leesik, beteljesedik, kilát, felszed, felemel, beérik, befog

107. Írd ki az alábbi szöveg kiemelt szavait, állítsd párba, majd magyarázd meg, miért van különbség a két csoport között!

1. Már **megszoktam** az új lakóhelyemet. A főzeléket is **meg szoktam enni**. 2. Jancsiék örültek, mikor **megtudták**, hogy **meg tudták oldani** a feladatot. 3. **Meglehet**, hogy ezt a feladatot könnyen **meg lehet oldani**. 4. Juli **befogja** a fülét, aztán **be fogja csukni** az ajtót, hogy ne zavarja a lárma.

Példa: megszoktam – meg szoktam enni, ...

Az igealakok személye és száma

Az igék a beszédünkben legtöbbször ragozott alakban fordulnak elő. Ha megfigyeled az alábbi szöveg igéit, azonnal észreveszed, hogy a ragok megmutatják, ki végzi a cselekvést, és azt is, hogy egy vagy több személy cselekszik.

A 4. osztály tanulói karácsonyi műsort **készítenek**. Sárika így **osztja** ki a tennivalókat:

– Sanyika te **táncolsz**, én **énekelek**. Időnként **felváltjuk** egymást. Én **táncolok**, és te **énekel**sz. A tánccsoport tagjainak mi **muzsikálunk**, ti pedig **énekeltek**.

A **táncolsz** igealak elárulja, hogy a második személy (te) végzi a cselekvést egyedül, tehát egyes számban. A **felváltjuk** igealak viszont azt mutatja meg, hogy az első személy végzi a cselekvést, de már többes számban (*mi*).

Az igének tehát van **személye** és **száma**. A cselekvő személyét és számát az ige személyragjai fejezik ki.

Az igeragozást az egyes szám első személlyel kezdjük: *Én énekelek, táncolok*.

108. Folytasd az igék kigyűjtését a személyes névmások (én, te, ő, mi, ti, ők) sorrendjében! Az alábbi táblázat segít abban, hogy felelevenítsd a harmadik osztályban tanult személyragokat:

én	nevetek dolgozom	-k -m	mi	nevetünk dolgozunk	-ünk -unk
te	nevetsz dolgozol	-sz -l	ti	nevettek dolgoztok örültök	-tek -tok -tök
ő	nevet dolgozik	- -ik	ők	nevetnek dolgoznak	-nek -nak

Az igék személyét és számát a feladatokban a következő rövidítésekkel jelöljük:

E/1. = egyes szám 1. személy, T/3. = többes szám 3. személy.

109. Írd ki az alábbi szövegből az igéket, és állapítsd meg mindegyik személyét és számát!

Nagyon **szeretem** a természetet. Osztálytársaimmal gyakran **elsétálunk** a Tisza partjára. A vízparton mogyoróbokrok és fűzek **hajladoznak**. Az egyik fűznek ágai **benyúlnak** a víz fölé. A Tisza vize olyan áttetsző, hogy tisztán **látszanak** benne az apró kavicsok, a vízínövények és a fürge halacskák. **Gyere** el te is velünk egyszer!

Példa: szeretem (E/1.), ...

110. Írd ki az igéket az alábbi szósorokból, és négy igének T/3. személyű alakját foglald mondatokba!

rebben, lebben, szebben, döbben, dobban, jobban, lobban, robban, csobban, röppen, cseppen, szeppen, koppan, kappan, huppan, toppan, roppan, szappan

kappan – hízalásra fogott kakas

111. Írd ki az alábbi párbeszédből a *tanul* igét a ragozási táblázat szerint!

– **Tanulsz?** – kérdezi Balázstól az édesapja.

– **Tanulok** – válaszolja a fiú. – Most még egyedül, de fél négykor feljön hozzánk Bence, és együtt **tanulunk** tovább, mert a jövő héten lesz a helyesírási verseny. Bence háromig a napköziben **tanul**.

– Ti mindig együtt **tanultok?** – érdeklődik apa.

– Nem, csak akkor, ha versenyre készülünk.

A többiek szívesebben **tanulnak** egyedül.

Az igeidők

Olvasd el az alábbi szövegeket, és figyeld meg bennük az igéket!

A virágok **elhervadtak** a kertben. A fák **lehullatták** leveleiket. A költöző madarak **elrepültek** melegebb vidékekre.

Hideg **van**. A kismadarak **fáznak**. Mindennap magokat **szórok** nekik a madár-etetőbe.

A hét végén **síelni fogunk** a közeli hegyekben. **Le fogok siklani** a lejtőn. **Szánkózunk** is **majd** a testvéremmel.

Nem nehéz megállapítanod, hogy az első szöveg eseményei már megtörténtek, igéi ezért **múlt idejűek**. A második szöveg most történik, így igéi **jelen idejűek**, míg a harmadik oszlopban leírtak csak a jövőben fognak megtörténni, tehát igéi **jövő idejűek**.

Ismételjük meg az ígérő tanultakat!

Az ígének három ideje van: **jelen, múlt és jövő idő**.

A jelen időnek nincs jele (pl.: *fut, olvas*). A múlt idő jele a **-t** vagy a **-tt** (pl.: *írt, adott*).

A jövő időt összetett igealakokkal fejezzük ki: főnévi igenévvel és a fog segédigével (pl.: jönni fognak, ki fogom javítani).

112. a) Másold le az alábbi mondatokat, húzd alá a bennük levő igéket! Állapítsd meg, milyen idejűek!

Színesbe öltöznek a fák. A virágok elhervadnak. Elrepülnek a költöző madarak. Üresen maradnak a régi fészkek.

b) A jelen idejű szöveget írd le múlt majd jövő időben is!

113. Másolás közben húzd alá az alábbi versben az igéket, és keress hozzájuk rokon értelműeket!

Varvara Harmon: Nyári eső

Rakoncátlan szélgyerek
égi tónál tekereg.

Unatkozik, s unalmában
mireg-morog, kesereg.

Arra sétál felhőcske.
Orra búbján szeplőcske.
Szél csúfolja, megfricskázza,
csak akkor old kereket.

Szegény felhő sírdogál,
fájó könnye hulldogál.
Szikkadt földre lepereg;
nyári eső csepereg.

(Gazdag Erzsébet: Nyári eső)

Példa: tekereg – csavarog, barangol, ... stb.

114. Másolás közben pótolj az alábbi szövegben a múlt idő jelét! Melyik ismert meséből való a részlet?

No, Gergő juhász nem sokáig gondolkodo ___. Szép csendesen lekanyarito___ egy pillét a cipóból, kiszed___e

és mege__e a belit, az üresen maradt héjával olyan ügye-
sen kikanalaz__a a levest, hogy egy csepp sem marad__
a tányérban.

**A múlt idő jele magánhangzó után -tt, mással-
hangzó után -t.**

115. Írj ki minden igét *Hárs László* *Levél az erdőből* című
verséből! Húzd alá a múlt idejű igéket!

Az erdőből egy levelet
hozott a posta reggel,
egy száraz tölgyfa-levelet,
néhány sor zöld szöveggel.

Az állt rajta, hogy eljött az ősz,
a nyáridőnek vége,
most már a néma télre vár
az erdő és vidéke.

A mackó barlangjába bújt,
elköltöztek a fecskék,
a tisztásnak zöld fűvét
lerágták mind a kecskék,
nem hegedül a zenekar;
nagy most a tücsök gondja;
és újdívatú kalapot
nem visel már a gomba,
szétosztotta a körtefa
a fanyar vackort régen,
nincsen levél a bokrokon,
és pitypang sincs a réten.

Minden lakó elrejtezett,
üres az erdő, árva.
S a szélső fán egy tábla lóg:
„Téli szünet van, zárva.”

116. Írd ki a szavak közül a múlt idejű igéket! Húzd alá a múlt idő jelét!

keresett, könyvet, könyvelt, vasalót, gépelt, kereset, gépet, írott, írt, szavalt, szavalat, állt, állított, várt, állat, mögött, terít, szülőt, újszülött, született, elesett, épület, épült, várat, füzet, simogatott, fűzött, füzetet, simít, simogat, telefont, fonott, falat

Bizonyos igék helyesírásában segít a szótő keresése.

117. Írd le múlt időben a következő történetet! Az igéket húzd alá! Ügyelj az igék helyesírására!

Tanítás után elszaladok betegen fekvő barátomhoz. Megmutatom neki, mi a lecke. Elmondom, hogy mi történik az osztályban. Megmagyarázom, amit nem ért. Elvégezzük a feladatokat, így nem marad el a tanulásban.

118. Írd le jövő időben a következő igéket!

tesz, vesz, visz, iszik, eszik, szűnik, tűnik, ken, pihen, rohan, kíván, köszön, üzen, reccsen, roppan, koppan, dobban, cseppen

A jövő idejű cselekvést másképp is kifejezhetjük. Figyeld meg az alábbi mondatokat!

Szánkózni fogok a szünetben.

Építeni fogok egy hóembert is.

El fogom olvasni a Vukot.

A szünetben szánkózok majd.

Azután hóembert is építek.

Később elolvasom a Vukot.

A jövő idejű cselekvést gyakran jelen idejű igével fejezzük ki. Ilyenkor a mondat többi része utal arra, hogy az esemény később következik be.

A jövő idejű cselekvés kifejezésére az ige mellett az *utána, majd, azután, miután, később* stb. szavakat használhatjuk.

119. Írd ki az alábbi versből azokat a szavakat, amelyek azt jelölik, hogy a jövőről van szó!

A kisfiú és a fa

Kisfiú:

Kicsi fa, tudod, mi az újság?
Már nem sokára nagy
leszek!

És mesterséget tanulok
majd,
anyuka mondta! Nem
hiszed?

Távírós leszek és egész nap
kopogtatom a jeleket,
vagy mérnök, aki gépet
szerkeszt...

Még kőműves is lehetek,
olyan, aki egy óra alatt
egy egész szobát kimeszél!
Bizony, kicsi fa! Mondd
csak, és te
mit csinálsz majd, ha nagy
leszel?

Fiatal fa:

Mézillatú virág lesz rajtam,
és ifjú, üde levelek,
hogyan felfoghassam

ágaimmal
a kártevő, vad szeleket.
Meséket mondok

alkonyatkor,
ha könnyű szellő arra jár,
csipogva serdül karjaimban
egy fészekalja kismadár.
Testvéreimmel sorban

állunk,
alattunk árnyas, hűs lesz
az út.
Így adjuk, látod a világnak,
ki-ki azt, amit adni tud.

(B. Radó Lili)

Hasonlítsd össze a jelen idejű és a jövő idejű igék ragozását!

JELEN IDŐ			JÖVŐ IDŐ			
igető	kötő-hang	igerag	főnévi igenév	segédige töve	kötő-hang	igerag
tanul	-o-	-k	tanulni	fog	-o-	-k
tanul	–	-sz	tanulni	fog	–	-sz
tanul	–	–	tanulni	fog	–	–
tanul	–	-unk	tanulni	fog	–	-unk
tanul	–	-tok	tanulni	fog	–	-tok
tanul	–	-nak	tanulni	fog	–	-nak

120. Valahol így hirdették meg a szüreti mulatságot. Írd le a meghívót helyesen!

ITT MA BÁL LESSZ,
HA ESSŐ NEM LESSZ.
HA LESSZ,
AKKOR NEM LESSZ.

121. Írd a megfelelő oszlopba az összetartozó szavakat! Húzd alá az igéket!

majd, holnap, tegnap, elmúlt, idén, ma, előbb, később, tavaly, most, lesz, jövőre, éldegél, van, élt, volt, élni fog, nincs

Múlt idő

Jelen idő

Jövő idő

Az igeidők használata az elbeszélő és a leíró szövegben

Olvasmányaitok során megfigyelhettétek, hogy egyes szövegek *történetet mondanak el*, mások pedig inkább *ábrázolnak* valamit. Ezek szerint a szöveg lehet elbeszélő vagy leíró.

122. Állapítsátok meg, hogy az alábbi két szöveg közül melyik az elbeszélő, és melyik a leíró! Számoljátok meg, hány ige van az elbeszélő, és hány a leíró szövegben!

a) Valamikor réges-régen a kutyák és a macskák megértésben, szeretetben éltek. Történt, hogy a kutyák lagzira készültek. Bodri volt a szakács. Már minden készen volt, csak a tejföl hiányzott az ételből.

Kutya-macska barátság
(cicusok-kutyusok.eoldal.hu)

Elküldték hát a macskát a boltba tejfölért. Ment is a cica szívesen. A boltból jövet belenyalt a tejfölbe, s annyira ízlett neki, hogy mire hazatért, kilefetyelte az egészét. Bodrinak meg azt hazudta, hogy nem volt nyitva a bolt. A kutyák azonban meglátták a macska tejfölös bajszát. Nagyon dühösek lettek, elkezdtek kergetni a cirmost, mire az felszaladt egy magas fára.

Azóta is haragszanak a kutyák a macskákra, s ha csak tehetik, felkergetik őket a fára.

b) A közismert liba, azaz házilúd az egyik legrégebben házasított baromfi. Teste jól alkalmazkodik a vízi életmódhoz. Feje és a lába a kacsáéhoz hasonló, de a csőre nem olyan lapos, mint a kacsáé, így kevésbé tudja kiszűrni a vízből a természetes táplálékot. Lábujjait úszóhártya köti

össze. Csőrén az alsó és a felső káva vége is éles, hogy töben le tudja csípni a legelő fűvét.

Tollazata egyszerű, dús, tömött, a hason és a mellen a fedőtollak alatt sűrű pihetollak nőnek.

Ha elvégeztétek a fenti feladatot, bizonyára észrevettétek, hogy **az elbeszélő szövegben több ige van**, mint a leírásban. Ez azért van így, mert az elbeszélő szövegben több a cselekvés, történés. Az **ige** pedig – amint tanultuk – **cselekvést, történést, létezést kifejező szófaj**.

Házi lúd
(baromfi.hupont.hu)

Ezzel szemben a leírás tárgyakat, fogalmakat és azok tulajdonságait, mennyiségét fejezik ki. Ezért fordul elő gyakrabban a **leírásban a főnév, a melléknév és a számnév**.

123. Keresd ki a szövegből az igét, elemezd valamennyit, és mondd meg az igék alapján, hogy elbeszéléssel vagy leírással van-e dolgotok!

Jancsi azon az éjjel keveset aludt. Sohasem járt Budán. Csak a mesékből hallotta, hogy ott lakik a király. Némelyik mese arról is szólt, hogy a királykisasszonyt sárkánynak kell odaadni, de egy bátor legény megszabadítja, s van aztán lakodalom!

Álmodott Jancsi aranyról, ezüstről, koronás emberekről és koronás asszonyokról, és egy új szűrről reggelig.

(Gárdonyi Géza)

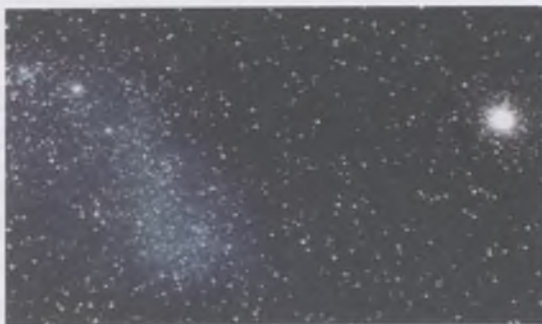
124. Alkossatok az osztályotokból két csoportot! Az egyik csoport írjon rövid elbeszélő fogalmazást a születésnapjáról, a másik leíró fogalmazást kedvenc háziállatáról!

Az igemódok

125. Olvasd el a szöveget némán! Írd ki a szövegből az igéket!

Nézz ki este az ablakon! Figyeld meg az égen ragyogó csillagokat! Biztosan te is szívesen utaznál a csillagok közé. Megnéznéd a Napot, a Holdat, a Tejutat és az összes többi égitestet. A

Csillagos égbolt (pecsiprogramok.hu)

világegyetem magába foglal mindent, ami csak létezik. A csillagászok nagy teljesítményű távcsövekkel tanulmányozzák a világegyetemet. A csillagok fénye egy év alatt körülbelül 9 és fél billió kilométert tesz meg.

Ezt a távolságot nevezzük fényévnek. Egy távoli csillagról, amelyet távcsövön keresztül látunk, több ezer éven át utazik hozzánk a fény. A világegyetem a csillagok milliárdjait tartalmazza.

■ Ha az igéket, amelyeket kiírtunk, behelyezzük az alábbi táblázatba, az igének új tulajdonságát vehetjük észre.

Kijelentő mód Mit csinál, csinálnak, csinálunk?	Feltételes mód Mit csinálnál?	Felszólító mód Mit csinálj?
<i>foglal, tanulmányozzák, tesz, nevezzük, látunk, utazik, tartalmazza</i>	<i>utaznál, megnéznéd</i>	<i>nézz ki, figyeld meg</i>

Amint látjuk, az igealakok nemcsak az igeidőket, a cselekvők számát és személyét, hanem az **igemódokat** is kifejezik. Megkülönböztetünk **kijelentő** (olvas), **feltételes** (olvasna) és **felszólító** (olvass) módot.

Az ige kijelentő módja

126. Olvasd el az alábbi szöveget! Keresd meg a szöveg mondataiban az igéket!

Haszontalan kedvenceim

Játszó kiscicák (hotdog.hu)

Van két aranyos kiscicám, Mirci és Berci. Mindennap **meglepnek** valamilyen huncutsággal. Tegnap például az egyik **lerántotta** a virágcserepet. **Kiborult** a föld, **kiömlött** a cserépben levő sáros víz. Meg is **ijedtek**, mert egy darabig hiába **hívoztam** őket. Vajon holnap mit **fognak csinálni**? Lehet, hogy meg sem **fo-**

gom találni őket. **Remélem, tévedek.**

■ Ha megvizsgáljuk a szöveg igéit, a következő eredményt kapjuk:

Jelen idejű	Múlt idejű	Jövő idejű
van, meglepnek, remélem, tévedek	lerántotta, kiborult, kiömlött, meg is ijedtek, hívogattam	fognak csinálni, meg sem fogom találni

Ezekkel az igékkel állapítottuk meg a két cica szokásait, elmondják, hogy mit csinálnak a cicák és a gazdájuk. Ezek az igék *kijelentések, megállapítások*. Az igék **kijelentő** módban vannak.

Ha az igével kijelentünk, közlünk, megállapítunk valamit, akkor az ige **kijelentő** módban áll (pl.: *kirándul, utazott, énekelni fog*).

A kijelentő módnak nincs jele.

127. Fejezd ki az alábbi szólásokat egy-egy kijelentő módú igével!

Felkopik az álla: éhezik Fülíg szalad a szája: _____
 Hegyezi a fülét: _____ Hajba kapnak: _____
 Összedugják a fejüket: _____ Beleüti az orrát: _____

128. Már az előbbi gyakorlatokban észrevehetted, hogy a szövegben előforduló kijelentő módú igék mindhárom (jelen, múlt és jövő) időben előfordulhatnak.

a) Írd ki *Petőfi Sándor* Itt van az ősz, itt van újra... című versének részletéből a kijelentő módú igéket két oszlopba: külön a jelen és külön a múlt idejűeket!

b) Válassz ki három igét, és írd le őket jövő időben is.

És valóban ősszel a föld	Levetette szép ruháit,
Csak elalszik, nem hal meg;	Csendesen levetkezett;
Szeméből is látszik, hogy csak	Majd felöltözik, ha virrad
Álmos ő, de nem beteg.	Reggelre, a szép kikelet.

Őszi világ (blog.xfree.hu)

A kijelentő módú igének jelen, múlt és jövő ideje van.

129. Emlékezz vissza, mit tanultál az egyszerű mondatok fajairól!

a) Az alábbi mondatok végére tedd ki az írásjeleket, és állapítsd meg, hogy a mondatok melyik mondatfajta-hoz tartoznak!

1. Pannika rajzol nekem egy szép babát ...
2. Pannika rajzol-e nekem egy szép babát ...
3. Jé, Pannika rajzol nekem egy szép babát ...
4. Pannika, rajzolj nekem egy szép babát ...
5. Bár rajzolna nekem Pannika egy szép babát ...

b) Állapítsd meg, melyik mondatfajtában nem változott meg az ige módja!

A kijelentő módú ige leggyakrabban a kijelentő mondatokban szerepel, de előfordul a kérdő vagy a felkiáltó mondatokban is.

130. Írd ki *A kiskondás* című mese részletéből az igéket! Állapítsd meg a kijelentő módú igékről, milyen időben állnak!

Azt mondja a galamb a kiskondásnak:

– Változz át szép rózsává, én is azzá változom. – Úgy is lett.

Lejön a királykisasszony, keresi a legszebb rózsáját. Kettőt egyformának talál. Leszakítja mindkettőt, a keblére tűzi. Perdül egyet a sarkán, de már nem látja a kiskondást.

Apjához futott, így panaszkodott:

– Apám, a kiskondás úgy elbűjt, hogy nem fogok rátalálni. Mi lesz velem, ha többé nem fogom látni?

131. Mondd meg, melyik igaz, és melyik hamis a következő állításokban! A hamis állításokat tedd igazzá!

1. Az ige csak cselekvést jelent.
2. Az ige személyragja megmutatja a cselekvők számát és személyét.
3. Három igemódot ismerünk.
4. A jövő időt jelen idejű alakkal is kifejezhetjük.
5. A kijelentő módnak csak jelen és jövő ideje van.
6. A kijelentő mondatban leggyakrabban kijelentő módú az ige.

Az ige feltételes módja

132. Olvasd el a verset!

Hogyha lovam volna

Hogyha lovam **volna**,
zabbal **abrakolnám**,
kocsiba, szekérbe
soha **be nem fognám**.

Zabla helyett elég **volna**
egy kötőfék,
nyerget sem **tennék rá**,
sarkantyút sem **kötnék**.

Szőrén **ülném** én meg,
s tudom egy jó szóra
még a tengeren is
egyből **átugorna**.

(Kányádi Sándor)

Fehér ló (lovasagm.hupont.hu)

Ha figyelmesen olvastad, a vers vágyat, kívánságot fejez ki. Ugyanezt fejezik ki azonban az igealakok is: *volna*, *abrakolnám*, *be nem fognám*, *tennék rá*, *kötnék*, *ülném*, *átugorna*. De az óhaj, a kívánság, a vágy megvalósulása valamilyen feltételtől függ. Ezek az igék **feltételes módúak**.

A feltételes módú igék olyan óhajt, kívánságot fejeznek ki, amelyek megvalósulása valamilyen feltételtől függ. A feltételes mód jele: **-na, -ne, -ná, -né** (pl.: *utazna, segítené, sütné, várná*).

133. Írd ki az alábbi szavak közül a feltételes módú igéket! Kettővel írd egy-egy mondatot!

beszélne tonna kenne kanna bálna járna verne
antenna nézne barna vinné látna borona ütne
énekelne futna sírna párna Verne korona írna

134. Olvasd el az alábbi versrészletet! Írd ki a feltételes módú igéket! Írd melléjük a cselekvő számát, személyét!

Nap, ha neked ágaad volna,
olyan volnál, mint az alma.
Legurulnál, gyökereznél,
almafává növekednél.
Én meg almát osztogatnék:
Egy kis napot tessék, tessék.

(Nemes Nagy Ágnes)

Kajárik Bea: Almafa

Példa: volna – E/3.

135. Olvasd el a mondatokat! Próbáld megállapítani, milyen idejűek a feltételes módú igék!

Megjavítottuk volna az autót, ha kaptunk volna hozzá alkatrészt.

Szívesen elmennék Jutkával a strandra, ha anyu elengedne.

Ő elengedett volna, ha nem mentünk volna nagymamához.

Jelen idejű	Múlt idejű
elmennék elengedne	megjavítottuk volna kaptunk volna elengedett volna mentünk volna

Ha jól megfigyeled az *elmennék* és *elengedne* igéket, annak ellenére, hogy jelen időben vannak, a jövő időre is utalnak.

Feltételes módú, jövő idejű igealak nincs.

A feltételes módú igének csak jelen és múlt ideje van.

A feltételes mód múlt idejét összetett igealakokkal fejezzük ki (pl.: *megjavítottuk volna*: múlt idejű ige + *volna*).

136. Írd le a megadott igék ellentétét! Tedd át őket múlt időbe!

mennék, lefeküdnék, pihennék, állnátok, mennétek, vinnék

Példa: mennék – jönnék – jöttem volna

137. Hogyan kérnéd kölcsön a padtársad tollát? Válaszd ki az alábbi mondatok közül azokat, amelyek szerinted helyesek, udvariasak!

Add kölcsön a tolladat!
Kölcsönadod a tolladat?
Kérem szépen a tolladat!
Kölcsönadnád a tolladat?
Szeretném, ha kölcsönadnád a tolladat!
Légy szíves, add kölcsön a tolladat!
Kölcsön szeretném kérni a tolladat!
Add már ide a tolladat!

A feltételes mód udvarias kérést fejez ki.

138. Írd ki a vers igéit! Húzd alá a feltételes mód jelét!

Ha a világ rigó lenne

Ha a világ rigó lenne,
kötényemben ő fűtyülne,
éjjel-nappal szépen szólna,
ha a világ rigó volna.

De ha a világ rigó lenne,
be se férne kötényembe,
kötényem is honnan volna,
ha egész világ rigó volna.

(Zelk Zoltán)

Rigó (keptar.oszk.hu)

139. Javítsd ki az alábbi mondatok nyelvhelyességi hibáit! Írd le őket!

Jó lenne, ha kapnák egy új kazettát! A testvéreimmel egész nap otthon maradnák és hallgatnám a divatos zenét. Később bekopognának a barátaim. A szüleim meg hiába várnák, hogy időben asztalhoz üljek. Azt is szeretném, ha ilyenkor nem veszekednének velem!

Az ige felszólító módja

140. a) Olvasd el az alábbi felszólító mondatokat! Állapítsd meg, hogy melyik mondat jelent biztatást, kérést, parancsot, kívánságot, tiltást!

Azonnal *állj* meg!

Légy szíves, *állj* meg!

Ne *állj*atok a leszállók útjába!

Bátran *állj* a közönség elé!

Csak *álljon* meg a hőemberünk!

b) Figyeld meg, miben egyezik meg az *áll* ige alakja mindegyik mondatban!

A fenti példákból láthatod, hogy a felszólító mondatok igéjét legtöbbször felszólító módba tesszük. **A felszólító mód jele a -j,** és mindig az ige tövéhez kapcsolódik:

ír | *j* → *ír* (igető) + *j* (a felszólító mód jele).

A felszólító módú igealakok kérést, parancsot, tiltást, utasítást, biztatást fejeznek ki.

141. Másold le a közmondásokból a felszólító módú igealakokat! Húzd alá a felszólító mód jelét!

Lassan járj, tovább érsz!

Addig nyújtózkodj, míg a takaród ér!

Járt utat járatlanért el ne hagyd!

Ne szólj szám, nem fáj fejem!

A felszólító módú igék helyesírása

Az **-l, -d, -gy, -n, -ny** végű igék helyesírása

142. Figyeld meg a következő vers felszólító igéit! Mit tapasztalsz?

Télűző

Kikelet, kikelet,

kergesd el már a telet!

Verd meg déli szelekkel,
mielőbb **elszeleljen**.

Napparázson **sütögesd**,
dérrel, hóval süvegest!

Sugár seprűvel nyomát,
söpörd el a tél havát!

Döngő méhet szemébe,
darazsat **szórj** elébe!

Rügyes ággal bokáját,
csapkodd meg az irháját!
Madárhangon **kiálts** rá!
Attól szalad világgá!

(Gazdag Erzsé)

A vers felszólító módú igéiben csak két esetben (*szórv, elszeleljen*) található meg a felszólító mód jele, a többiben nem. Ez azzal magyarázható, hogy a felszólító mód jele: a **-j** sokszor megváltoztatja hangalakját, sőt befolyással van az előtte álló mássalhangzóra is.

143. Pótold a felszólító mód jelét az alábbi szavakban! Mondd ki a szavakat! Mit tapasztalsz?

szól...on, száll...anak, sétál...unk, áll...atok, fordul...on, beszél...en, próbál...unk, emel...étek, szédül...ünk, gondol...atok

Az -l, -ll végű igék felszólító módú alakjában *jj*-t hallunk, de *-lj*-t, illetve *-llj*-t írunk.

144. Olvasd fel a verset! Figyeld meg a kiemelt felszólító módú igealakok kiejtését és leírását!

Szunnyadj, kisbaba,
őríz halk szoba,
zsongó éjszaka,
csillagfény.

Hold jár egymaga,
rád hull fátyola,
álmodj, kisbaba,
tündérként.

Nagy a menny ablaka,
süt a hold éjszaka,
letekint egymaga:
„**Aludjál**, kisbaba!”

(Weöres Sándor)

145. Írd le a következő igék felszólító módú alakját T/1.-ben!
marad, tud, halad, hord, lépked, szalad, ijed, csipked,
küld

Példa: maradjunk, ...

A -d és -gy végű igék felszólító módú alakjában *gy* hangot hallunk, de *-dj*-t, illetve *-gyj*-t írunk.

146. Pótold a hiányzó mássalhangzókat az alábbi felszólító módú igékben!

szára....on, süllye....en, csügge....etek, víga....on, ha....uk,
foga....ja, fo....on, virra....on, kez.....etek, enge....enek

147. Egészítsd ki a megfelelő felszólító módú igealakokkal a mondatokat! Az igéket a zárójelből válaszd!

(*ken, huny, köszön, kíván, rohan, fon*)

..... illedelmesen!

..... le a szemeteket!

..... a folyosón!

..... a Piroska haját!

A kenyeret meg vajjal!

Ne lehetetlent!

Az -n és az -ny végű igék felszólító módú alakjaiban hosszú *nyy* hallatszik, ám -nj-t és -nyj-t kell írni (pl.: *kenjétek, hunyjad*).

148. Olvasd fel az alábbi mondatokat! Figyeld meg a kiemelt felszólító módú igealakok ejtését!

Ne **menjete**k ilyen gyorsan!

Pihenjünk egy kicsit!

Ne **rohanjato**k a lejtős úton!

Az **-s, -sz, -z, -dz** végű igék helyesírása

149. a) Figyeld meg a következő mondatok felszólító módú igéit, és másold le őket! Húzd alá bennük a szótövet!

Igyekezzetek az uszodába!

Vetközzetek le, és irány a víz!

Ne **lökdősse**tek egymást!

Ússzatok, de vigyázzatok társaitokra!

Eddzetek kitartóan!

b) Elemezd az igéket az alábbi példa alapján!

Felszólító módú ige	Igető	A felszólító mód jele
igyekezzetek	igyekez	-z

A fenti igékben a felszólító mód **j** jele megváltozik:

olvas + j → *olvass, olvassatok*

húz + j → *húzz, húzzál*

mász(ik) + j → *mássz, másszon*

edz + j → *eddzél, eddzetek*

Az -s, -sz, -z, -dz végű igék felszólító módú alakjában megkettőzzük az s-t, az sz-t, a z-t, a dz-t (pl.: mosson, másszon, nézzétek, fogóddzál). A felszólító mód jele hasonlóvá válik az igeutó utolsó mássalhangzójához.

150. Írd le a következő igéket felszólító mód E/3. személyben!

keres, készít, eszik, mos, néz, fázik, ráz, vigyáz

Példa: keressen, ...

151. a) Másold le az alábbi igéket, és töltsd ki a második oszlopot a mintának megfelelően!

olvas	olvassunk	mosnak	mossanak
vigyáz	_____	másznak	_____
hoz	_____	hámoznak	_____
keres	_____	dolgoznak	_____

b) Foglald mondatba két felszólító módú igealakot!

A **-t** végű igék

152. Olvasd el kifejezően a mondókát! Figyeld meg, hogyan ejtjük, és hogyan írjuk a **-t** végű igék felszólító alakjait!

Szántsunk földet,
Vessünk búzát,
Arassuk le,
Csépeljük ki,
Öröljük meg,

Dagasszuk meg,
Süssünk cipót,
Lepényt, lángost
Hámm!

A **t**-re végződő igéknél a felszólító mód **-j** jele és a szó végi **-t** megváltozik, új hang keletkezik.

1. Ha a kiejtésben **ss** hangot hallunk, ezt írásban is kettőzött **s (ss)** betűvel jelöljük (pl.: *fussatok, kutassunk, lássanak*).

2. Ha a kiejtésben **cs** vagy **ccs** hangot hallunk, ezt írásban **ts** betűkapcsolattal jelöljük (pl.: *rántsd, tanítson*).

3. Az **-st**, **-szt** végű igékben a **t** hang kiesik és a felszólító mód **j** jele **s**-re vagy **sz**-re változik (pl.: *fesetek, válasszon, növesszük*).

153. Írd le a következő igéket felszólító mód egyes szám 1. személyben!

vet, köt, süt, nyit, vezet, vetköztet, öltöztet, emlékeztet

Példa: vessek, ...

154. A következő igéket felszólító mód többes szám 2. személyben írd le! Kettővel alkoss mondatot!

önt, épít, bont, gyűjt, terít, segít, márt, tart

Példa: öntsétek, ...

A felszólító módú igék hosszabb, rövidebb alakja

155. Olvasd el az alábbi mondókat!

Katicabogár, **repülj el,**
szállj fel az égből!
Nyisd ki szárnyacskádat,
mutasd meg a pettyes ruhácskádat!

Katicabogár
 (blog.xfree.hu)

Bizonyára észrevetted már, hogy a *repülj el, szállj fel, nyisd ki, mutasd meg* felszólító módú igealakok beszéd közben *repüljél el, szálljál fel, nyissad ki* és *mutassad meg* alakban is előfordulnak, miközben a szónak a jelentése nem változik. A felszólító módú igék hosszabb és rövidebb alakja azonban csak egyes szám 2. személyben fordul elő.

156. Írd le az igék rövidebb alakját a minta szerint!

mosakodjál, keressél, üljél, írd, húzzál, aludjál, játszál, etessél, álljál, szóljál, köszönjél, mossál, menjél

Példa: hosszú
 mosakodjál

rövid
 mosakodj

Figyeld meg a ragozási táblázatot!

Kijelentő mód E/2.	Felszólító mód (hosszabb alak)	Felszólító mód (rövidebb alak)
fonod	fonjad	fond
adod	adjad	add
írod	írd	írd
mondod	mondjad	mondd
áldod	áldjad	áldd
nézed	nézzed	nézd
mosod	mossad	mosd

A rövidebb alakban nem találsz meg a felszólító mód jelét, de az ige így is kifejezi a felszólítást.

157. Mi a különbség a következő szópárok szavainak jelentése között? Alkoss mindegyikkel egy-egy mondatot!

mond – mondd küld – küldd hord – hordd

158. Írd le a mondatokat! Húzd alá a felszólító módú igéket a mondatokban!

Könnyű eléldegélni, csak kenyér legyen.

Aki főzte, egye meg.

Ne igyál előre a medve bőrére!

A *lesz* (tesz, vesz, visz), *eszik*, *iszik* igék felszólító módú alakjaiban **-gy-t**, a *hisz* felszólító alakjában pedig **-ggy-t** írunk (pl.: *legyek*, *tegyél*, *vegyek*, *vigyünk*, *egyetek*, *igyanak*, *higgy*).

159. Ragozd önállóan a *visz* és a *hisz* igét felszólító módban a minta alapján!

vesz	visz	hisz
vegyek vegyél (végy) vegyen vegyünk vegyetek vegyenek		

160. Egészítsd ki a mondatokat a zárójelből vett megfelelő igealakokkal!

Marika, kérlek, ki a terítőket a szekrényből! rá a terítőket a szobaasztalra! Ne meg az összes pogácsát készülődés közben!

(edd, tedd, vedd)

A *tesz, vesz, hisz, visz, eszik, iszik, nyű* igék felszólító mód egyes szám 2. személyű rövid alakjában hosszú **dd-t** írunk (pl.: *tedd, edd, idd, nyűdd*).

161. Írd le az alábbi igék felszólító módú E/2. személyű alakját a példa szerint!

nő, sző, fő, lő

Példa: nő – nőj – nődd

162. Egészítsd ki a mondatokat az előző feladat megfelelő igéivel!

..... már kapura a labdát!

A kapura, ne mellé!

Ne ki a ruhád olyan gyorsan!

Ha *j-t* hallasz a rövid vagy hosszú igealakban, rövid *j-t* kell írni: *lőjed, szőj, lőjél, nőjél*. Kivétel a *jön* ige felszólító módú alakjainak a helyesírása: *jöjdek, jöjjél, jöjjön, jöjjünk, jöjjetek, jöjjenek*.

163. Ki jobb helyesíró? Jutka? Jani? Találd meg a hibásan írt szavakat! Írd le a füzetedbe helyesen a feladat szavait!

Jutka így írta:

tanulja
maradjunk
díszítsük
kapájja
szálljon
vonja

Jani így írta:

tanujja
maraggyunk
díszícscsük
kapálja
szájjon
vonnya

A FŐNÉV

A főnév fogalma

Emlékezz vissza, mit tanultál a főnévről a harmadik osztályban!

A főnév olyan szófaj, amellyel valakit vagy valamit megnevezünk (pl.: *fiú, kulcs, öröm*). A főnévnek két fajtája van: **köznév** (pl.: *város, újság, ember*) és **tulajdonnév** (pl.: *Ungvár, Zoltán, Tisza*).

164. Olvasd el az alábbi szöveget! Írd ki belőle a főneveket!

Egy róka kölyökkorában került hozzám, s megfigyeltem, hogy a füle milyen végtelenül érzékeny szerszám.

Én az ágyon feküdtem – teljes csendben –, a kis róka pedig szundikált a cipődobozban. Asztalomon egy vázában kecskerágóág őszi piros levelekkel, melyek közül egy levél levált, és alig hallható zizzenéssel leesett az asztalra, s az én kis rókám úgy ugrott fel, mintha megsütötték volna.

Nem szeretem azonban a rab állatot, de elengedni sem akartam, mert a rókát nem szaporítja az ember, akármilyen jó barátságban is van vele, így hát odaadtam az erdésznek, hogy nevelje fel.

(Fekete István)

Ha csoportosítjuk a főneveket aszerint, hogy élőlényeket, élettelen tárgyakat vagy gondolati dolgokat neveznek meg, a következő eredményt kapjuk:

élőlény

róka

állat

ember

erdésznek

élettelen tárgy

szerszám

cipődobozban

asztalomon

vázában

gondolati dolog

csendben

kölyökkoromban

zizzenéssel

barátságban

Az élőlényekről, tárgyakról készíthetsz rajzokat. A fogalmakat azonban nem lehet lerajzolni (pl.: csend, kölyökkor, zizzenés, barátság).

A főnév lehet *gondolati dolgok, érzések, fogalmak* neve.

165. Kösd össze, mit jelentenek a következő fogalmak, és írd le őket!

bölcsesség
hűség segítő
hazaszeretet
segítőkészség

ragaszkodás
szándék
élettapasztalat
haza iránti odaadás

A főnév élőlényeknek, tárgyaknak, gondolati dolgoknak neve. Kérdései: *ki?, mi?, kik?, mik?*

Keresd meg a bűvös négyzetekben elbújt főneveket!

A	L	A	P
L	Á	M	A
A	M	Á	L
P	A	L	A

É	L	E	T
L	E	V	E
E	V	E	T
T	E	T	Ő

166. Írd be a füzetedbe, és folytasd az alábbi felsorolást!

A fa: fűzfa, tölgyfa, _____

A virág: tulipán, rózsza, _____

Az állat: hüllő, vadállat, _____

A madár: héja, galamb, _____

A gyerek: csecsemő, _____

A ház: lak, kunyhó, _____

A kutya: pincsi, agár, _____

167. Olvasd el figyelmesen az alábbi szavakat, és írd ki a főneveket!

tanuló	színez	mókus	ugrik	tanulás
szeret	ügyesség	szín	forrás	álom
álmodik	ügyelő	vonat	szeretet	forró
ügyes	ugrás	forraló	tanul	síel
ügyel	forral	vonat	mókás	ember

168. Olvasd el a gyermekmondókát! Írd ki a főneveket, és húzd alá a szótövet!

Hátamon a zsákom,
zsákomban a mákom,
mákomban a rákom,
kirágta a zsákom.
Aki szánja károm,
varrja meg a zsákom,
szedje fel a mákom.

Példa: hátamon, ...

A köznév és tulajdonnév

A főnév lehet köznév (pl.: ló, ház, gyerek, papír) vagy tulajdonnév (pl.: Bodri, Ungvár, Árpád).

169. Írjátok ki Szép Ernő Tiszapart című verséből külön-külön a közneveket és a tulajdonneveket!

Ült egy szegény halászember	Áll a Nap fenn, áll a felhő,
Kettesben a néma csenddel,	Nem jön fecske, nincs egy szellő,
Ott ül füst nélkül pipázva,	A víz nem látszik, hogy folya,
A tolvaj hálót vigyázza.	Isten mintha bóbiskolna.

Kezdi a hálót emelni,
Halat nem tud benne lelteni,
Póklábak megint leszállnak,
Kút, kazal, fa alva állnak.

Talán el is felejtette,
Hogy a Földet teremtette,
A Tiszát is beletette,
A halászt is leültette.

KÖZNÉV	TULAJDONNÉV
több egyforma dolog közös megnevezése (pl.: <i>halászember, hal,</i> <i>háló stb.</i>)	egyes élőlények, élettelen dolgok más élőlényektől, dolgoktól megkülönböztető neve (pl.: <i>Szép Ernő, Bodri,</i> <i>Tisza</i>)

A közneveket kis kezdőbetűvel, a tulajdonneveket nagy kezdőbetűvel írjuk!

170. Másold le a főneveket! Hogyan nevezheted meg egy-egy szóval a főnevek csoportjait? Írd a nevet az oszlop alá!

fenyő
akác
hárs

pad
szék
szekrény

szeptember
október
november

kikerics
őszirózsa
liliom

171. Másold le a tulajdonneveket! Milyen köznév felel meg a következő tulajdonneveknek? Írd a szót az oszlop alá!

Hoverla
Mátra
Bakony

Ungvár
Munkács
Budapest

Tisza
Duna
Dnyeper

Ágnes
Észter
Dóra

172. Írd le az alábbi szöveget, és húzd alá benne a főneveket!

A magyarok híres lovasok voltak. A fegyvert is ügyesen forgatták. Eltelt néhány évtized, amíg a nyugati harcosok megtalálták a magyar lovasság harcmódorának ellenszerét. Ekkor már nem rohantak a menekülést színlelő magyar lovasok után. A zárt négyszöget alkotó, nehéz fegyverzetű katonasággal a magyar lovasság már nem boldogult.

173. a) Írd le az alábbi szöveget! Húzd alá a főneveket!

Élt egyszer két veréb. Az egyiknek Csip, a másiknak Csirip volt a neve. Egy napon Csirip csomagot kapott nagymamájától. A csomagban egy egész láda köles volt.

Két veréb (haragttalan.net)

Csip erről nem szólt a barátjának, Csiripnek, hanem az egészet egyedül csipegette ki a ládából. Csirip másnap talált az udvaron néhány szem kölest, és ebből átvitt barátjának. Csip nagyon elszégyellte magát.

b) Csoportosítsd a főneveket!

köznevek: _____

tulajdonnevek: _____

174. Írj a köznevek mellé két-két tulajdonnevet!

osztálytárs: _____

költő: _____

város: _____

zeneszerző: _____

folyó: _____

tér: _____

író: _____

utca: _____

A tulajdonneveknek több fajtája van. Ebben az évben ismerkedjünk meg a következőkkel:

- **személynevek:** *Petőfi Sándor, Péter, Anna;*
- **állatnevek:** *Kormos, Morzsa, Szilaj;*
- **földrajzi nevek (világrészek, országok, városok, falvak, utcák, terek, folyók, hegyek stb. nevei):** *Európa, Ukrajna, Beregszász;*
- **intézménynevek:** *Területi Honismereti Múzeum, Beregszászi Kossuth Lajos Középiskola, Radnóti Miklós Gimnázium;*
- **címek (művészi alkotások, irodalmi művek, folyóiratok, újságok nevei):** *Kincskereső kisködmön, Tűskevár, Irka;*
- **márkanevek:** *Audi, Pepsi, Adidas.*

175. Írd le az alábbi személyneveket lány- és fiúnevek szerint csoportosítva!

György, Rózsa,
Jácint, Viola,
Marcella, Petra,
Mercédesz,
Álmos, Marcell,
Györgyi, Valentin,
Péter, Emese,
Buda, Etele, Sára

176. Felismered-e, ki a könyv írója? Másold ki a szövegből az állatok tulajdonnevét!

A patak vályújában mozgott egy kis szél, és Vuk szőre felborzolódott örömeiben, mert a szimatok közt ott volt Tás meleg erős illata is. Nem gondolt már Unkára. A vadászat izgalma vakmerővé tette a kisorákát. Igaz, Nyaut elugrasztotta, de most megmutatja Karaknak, hogy nem ügyetlen.

177. Feleljetek az alábbi kérdésekre teljes mondatokkal!

1. Hogy hívják városotokat vagy falutokat?
2. Területünk mely városait ismeritek?
3. Hogy hívják a területünkön végighúzóódó hegyeket?
4. Milyen országokkal határos területünk?
5. Milyen újságok jelennek meg területünkön?

Írd le saját levélcímeket az alábbi minta szerint!

**Kovács Erzsébet
Harmat u. 29.
Beregszász
Kárpátalja
Ukrajna
90200**

178. a) Csoportosítsd az alábbi tulajdonneveket (földrajzi nevek, címek, intézménynevek)!

Ungvári járás, Szépművészeti Múzeum, Kárpátok, Himnusz, Latorca, Micimackó, Szinevéri-tó, Kijevi Állami Operaház, Öreg néne őzikéje, A kis herceg

b) Másold le a tulajdonneveket, keresd meg közös nevüket, írd melléjük!

Kuruc Piroska, Szabó András _____

Bogáncs, Fakó, Vuk _____

Duna, Tisza, Talabor _____

Magyar Tudományos Akadémia, Ungvári Nemzeti Egyetem _____

Nemzeti dal, Altató, _____

Fiat, Škoda, Opel _____

A rokon értelmű és az ellentétes jelentésű főnevek

Amikor az igék jelentéséről tanultunk, megállapítottuk, hogy számos igenek a jelentése azonos vagy hasonló. Ez a jelenség a főnevekre is érvényes.

Olvassátok el az alábbi mondatokat! Hasonlítsátok össze bennük a kiemelt főnevek jelentését!

Hamarosan új **lakásba** költözünk.

Otthonom csak egy szerény kis **hajlék**.

Nagymamáék kertés **házban** laknak.

Az udvaroncok a királyi **rezidenciában** éltek.

A kiránduláson a kora esti órákban értünk a **szállásra**.

Az egér csak egy kis sötét **zugot** talált menedékül.

rezidencia – egy ország vezetőjének (államfő, király) vagy más magas méltóságot betöltő személy székhelye, palotája

Amint látjuk, a *lakás, hajlék, ház, rezidencia, szál-lás, zug* szavak jelentése hasonló. Azonban azt sem nehéz észrevennünk, hogy a felsorolt szavak jelen-tése nem teljesen azonos, csak „rokon”. Ezeknek a szavaknak nemcsak tartalma, hanem hangulata is különbözik.

Az olyan főneveket, amelyek jelentése azonos vagy hasonló, *rokon értelmű főneveknek* neve-zük (pl.: *szél, szellő, csermely, ér, patak*).

179. Másold le a mondatokat! Húzd alá bennük a rokon értelmű főneveket!

1. Jóska keveset gyakorolta a matematikát, meg is gyűlt vele a baja. 2. Nem történt semmi kellemetlenség, szót sem érdemel. 3. A törököknek nehézséget okozott a vár elfoglalása. 4. Nagy megpróbáltatás volt számára az éjszakai út. 5. Az utas visszafojtotta bosszúságát a pénztárnál.

A legtöbb rokon értelmű főnév között jelentős han-gulati különbség van. Például a *disznó* és a *sertés* szóval ugyanazt az állatot nevezzük meg. A *sertés* hivatalos hangulatú a *disznóval* szemben. Ezért be-szélünk *sertésenyésztésről, sertésjárványról*, nem pedig *disznóenyésztésről és disznójárványról* (de *disznótor* és nem *sertéstor*!).

180. a) Az aláhúzott szóhoz keress rokon értelmű főneveket a halmazból, és írd le őket!

batvu: motyó, doboz, csomag, butykos, bugyor, batár;
bekecs: bőrmellény, zeke, zerge, mente, ujjas, ködmön,
pulóver; komédia: tréfa, kívánság, érdeklődő játék, ko-molytalanság, vígjáték, kabaré, karalábé; leesés: röffe-nés, püffenés, huppanás, locsogás, zuhanás, pottyanas, durranás, locsolás

b) Alkoss két-két mondatot a talált rokon értelmű főnevek felhasználásával!

Példa: Elköszönt, s kis motvóijával kezében kilépett az udvarra. Mielőtt kezet fogott, letette bugyvrát az útszélre.

181. A következő szólások, közmondások furcsán hangznak, mert egyes főnevek helyett rokon értelmű párja szerepel. Cseréeljétek a vastag betűs főneveket az eredetiekre!

Addig üsd a **fémet**, míg meleg!

Ki mint veti **fekhelyét**, úgy alussza álmát.

Köti a **kutyát** a karóhoz.

Madarat tolláról, embert **hívéről** ismerjük meg.

Addig nyújtózz, ameddig a **paplanod** ér!

Járt **úttestet** járatlanért el ne hagyj!

Nem az **öltözet** teszi az embert.

182. Hogyan mondanád másképp?

leány, ennivaló, innivaló, lakóépület, kutya, macska

Számos olyan főnév van a magyar nyelvben, amelynek nem lenne értelme, ha nem ismernénk az ellentétét (pl.: *öröm* – *bánat*, *hegy* – *völgy*). Ezek az **ellentétes jelentésű főnevek**.

Az olyan főneveket tehát, amelyek egymással ellentétes dolgokat jelölnek, *ellentétes jelentésű főneveknek* nevezzük (pl.: *tűz* – *víz*, *kunyhó* – *palota*).

183. a) Találd meg az alábbi főnevek ellentétes jelentésű párját, és írd le őket!

hegy –

egészség –

este –

élet –

fény –

kezdet –

zaj –

nappal –

c) Alkoss mondatokat három főnévpárral!

184. Írjatok mondatokat az alábbi főnevek ellentétes párjával!

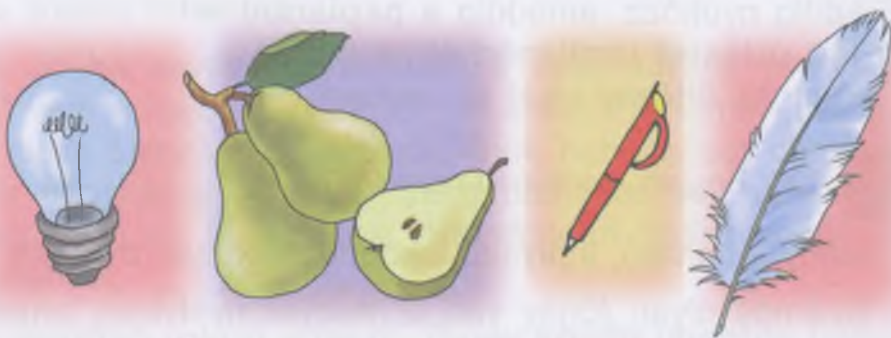
rútság, lustaság, szépség, háború, öregség, irigység, rombolás

A többjelentésű főnevek

Figyeld meg a vastag betűvel írt főneveket és a képeket!

Egy **körtét** csavartam a lámpába, miközben **körtét** majszoltam.

Megfogtam a **tollat**, és leírtam vele egy **tollat** viselő állat nevét.

Ha a *körte* szót kimondja valaki, nem tudjuk biztosan, hogy a gyümölcsre vagy pedig a világítóeszközre gondol. A képek viszont egyértelműen beszélnek. A szó pontos jelentését akkor is megtudjuk, ha azt mondatba helyezzük.

Mondd el, mit jelentenek az alábbi idézetek és a mondatok kiemelt szavai!

- Őszbe** csavarodott a természet feje,
Dérré vált a harmat, hull a fák levele,
Rövidebb, rövidebb lesz a napnak útja,
És hosszúkat alszik rá, midőn megfutja.

(Arany János: Toldi estéje)

Teljesen **ősz** volt nagymamám haja.

2. Peti **rákot** fogott a Rákos-patakban.
Ha idejében felismerik a **rákot**, meg
tudják gyógyítani a beteget.

3. Mintha pásztortűz **ég** őszi éjszakákon...
(Arany János: Toldi)

Délibábos **ég** alatt kolompol
Kis-Kunságnak száz kövér gulyája...
(Petőfi Sándor: Az Alföld)

4. **Kukorica** között találtak engemet,
Úgy ruházták rám a **Kukoricza** nevet.
(Petőfi Sándor: János vitéz)

 Vannak szavaink, melyeknek hangalakja azonos, jelentése azonban más. Az ilyen szavakat többjelentésű szavaknak nevezzük (pl.: zebra, körte, levél).

185. Írjátok le a mondatokat! Találjátok meg a többjelentésű szót! Magyarazzátok meg, hogyan kaphatott ez a szó több jelentést!

1. Este a derűs égbolton felragyogtak a csillagok.
2. Kisfiam szerencsés csillag alatt született. 3. A karácsonyi csillagszóró fényes csillagokat szórt. 4. Új csillag tűnt fel az úszásban a világbajnokságon. 5. Drága csillagom, miért sírsz?

186. Másolás közben pótoljátok a hiányzó többjelentésű főnevet!

1. Jancsinak töri a cipő. 2. Matematikából gyenge áll. 3. A tücsök nagy élt, alig bírta ki a telet.

4. Menj arrább, itt nagyon alatt vagy! 5. A súlyos betegség után hamar állt. 6. Éva annyira megbántott, hogy többé nem teszem be hozzá a 7. Mozog az asztal, meg kell erősíteni. 8. A hegy folyik a patak.

187. Másolás közben írd a vastag betűs szavak után zárójelbe, hogy a mondatban igeként vagy főnévként szerepel-e!

Miért **nyúl** a **nyúl**? (A **káposztáért**.) Viki **várat** magára, mert még a **várat** is megnézi. Géza lakatossal **zárat** be egy ajtót, mert a **zárat** elrontotta. Úgy ráz ez a **fogat**, hogy majd kitöri a **fogat**. Hatalmas itt ez a **terem**, de a paradicsom nem itt **terem**. Énekelni nem **merek**, mert éppen vizet **merek**.

Az egyenes és az átvitt értelmű főnevek

Nagyon gyakran előfordul nyelvünkben, hogy egy dolog nevét átvisszük egy másikra, mert vagy alakjuk, vagy rendeltetésük igen hasonló. Például az egyik legfontosabb testrészünk a **fej**, ezért több dolog megnevezésére alkalmazzuk: **családfő**, **államfő** stb. Tehát a **fej** mint testrész szavunk egyenes értelemben szerepel, a **családfő**, **államfő** pedig átvitt értelmű.

Keressetek még olyan szavakat, amelyekben a **fej** szavunkat átvitt értelemben használjuk (pl.: **lábfej**, **káposztafej** stb.)!

188. Rajzold le a füzetedbe a baloldali képet, nevezd meg a kancsó részeit, és írd le! Mit vettél észre?

189. Sorold fel minek lehet *háta, lába, szája, szeme, karja*! Írd le valamennyit a füzetedbe!

190. Szerkesszettek mondatokat az alábbi szavakkal, próbáljátok megállapítani, hogy a megadott szavak közül melyik egyenes, és melyik átvitt értelmű!

csiga – csiga (munkaeszköz), lapát – lapát (evező),
kapu – kapu (sport), daru – daru (gép)

191. Keresd meg az alábbi népdalban az átvitt értelemben használt főneveket, majd írd le őket!

Még a búza ki se hányta a fejét,
fehér galamb mind elvitte a szemét!
Fehér galamb ne vidd el a búza kalászáat,
miből süt az édesanyám pogácsát.

192. Az alábbi szavak közül válogasd ki a többjelentésűeket, majd azokat, amelyeket átvitt értelemben is szoktunk használni! Az utóbbiakkal szerkessz mondatokat!

ceruza, nyom, rózsza, sár, kesztyű, fagy, cérna, tető

A főnév egyes és többes száma

Emlékezz, mit tanultál a múlt évben a főnevek többes számáról!

Látkép (korutazasok.blogspot.com)

Írd le a füzetedbe csoportosítva a fenti képen látható tárgyak, élőlények nevét!

Egy van belőle: mi?
ház

Több van belőle: mik?
házak

Nézd meg figyelmesen a **mik?** kérdés alatti szavakat! Mi jelöli azt, hogy több van belőlük? Karikázd be ezt a jelet, és húzd alá a kötőhangzót (pl.: háza(k))!

A főnév lehet egyes vagy többes számú. Az egyes számú főnevek kérdései: *ki?*, *mi?* A többes számú főnevek kérdései: *kik?*, *mik?*

A többes szám jele a *-k*, amely gyakran kötőhangzóval kapcsolódik a szótőhöz (pl.: *hajó* – *hajók*, de: *virág* – *virágok*).

193. Írd ki a szövegből külön oszlopba az egyes számban és külön a többes számban álló főneveket!

A húros hangszerek közül legismertebb a hegedű. A lantból fejlődött ki ez a hangszer. A négy húrt a hegedű közepén álló láb tartja. A csigában a kulcsok tartják a húrokat. A kulcsokkal lehet hangolni a hegedűt. A nyakon fekszenek a húrok. Azokat fogja a hegedűs bal keze négy ujjával.

194. Írd ki a szavak közül a többes számú főneveket!

kerék, zsúpok, derék, ablak, tanulók, házak, telek, mák, verek, fák, makk, virágok, játék, gyerek, bőrök, nézek, ásók, sajtok, nézők, kérek, csíkok

195. Másold le csoportosítva az alábbi szavakat!

futok, futók, szabok, tanulok, költők, parkolók, ugrók, költők, tanulók, eladók, eladok, írok, ugrok, szabók, gyártok, török, gyártók, parkolok, ások, játszó, ásók, játszik, írok, török

Igék:

Főnevek:

196. Írd le a következő főnevek többes számú alakját! Válaszd el álló egyenessel a szótövet és a többes szám jelét!

- fa, teve, róka
- tűz, tél, víz
- ló, kő, fű,
- cukor, bagoly, tükör

Példa: tűz|e|k

Figyeld meg és mondd el, hogyan változott meg a főnevek töve a toldalékolás hatására!

A toldalékolás hatására több főnév tövében változás megy végbe: egyes esetekben megnyúlik a tövégi magánhangzó (*kapa* – *kapá**k***), másik esetben megrövidül (*víz* – *vize**k***), vagy kibővül a szótő egy -v hanggal (*ló* – *lov**a**k*), de az is előfordul, hogy eltűnik egy hang (*bokor* – *bokro**k***).

Ügyelj a helyesírásukra!

197. Írd le többes számban az alábbi főneveket, és jegyezd meg a helyesírásukat!

folyó, könyv, fésű, fiú, állat, cím, hajó, toll, bélyeg; kapa, kasza, labda, kefe, létra, teke, kréta, zeke, birka; kút, név, kéz, út, sár, nyár, cső; tő, falu, tó, szó, tetű, borjú; bokor, halom, kazal, vödör, selyem, terem, verem

198. Javítsd ki a hibákat az alábbi mondatokban, és írd le őket!

Jancsi megütötte a lábait. Még a szemei is szikráztak. Bánatában a kezeit is megszurta. Akkor már potyogtak szemeiből a könnyek.

A páros testrészek nevét egyes számban használjuk!

199. Olvasd el figyelmesen a következő szöveget! Írd ki a többes számú főneveket! A többes szám utáni toldalékot húzd alá!

A tengerek, óceánok számos titkukat tárják fel a főntről figyelő úrhajósoknak. Az árulkodó jelek az eltérő színárnyalatok. Miket árulnak el ezek a színárnyalatok? A hajósok számára például a fontos áramlatok helyét és irányát. A halászok munkáját is segítik az úrhajón levő műszerek. Jelzik a nagyobb halrajok gyülekezését, vonulását.

Főnév a mondatban

Olvasd el a szemelvényt!

Elkötötték a nehéz **csónak**__. Gyula ellökte a **part**__, és **Bütyök** belevágott a **víz**__. **Bütyök** nagyon erős **fiú** volt, s valóban jól meghúzta az **evező**_. A **csónak** nekiugrott a **víz**____, **far**__ megriszálta, **orr**__ feltartotta, és mintha kajánul azt mondta volna:

– Ejha! Ez volt aztán a **lökés**!

(Fekete István: Tüskevár)

Amint látjuk, ha a főneveknek csak a szótöve szerepel egy szövegben, akkor az nem érthető. Ha azonban a szöveg értelmének megfelelően bepótolod a hiányzó toldalékokat, azonnal érthetővé válik.

A főnevek mondatokba kerülve legtöbbször ragot kapnak.

Ennek eredményeképpen változik szerepük a mondatban. Figyeld meg, milyen mondatrész lehet a főnév!

1. A művész szereti a szabadságot. **Ki szereti?** A művész.

2. A barátom művész. **Mit állítunk** a mondatban? Azt, hogy művész.

3. A művésznek kiállítása lesz. **Kinek** lesz kiállítása? A művésznek.

Amint látod, a művész főnév az első mondatban alany, a másodikban állítmány, a harmadikban pedig raggal ellátva bővítmény.

A főnév a mondatban lehet alany, állítmány és bővítmény.

Emlékezz vissza, milyen mondatrész volt a mondatban az ige! Magyarázd meg, milyen különbség van az ige és a főnév mondatbeli szerepe közt!

200. Írd le a szöveget! Húzd alá a mondatok alanyát, állítmányát és bővítményeit a már ismert jelekkel! Állapítsd meg, milyen mondatrészek a mondatok főnevei!

Vezényi Elemér:
Fakopáncs

A harkályok erős testű madarak. A fák törzsét kopogtató, kemény, véső alakú csőrükről hamar felismerhetők. Nyelvük hosszú, ragadós. Korhadó fába rakott fészükük béleletlen. Állandó, hasznos madaraink.

Példa: A harkályok erős testű madarak.

A főnevekhez a mondatban különböző ragok járnak: **-ban, -ben; -tól, -től; -val, -vel; -ról, -ről; -hoz, -hez, -höz; -nál, -nél; -ba, -be; -ra, -re** stb.

201. Mi illik a versbe? Egészítsd ki *Kányádi Sándor* versét a zárójelben megadott főnevek alakjával!

Elfújta a szél a napot

Elfújta a szél a napot,
be a _____ (felhő) sűrűjébe,
hajladozik a vén erdő,
Úgy tesz, mintha jődögélne.

De ha a szél úgy akarja,
máris fordul, mintha menne;
_____ (levél) hátrahagyva
kapaszkodna föl a _____ (hegy).

Mintha jönne, mintha menne,
mintha vinne, mintha hozna:
de nehéz is az _____ (erdő),
mikor a szél kormányozza.

Ragos főnevek

A **kit?, mit?, kiket?, miket?** kérdésre felelő főnevek

Ha a főnév a mondatban bővítmény, igen gyakran **kit?, mit?, kiket?, miket?** kérdésekre felelő ragos alakban szerepel.

Keressetek az alábbi szövegben **kit?, mit?, kiket?, miket?** kérdésre felelő ragos főneveket, és írástok le ragok szerint csoportosítva! Húzzátok alá a főnevek ragját!

Jutkát elvitte anyukája vásárolni. A közért bejáratánál kosarat vettek magukhoz. Először mosóport és öblítőt tettek a kosárba. A pultnál élelmiszereket kértek az eladótól. A pénztárnál kifizették az árukat. Sikerült mindent megvenniük. A sok holmival megörvendeztették az otthoniakat.

Kit?

Jutkát

Mit?

kosarat

Kiket?

otthoniakat

Miket?

árukat

A főnév -t ragját mindig egy t-vel írjuk.

202. Másold le a szöveget! A *kit?*, *mit?*, *kiket?*, *miket?* kérdésre felelő főneveket húzd alá egy vonallal, a **-t** ragot kettővel!

A hét végén elvittük a gyerekeket a repülőtérre. Megcsodáltuk a fel- és leszálló repülőket. A nagy utasszállító repülőgépeken nem láttunk propellereket. Az égbe emelkedő csodák gyorsan behúzták a kerekeiket. A kicsinyek ámulva fogták meg a kezemet. Némelyik gép nagy robajjal hasította a levegőt felettünk. Ilyenkor még én is befogtam a fülemet.

Az igékben a múlt idő jele magánhangzó után -tt, mássalhangzó után -t!

203. a) Írd le szófajonként csoportosítva a következő szavakat, színezd át a főnév **-t** ragját kézzel, a múlt idő jelét pirossal!

beteget, tanítást, szállítottak, vizsgálták, barátot, ápolókat, tanít, mentőt, ápoltak, katonát, gyógyított, tanult, gyógyult, orvost

b) Magyarázd meg a következő mondatot!

A nővérek gondosan **ápol**tak mindenkit, ezért az **ápol**-tak hamarosan hazamehettek a kórházból.

204. Másold le a szólásokat! Jelöld aláhúzással a főnevek **-t** ragját! Értelmezd a szólásokat!

1. Kimutatja a foga fehérjét.
2. Bottal üthetik a nyomát.
3. Nem látja a fától az erdőt.
4. Fabatkát sem ér.

batka – nagyon keveset érő aprópénz volt

205. Válaszolj egész mondattal a következő kérdésekre! Jelöld mondataidban a főnevek **-t** ragját színessel!

Mit vinnél magaddal egy lakatlan szigetre?
 Miért lenne szükséged a választott dolgokra?
 Kit vinnél magaddal a saját hajódon?
 Miért őt hívnád társul?

206. Írd le a következő főnevek **-t** toldalékos alakját!

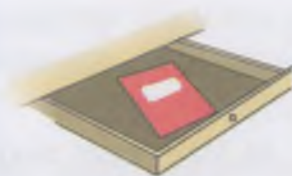
út, kút, nyár, kéz, híd, víz, tél, tűz

Példa: út – utat

- a) Mit tapasztaltál a szavak magánhangzóinál?
- b) Keretezd be a **-t** toldalékot a szavak végén!
- c) Írd át színessel a szótövek megváltozott hangalakjainak beütjelét!

A hol?, honnan?, hová? kérdésre felelő főnevek

Felelj a kérdésekre a képeknek megfelelő főnevekkel, és írd le őket!

Hol? _____

Honnan? _____

Hová? _____

A hol?, honnan?, hová? kérdésre felelő főnevek a cselekvés helyére mutatnak rá.

207. Írjátok ki a vastag betűs szavakat a megfelelő kérdéssel együtt! Melyik lesz a kakukktojás?

Az óvodások az ebéd előtt kimentek a **játszóterre**. Többen a **hintához** rohantak először. Kati és barátnői a **csúszdán** szórakoztak. A fiúk a **homokban** várat építettek. A lányok egy csoportja pogácsát készített homokból. Jancsiék a **homokozó mellett**, a **mászóka körül** fogócskáztak. Az óvó néni egy **padról** figyelte a gyerekeket.

Példa: játszóterre (hová?), ...

208. Pótold az alábbi szövegben a főnevek toldalékát! Olvasd fel hangosan a kiegészített szöveget!

Viktor mozi___ indult. Édesanyja pénzt tett az erszényé___. A jegyváltáshoz beállt a sor___. Nem tolakodott. Az előtér_____ már sokan várakoztak. Megszólalt a csengő. Nemsokára elfoglalta helyét a terem_____.

209. Pótolod a hiányzó ragokat! A kiegészített főneveket csoportosítsd a kérdések szerint!

1 Kati színház ba készült. Csinos ruhá ba állt a tükör előtt. Nyaká ba tette anyja legszebb nyakláncát. Téli kabát ba bújt, erszényé be tette a jegyet. Izgatottan indult a színház ba. Az előtér ben már sokan várakoztak. Megszólalt a csengő. Végre elfoglalhatja helyét a terem ben.

Példa: **hová?**
színházba

hol?
előtérben

A **hol?** kérdésre **-ban, -ben**, a **hová?** kérdésre **-ba, -be** toldalékos főnevet használunk.

210. Egészítsd ki a következő szólásokat, közmondásokat, majd a főnév toldalékait írd át színessel! Magyarázd meg, mit jelentenek!

Tűz be teszi érte a kezét.

A begyé ben van.

Ordít, mint a fá ba szorult féreg.

Hencidá tal boncidáig folyt a sárga lé.

Fogá ba veri a garast.

211. Bizonyára ismered Jancsi és Juliska történetét. Peti így mesélte el:

Az **erdőből** idetévedt gyerekeket a boszorkány reggeltől estig etette. **Mézeskalácsból** épített házikójában az étel **cukorból**, **süteményből** készült. Jancsi és Juliska **napról-napra** kövérebb lett. A ronda boszorkány finom **pecsenyéről** álmodozott. Ezért hizlalta őket.

Jancsi és Juliska. CD-borító (misogaadel.weebly.com)

a) Írd ki a vastag betűs főneveket! Keretezd be a toldalékot! Kérdezz rá a kigyűjtött főnevekre!

A -ból, -ből; -tól, -től; -ról, -ről rag magánhangzója **mindig hosszú.**

212. a) Pótold vagy javítsd az ékezeteket az alábbi szavakban!

Balatonrol, billentyűről, Hévíztől, szivattyuból, borjuból, háztetőről, tanitorol, Balázstól, töpörtyüből, gyűrűtől

b) Írd le a szavakat az alábbi toldalékok szerint csoportosítva!

-ból, -ből

-ról, -ről

-tól, -től

213. a) Az alábbi közmondások és szólások olvasásakor ügyelj a toldalékok helyes ejtésére!

1. Madarat tolláról, embert barátjáról ismerni meg.
2. Szikrából lesz a tűz.
3. Nem ijed meg a maga árnyékától.
4. Még a széltől is óvják.

b) Fűzz mindegyikhez magyarázatot, vagy hallgasd meg, mások hogyan értelmezik őket!

A *kivel?*, *mivel?* kérdésre felelő főnevek

Írd ki Weöres Sándor *Vásár* című versének részletéből a ragos főneveket! Húzd alá a főnevek ragját!

Sátor alól kikiáltó szétnéz:

„Itt látható a nagyhírű bűvész!

A lábával karikázik,

A kezével citerázik,

Az orrával orgonázik,

A fülével figurázik,

A szemével gurgulázik,

A szájával vacsorázik!”

A *lábával*, *kezével*, *orrával*, *fülével*, *szemével*, *szájával* főnevekre *mivel?* kérdéssel kérdezel. Ilyen esetben a főnevek *-val*, *-vel* ragot kapnak.

214. Pótold a ragokat úgy, hogy a főnevek *kivel?*, *mivel?* kérdésre feleljenek!

dió___ olló___ golyó___ fiú___ borsó___ hó___

teá___ apá___ táská___ lca___ Laci___ kő___

215. a) Olvasd el a következő történetet, és írd ki a főneveket!

Ritáéknak van egy kis virágoskertjük. Édesapja ásóval, kapával lazította fel a földjét. Rita édesanyjával vetette el a magokat. Tavasszal a virágok illatukkal, szépségükkel szereztek örömet. A szomszédokkal együtt gyönyörködtek bennük.

b) Jelöld álló egyenessel a toldalékos főnevek tövét!

c) Gyűjtsd ki a **-val**, **-vel** ragos főneveket! Írd őket a megfelelő kérdés alá!

kivel, mivel?

kikkel?, mikkel?

Ha a főnév mássalhangzóra végződik, a **-val**, **-vel** toldalék **v**-je teljesen átalakul, hasonló a főnév utolsó mássalhangzójához. Ilyenkor azt hosszan ejtjük és írjuk (pl.: saj**tt**al, művé**ss**zel).

Ugyanez a szabály érvényes a **-vá**, **-vé** rag esetében is (pl.: ví**zz**é, tündé**rr**é válik).

216. a) Olvasd el Gyárfás Endre alábbi versét először magadban, utána hangosan! Pontosan ejtsd a hosszú hangokat!

Ugye öcskös,

jó is lenne,

ha kertünkben

megteremne

a krumpli

– de főtt kolbásszal!

a saláta

– rántottával!

a spenót

– tükörtojással!

a zöldhagyma

– csirkemájjal!

a káposzta

– sült karajjal!

az eper meg

– tejszínhabbal!

b) Másold le a füzetedbe, mivel együtt teremjen a krumpli, a saláta, a spenót, a zöldhagyma, a káposzta, az eper! Ügyelj a hosszan ejtett mássalhangzók helyesírására!

Példa: krumpli főtt kolbásszal, ...

Olvassátok el az alábbi mondatokat! Keressétek meg a kivé?, mivé? kérdésre felelő főnevek szótövét! Figyeljétek meg, milyen hangzóra végződnek, majd ennek alapján fogalmazzatok meg közösen a szabályt!

1. Pisti erős **fiúvá** cseperedett.
2. A tejet **túróvá** is feldolgozták.
3. A tejfől köpüléstől **vajjá** válik.
4. Sanyit előléptették **tisztté**.

A szavak végén kiejtett mássalhangzókat kettőz-
zük meg, nem azt a betűt, amit utoljára leírtunk
(pl.: Rác^z – ejtsd: Rác, írd: Rác^zcal).

217. Lásd el **-val**, **-vel** raggal a következő tulajdonneveket,
és írd le őket!

Móricz _____

Kossuth _____

Tóth _____

Mihály _____

Takáts _____

Ördög _____

218. a) Válaszolj toldalékos főnevekkel a következő kérdésre!

Kivel járt Zsuzsi az állatkertben?

apa, anya, nagypapa, nagymama, Kovács Eszter, osztálytársai, Olga, barátnő, Edit, György, Zsolt

b) Írd le toldalékos főnevekkel, mivel etetik a gondozók az állatokat! (Melyiket nem választod? Miért?)

széna, csalamádé, fű, árpa, napraforgó, zab, tök, kukorica, sárgarépa, káposzta, burgonya, csoki, nápolyi, bükköny

219. Javítsd ki a hibákat, és írd le az alábbi szöveget! Húzd alá a **-val, -vel** ragos főneveket!

Rákóczit őrséggel vitték Bécsújhelyre. Felségárulással vádolták, vérpadal fenyegették. A családdal csak ritkán találkozhattak. Azt állították, hogy tette, lázadása az államérdekel ellentétes. Beláta, hogy csak szökései segíthet magán.

(R. Várkonyi Ágnes nyomán)

A főnevek toldalékolásakor nagyon ügyelj a mássalhangzók időtartamának jelölésére, mert más lehet az értelme a rövid és más a hosszú mássalhangzós szónak (pl.: szájal – szájjal).

220. Egészítsd ki a mondatokat az odaillő szóval a zárójelből!

Édesanyám kenyeret _____. A szendvicset szá-
lámi _____ díszíti.

Magasan _____ a gólya. Kifeszített _____
vitorlázik a levegőben.

Az asztalos _____. Apám _____
vágja a száraz ágat.

Estére tele van a park _____.

Évi szereti a tisztaságot, ezért soha nem _____.

(fűrész, fűrészszel, szelet, szelettel, szárnyal,
szárnnyal, szemetel, szeméttel, könyvel, könyvvel,
mérlegel, mérleggel)

**A *kije?, mije?, kié?, mié?* kérdésre
felelő főnevek**

Olvasd el az alábbi közmondásokat!

1. Lusta gazdasszonynak lusta a szolgálója.
2. Henryélő gazdának álmos a bérese.
3. Amilyen a gazda, olyan a szerszáma.
4. Úgy légy másnak barátja, hogy a magad ellensége ne légy!

Gondolkozz azon, ki miért mondhatta legelőször ezeket a közmondássá vált megállapításokat, bölcsességeket!

221. a) Gyűjtsd ki a **kije?**, **mije?** kérdésre felelő szavakat! Függőleges vonallal határold el egymástól a szótőt és a toldalékok!

Példa: szolgáló**ja**, ...

b) Színessel húzd alá a füzetedben azt a szót, amelyiknek a helyesírásában a szótő keresése segít!

222. a) Olvasd el az alábbi **kije?**, **mije?** kérdésre felelő főneveket! Ügyelj a helyes kiejtésre! Figyeld meg, milyen hangot ejtünk a vastag betűs mássalhangzók helyén!

anyja	[nny]	bá ty ja	[tty]	partja	[ty]
há ny ja	[nny]	botja	[ty]	kertje	[ty]
nénje	[nny]	fűrtje	[ty]	rúdja	[ggy]

b) Írd le a fenti szavakat! A ragot függőleges vonallal válaszd el a szótőtől!

Példa: any|ja, ...

223. a) Olvasd el a verset! Figyeld meg az elveszett tárgyak, állatok nevének toldalékát!

Apróhirdetés

Karikának – karikája	Péternek – az étere
Palikának – paripája	Dénesnek – a ménese
Borikának – barikája	Emesének – a meséje
Orsolyának – korcsolyája	Ágneskének – mágneskéje
Ákosnak – a vánkosa	elveszett!
Csillának – a csillaga	Halló! Halló! Gyerekek!
Ödönkének – bödönkéje	Ha valaki megtalálja,
Máriának – áriája	gondoljon a gazdájára,
Hubának – a gubája	meg nem bánja:
Hugónak – a rugója	huszonnégyszáz órában belül
Szilárd – szalmaszippantója	ÓRIÁSI
Tomajnak – a molyirtója	jutalomban részesül!

(Tamkó Sirató Károly)

éter – világűr, a világot kitöltő elképzelt légnemű anyag; orvosi célokra (fertőtlenítésre, altatásra) használt folyadék

b) Másolj ki 2–2 példát a négyféle (**-a**, **-e**, **-ja**, **-je**) toldalékra!

224. Másold le az alábbi főneveket! Jegyezd meg a helyesírásukat!

fogoly – foglya

bagoly – baglya

foglyok – foglyai

baglyok – baglyai

225. A felsorolt főneveket alakítsd át úgy, hogy **kié?**, **mié?** kérdésre válaszoljanak! Hárommal szerkessz mondatot!

föld, anya, öcsém, Árpád, holló, bácsi, Attila, búza, utas, gólya, Mihály, iskola

Példa: iskoláé, ...

Ez a könyvtár az iskoláé.

A kié?, mié? kérdésre felelő főnevek mindig -é toldalékot kapnak (pl.: iskola – ejtsd: iskolájé, írd: iskoláé).

226. Egészítsd ki a szólásokat az igék és a főnevek megadott alakjával!

1. Aki áll, ... (*vigyáz+j+-on*), hogy el ne ... (*esik+j+ék*).
2. A barátság vagy egyenlőket vesz, vagy ... (*egyenlők+-vé*) tesz.
3. Könnyebb a ... (*tenger+-vel*) bánni, mint a ... (*nyakas+-val*).
4. Bal ...(*láb+-val*) kelt föl.

227. Alkoss az alábbi főnevekkel 2–2 mondatot! A szavakat úgy alakítsd, hogy az egyik mondatban **mi?**, a másikban **mivel?** kérdésre feleljenek!

korbács, fahasáb, verés, dob

A főnevek helyesírása

-ó, -ő a főnevek végén

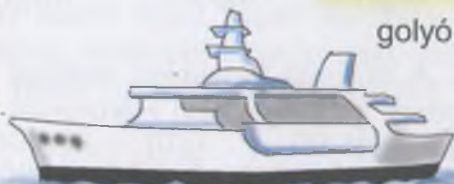
ásó

ajtó

golyó

hajó

szőlő

kendő

felhő

tető

Mondjátok meg, mit ábrázolnak a képek! Figyeljétek meg a főnevek végén álló magánhangzókat!

Írjátok be a füzetetekbe az ábrák nevét! A szavak végén az **ó és **ő** betűt írjátok át színessel!**

A főnevek végén az -ó, -ő mindig hosszú!

228. a) Olvasd el hangosan az alábbi szavakat! Ügyelj arra, hogy hosszan hangoztasd a szóvégi **ó** és **ő** hangot!

mosolygó	cseppenő	csobbanó
folyosó	erősödő	megcsörrenő
gomolygó	sűrűsödő	összekoccanó
csobolyó	teknő	esernyő
golyó	zizzenő	felbukkanó
folydogáló	korsó	híguló

b) Gyűjtsd ki a főneveket az oszlopokból! Ötöt foglalj mondatba!

csobolyó – hordozható lapos hordócska. Az alakja a kerek kulacsokéhoz hasonlít

229. Pótoljátok a főnevek hiányzó magánhangzóját, és írjátok le a mondatokat!

1. Ej, mi a k__! Tyúkany__, kend a szobában lakik itt bent? (*Petőfi*) 2. Kipp-kopp, koppan a di__. Ez aztán a dárid__! (*Csányi*) 3. Minden reggel, úgy két óra felé rig__ röppen az ablakom elé. S felharsan a vidám baráti sz__: itt a reggeli rig__! (*Képes G.*) 4. Libben a tarka nagykend__, húzza-rázza ezüst szeli__. (*Weöres S.*)

230. Az alábbi szavakból válogassátok ki az **ó**-ra és **ő**-re végződő főneveket, írjátok velük mondatokat!

kőre, söpör, tó, mogyoróval, köröm, öröl, főkötő, hajó, zászlót, mögött, főz, ötös, jövőre, folyón

-ú, -ű a főnevek végén

231. a) Gyakorold az alábbi szavak ejtését!

odú, tanú, gyanú, ború, derű, gyűrű, gyűszű, tetű, betű, seprű, köszörű, töpörtyű

b) Írj három mondatot! Mindegyikben két-két szót is szerepeltethetsz a példák közül.

A magyar főnevek végén az **-ú, -ű** általában hosszú (pl.: *fésű, varjú, betű* stb.). Vannak kivételek: *anyu, apu, falu, gyalu, eskü* stb. Érdekes megjegyezni ezt a néhány szót, amelyeknek a végén rövid az **u, ü**: ***anyu, apu, kapu, áru, falu, batyu, saru, daru, hamu, Samu, Pityu, bábu, kenguru, lapu, szaru, gyalu, eskü.***

232. Csoportosítsd írásban az itt következő főneveket a szóvégi magánhangzók szerint!

fésű, bú, lapu, fű, eskü, háború, ürü, ágyú, derű, bábu, hamu, varjú, satu, köszörű, adu, kakadu, menü, fiú, koszorú, tű, revű, seprű, szegfű, borjú, zsaru, Icu, tanú, hegedű

233. Pótold írás közben a főnevek végén a hiányzó magánhangzókat!

1. Ahány fal___, annyi szokás. 2. A varj___ sem károg utána. 3. A t___ és a gyűsz___ a dobozban van. 4. Az ap___ inge műszálas. 5. Az áruházban mindenféle ár___ van.

234. Olvasd el a verset! Írd ki belőle a hosszú magánhangzóra végződő főneveket, és jegyezd meg a helyesírásukat!

1. Együtt lakott a két madár.
Habár szokatlan furcsa pár,
házukba békés csend honolt,
Esténként szorgos munka folyt.
2. Ám egy napon egy zivatar
házukba újabb port zavar:
Egy kisfiút, ki nem hamis
s egy tirke-tarka borjat is.

3. Varjú károgta: Kisfiú
ne sírj, ne reszkess, félre bú!
Lesz itt kis csizma, sarkantyú,
borjú, neked meg kövályú.
4. Keselyű szolt: Te gyönyörű,
táncodhoz lesz hegedű,
borjadnak csengő csengettyű,
nyakára rózsaköszörű.
5. Köszörű? Talán koszorú!
– károgott közbe a varjú.
Koszorú? Mit nem! Köszörű
– makacskodott a keselyű.
(Varga Katalin)

A **j** hang jelölése a főnevekben

Azt már tudjátok, hogy a **j** hang leírására két betűt használunk: a **j**-t és az **ly**-t. Ez azért van, mert nagyon régen megkülönböztették, tehát ejtették mind a két hangot. Ma már csak írásunk őrzi ennek emlékét (pl.: vaj, bivaly). Nagyon meg kell figyelnetek minden olyan szót, amelyben **j** hang van, mert kétféle jelölését nem mindig köthetjük szabályokhoz.

A szó elején egy szó kivételével mindig **j-t írunk**
(pl.: jég, Jenő, juh, járás stb.; kivétel a: **lyuk**)!

235. Figyeld meg az alábbi főneveket, és helyesírásuk szerint írd őket két oszlopba!

jármű, bélyeg, Jókai, pálya, jelkép, Japán, gereblye, járás, jobbágy, ibolya, golyó, jácint, folyosó, pocsolya, játék, csigolya, mosoly, jellem, juh, keselyű

236. A következő főnevek mind egy szótagúak. Másold ki közülük azokat a szavakat, amelyekben **ly**-t írunk!

tej, vaj, boly, sajt, bojt, táj, gally, fürj, rojt, hely, fej, máj, moly, férj, súly

Az egy szótagú főnevek közül csak a következőket írjuk ly-nal: boly, gally hely, moly, súly!

237. Az alábbi több szótagú szavak mind **j** hangra végződnek. Csoportosítsd a szavakat helyesírásuk szerint!

bagoly, fogoly, karaj, harkály, sóhaj, kristály, tolvaj, mosoly, olaj, pehely, zsendely, dőrej, óhaj, akadály, talaj, osztály, ragály, tartály, zshivaj, Gergely, Mihály, lpoly (folyó) robaj, zőrej

A több szótagú szavak végén leginkább ly-t írunk. A szó végén j-vel írt szavak között pedig többségben vannak az -aj, -ej végűek.

238. A következő mondatokban a pontok helyére írjátok be a hiányzó **j**, illetve **ly** betűt!

1. Megjött már a fészkére a fecske, a gó...a, visszavert az erdők énekes lakó...a. (Szalai Borbála) 2. A tá... csendjét madarak verik fel. 3. Bago... mondja a verébnek, hogy nagyfejű. (Közmondás) 4. Zúg a vihar az erdőben, átrohan a réten, topo...afát elmenőben meghajlítja mélyen. (T. Sevcenko)

A j és ly betűknek néhány esetben jelentés-megkülönböztető szerepük van (pl.: hej – hely, csukja – csuklya, bojt – bolyt, szabja – szablya).

Szerkesszetek mondatokat a fenti szóalakokkal!

239. Ismerd meg vidékünk madarait! Csoportosítsd helyesírási szempontból a madárneveket! Külön oszlopba kerüljenek azok, amelyeknek a nevében **j** betű van, külön azok,

amelyeknek a nevét **ly**-nal írjuk. Leírhatod azokat is, amelyekben sem **j**, sem **ly** nincs!

fürj, gólya, seregély, sárgarigó, fecske, kakukk, sólyom, szarka, veréb, cinege, varjú, fogoly, bagoly, harkály, vörösbegy, karvaly, szajkó, ölyv, sirály, vadlúd

240. Nézd meg a képet! Olvasd el helyes hanglejtéssel a kép alatti mondatokat! Írd ki azokat a főneveket, amelyekben **j** hang van!

- Ki jön játszani? – kérdezi Gergely.
- Milyen játékot játsszunk? – érdeklődik Mihály.
- Bújócskázunk! – ajánlja Károly.
- Mindenki helyesli az ötletet.
- Hol jelöljük ki a hunyó helyét? – tudakolja Jolánka.
- Pár perc alatt elbújnak, csak egy-egy fej kandikál ki a bokrok mögül. Hirtelen Ibolyka hangja hallatszik.
- Jaj, egy gally kilyukasztotta a harisnyámat! Nézzétek, mekkora lyuk lett rajta!
- Kikapsz érte? – faggatja Hajnalka.
- Nem baj, majd összevarrod! – vigasztalja Jancsi.

Magánhangzó-rövidülés a főnevekben

Olvassátok el a következő szöveget, és jegyezzétek meg, miről szól! Ezt minden erdei utakon járó, szalonát sütő, tábortüzet rakó kirándulónak, táborozónak tudnia kell!

A csikósbojtár elővette csikos tarisznyáját. Gyufát keregett benne. Gyújtóst aprított, így hamar ment a **tűzgyújtás**. Vastagabb **tűzifát** is gyűjtött. Kellett a levesfőzéshez, mert lebbencessel szeretik. Ahhoz pedig jó **tűz** kell, hogy az öregtészta puhára főjön. A bográcsot már korábban előkészítette. Nemrég húzott **vizet** a **gémeskútból**.

Nem mindenütt találni ilyen **bővizű kutat**. A **tüzet** is **vízzel** szokták kioltani. **Vizet** öntenek a **tűz** fészkebe. A **vízzel** itt nem kell takarékoskodni, de a **tűzzel** mindenütt elővigyázatosnak kell lenni.

Bársony Judit:
Hortobágyi csikós

241. Írd ki a fenti szövegből a vastag betűs főneveket! Figyeld meg a szótó magánhangzójának időtartamát!

lebbencs – megszáritva széttördelt, levesbe való tészta;
öregtészta – szalonnazsíron pirított lebbencs (vagy tarhonya)

A **tűz**, **víz**, **kút** szó toldalékos alakjaiban több esetben megrövidülnek a magánhangzók (pl.: **tüzet**, **vízet**, **kutat**). Ha nem vagy biztos a helyesírásukban, segít a **kéz** – **kezet** szavakkal való összehasonlítás.

kéz, tűz, híd

kézi	tűzi	hídi	kezet	tüzet	hidat
kézen	tűzön	hídon	kezek	tüzek	hidak
kézben	tűzben	hídban	kezes	tüzes	hidas
kézre	tűzre	hídra	kezel	tüzel	hidal
kézze	tűzzel	híddal	kezed	tüzed	hidad

242. Az előző példákhoz hasonlóan az **út**, **úr**, **rúd** és **nyúl** főnév magánhangzója is megváltozik. Írj ezeknek a szavaknak a kedved szerinti toldalékolt alakjaival egy-egy mondatot!

Példa: Kiugratta a nyulat a bokorból.

243. Másold le a szöveget! Írd le helyesen a hibásan írt szavakat!

Jó **úakra**, **híakra** nagyon régóta szüksége van az embereknek. **Vizi uton** is messzire merészkedtek távoli elődeink. Sokféle **vizi** járművet készítettek azok is, akik szárazföldi **útjaikon** még csak gyalog tudtak közlekedni. Ma már **légihídról** is beszélünk. A repülőjáratok kijelölt pályán légi folyosón haladnak.

Hosszú mássalhangzó a főnevekben

Figyeld meg a következő szópárok mássalhangzóit: hal – hall, orom – orrom, megy – meggy. Amint látjuk, a mássalhangzók rövidségének és hosszúságának komoly

nyelvi szerepe van. Más szó lehet a rövid és más a hosszú mássalhangzós.

A hosszú mássalhangzót betűkettőzéssel írjuk. Az egyjegyűeket kétszer írjuk le, a többjegyűeknek csak az első jegyét írjuk kétszer (pl.: tett, állat, meggy, hattyú).

244. a) Olvasd el az itt felsorolt főneveket helyes kiejtéssel! Írd le őket a füzetedbe, és jegyezd meg helyesírásukat!

gallér, holló, makk, toll, állat, orr, dallam, ujj, szappan, sakk, ünnep, csillag, kakukk, villany, gramm, szalonna, váll, olló, fütty, függöny, csepp, mellény, uzsonna, állam, cikk, kedd

245. Másold le a következő főneveket! Húzd alá bennük a kétjegyű hosszú mássalhangzókat! Válaszd el őket szabályosan írásban!

asszony, hattyú, dinnye, faggyú, poggyász

A hosszú többjegyű mássalhangzókat elválasztáskor teljesen kiírjuk (pl.: asz-szony, fény-nyel).

246. Írd le az alábbi főnevek *mivel?* kérdésre felelő alakját! Válaszd el őket a fenti szabály szerint!

meggy, petty, könny, fütty szenny, gally

247. a) Olvasd el *Fekete István Vuk* című regényének részletét!

Az árnyékok összefolytak és a susogó sástengerre szürke sóhaját rálehelte az alkony. Tás népe sűrűn járt ekkor már Vuk felett, ki felemelte fejét, de le is vágta abban a pillanatban, mert erőszakos dörrenés rázta meg az alvó vizet...

Dargay Attila: Vuk dala

Messze volt a lövés, a kisoroka érzékeny füleibe mégis szinte beleordított a kemény csattanás. Vuk remegve lapult, a szárnyazott vadkacsa pedig nagy ívben zuhant a sás közé, tőle pár lépésre. Ettől is megijedt, de már nem annyira, és arra gondolt, ha anyja jön, megmutatja neki Tást, és anyja örül majd neki.

b) Gyűjts szavakat a szövegből az alábbiak szerint! Írd le elválasztva őket!

**Igekötös
igék**

**Kiejtéstől eltérő
helyesírású
szavak**

**Hosszú
mássalhangzók**

A MELLÉKNÉV

A harmadik osztályban már tanultatok a melléznevekről. Elevenítsd fel a melléknévről tanultakat! Nézz körül az osztályban! Írd le néhány tárgynak a nevét! Írj a főnevek után egy-egy jellemző tulajdonságot kifejező szót! Például a tábla *fekete*, a kréta *fehér*.

248. Nevezd meg az alábbi képen látható tárgyakat, és írd le őket a tárgyak legjellemzőbb tulajdonságaival együtt!

Példa: lilacsíkos ruha, ...

249. Írd ki a **milyen?** kérdésre felelő szavakat az alábbi szavak közül!

hangerő, csíkos, nedves, divat, illatos, mézes, golyó, folyékony, édes, méret, könnyű, kemény, súly, sós

Azokat a szavakat, amelyek élőlények vagy élet-telen tárgyak, dolgok tulajdonságait nevezik meg, *mellézneveknek* nevezzük. A melléknév kérdései: *milyen?*, *melyik?*, *mekkora?* (pl.: *ügyes*, *forró*, *első*, *lenti*, *nagy*, *apró* stb.).

250. Olvasd el az alábbi szöveget, és írd ki belőle a mellékneveket azokkal a szavakkal együtt, amelyekhez tartoznak (szókapcsolatokat alkotnak)!

Élt Ajakon egy nagyon gazdag ember. Egyetlen fia szép, derék ember volt.

Vitte keresztapja gazdag helyre, szegényebb helyre, szép lányhoz, csúnya lányhoz, gazdaghoz, szegényhez, nem kellett neki senki.

Egyszer azt mondja az apjának:

– No édesapám, én most megyek házasodni. Nem kell nekem semmi, csak két szekér alma meg a legfiatalabb szolgád.

Az édesapja belenyugodott. A fiú a két szekér almához még egy üres szekeret is kért. Az édesapja jó szívvel elbocsátotta, de veres zsebkendőjével a könnyeit törülte.

Példa: gazdag ember, ...

251. Keresd meg, melyik főnévhez melyik melléknév illik! Írd egymás mellé őket, majd válassz ki két szókapcsolatot, és írd velük mondatokat!

ócska	ember	ósvi	karosszék
idős	boszorka	régimódi	legény
vén	idő	ódon	kabát
elmúlt	cipő	öreg	kastély

Példa: ócska cipő, ...

Ócska cipő volt, már csak a foltok tartották össze.

A melléknév mindig azokkal a szavakkal alkot szókapcsolatot, amelyeknek a tulajdonságát jelöli (pl.: szigorú tekintet, mosolygós gyermek stb.)!

252. Egészítsd ki melléknevekkel az alábbi szóláshasonlatokat!

..... , mint a hó.

..... , mint a korom.

..... , mint a ma született bárány.
..... , mint a templom egere.
..... , mint a holló.
..... , mint a szélvész.

253. Másold le az alábbi főneveket, írd melléjük három-három olyan tulajdonságot, amelyet már valamelyik érzékszerveddel tapasztaltál!

tűz: _____

levegő: _____

víz: _____

254. a) Olvasd el az alábbi történetet! Melyik kislánynak volt rokonszenves Zsuzsi?

Az idén új kislány érkezett osztályunkba. Vékony termetű, alacsony, szomorú szemű, halvány arcú leányka. A gyerekek körülvették, faggatták. Otthon így meséltek róla édesanyjuknak.

LENKE ezeket mondta: Anyukám, képzel, ma új kislány jött hozzánk! Zsuzsinak hívják. Olyan magas, mint én, karcsú, szőke hajú. Kicsit sápadt. Szeme gyönyörű kék, csak olyan szomorú. Nem tudom, mi bánthatja.

KLÁRI így mutatta be: Anyu, ma megint jött egy új lány hozzánk. Zsuzsa a neve. Kis tökmag, sovány, a haja fakó. A szeme szép, de úgy néz vele, mintha savanyú uborkába harapott volna.

b) Írd le a füzetedbe Zsuzsi tulajdonságait!

A belső tulajdonságokra csak a beszédből, viselkedésből, megjelenésből tudunk következtetni. (Erre is ügyelj, mert sokszor csalóka! Amíg nem ismerünk meg valakit alaposan, addig ne mondjunk róla véleményt!)

255. Amint látod, a melléknév a külső tulajdonságok mellett a belső tulajdonságokat is megnevezi. Figyeld meg az alábbi mellézneveket! Írd le két oszlopba aszerint, hogy külső vagy belső tulajdonságot neveznek-e meg!

magas, illedelmes, öreg, bölcs, nagy, játékos, alacsony, okos, kicsi, barátságos, fiatal, udvarias, tiszta, szorgalmas, barna, szőke, ügyes, gyors, haragos, lassú, segítőkész, gyors, fáradékony, pici, szelíd

A melléknév szebbé, érdekesebbé, választékossabbá teszi a szóbeli és az írott szöveget.

256. Keresd ki, és figyeld meg Juhász Ferenc A kertre száll a dér című versében a mellézneveket! Próbáld ki, milyen lenne nélkülük a vers!

A kertekre leszállt a dér,
kékülten pereg a levél,
rozsdásra váltak a rétek,
üres a madárfészek.

Lassú, nehéz esők jönnek,
és megcsapkodják a földet,
s ha a hűs felhők elfogynak,
a sárban barmok tocsognak.

Nézd, ez az ősz. De jön a tél.
Hulló tollától a föld fehér.
Hártyás a víz, ez már a jég.
Kék füst száll, csendes a vidék.

A rokon és ellentétes jelentésű melléznevek

257. Keresd meg, melyik főnévhez melyik melléknév illik, írd egymás mellé őket!

tiszta
kerek
könnyű
vékony

cipő
nádszál
ruha
feladat

sárga
jóságos
sovány
rég

kabát
hús
anyóka
dinnye

Vannak olyan melléknevek, amelyeknek jelentése hasonló, rokon, de mégsem mindegy, mikor melyiket használjuk (pl.: *nagy, óriási, hatalmas*). A rokon értelmű melléknevek használata színesebbé, kifejezőbbé teszi beszédünket.

258. Keresd ki *Kosztolányi Dezső* Budai idill című versrészletében a mellékneveket, majd írd le azokat, amelyek azt fejezik ki, hogy valaki, vagy valami öreg, nem mai!

Rántsd meg a vén csengettyűt,
jó szívet lelsz mindenütt...
s ami kedves, ami szép:
régí óra, régí szék...
aztán föntebb a befőttek,
ódon, zöld üveg pohár,
s a vén lámpa kedves árnya
imbolyogva szálldogál.

Ma így írjuk: **csengettyű**

259. A következő szókapcsolatokban a rossz melléknevek helyett válogassatok a zárójelből találóbbakat!

rossz fog	(szomorkás)
rossz idő	(göröngyös)
rossz hangulat	(lyukas)
rossz út	(zimankós)
rossz dolgozat	(penészes)
rossz lekvár	(hibás)

260. Írd le a szöveget! A zárójelből vett rokon értelmű mellékneveket pótoldd be a megfelelő helyre!

..... tájakon jártunk. A
vadon már hátunk mögé
került, a domboldalon
igyekeztünk lefelé. Alig egy

Tisza (turizmusonline.hu)

negyedórányi járásra feltűnt a Tisza. Miután elhaladtunk a faluszél mellett, egy rész következett. A parton túl megcsillant a folyó vize.

(cserjés, erdős, bokros, sűrű, ligetes)

261. Másold le a lenti mellékneveket, írd melléjük ellentétes tulajdonságot kifejezőket!

mosolygós –

viruló –

jó –

vidám –

gyöngé –

kedves –

nyíló –

szigorú –

okos –

Az egymással ellentétes tulajdonságokat kifejező mellékneveket *ellentétes jelentésű mellékneveknek* nevezzük (pl.: szelíd – vad, bátor – gyáva stb.)!

262. Írd le a szólásokat! Húzd alá az ellentétes jelentésű mellékneveket!

1. Apró homokporból válik nagy domb.
2. Fehér liliomnak is fekete az árnyéka.
3. Hosszú haj, rövid ész.
4. Kis bárányból lesz a nagy kos.

A melléknevek kifejezhetik valamely tulajdonság hiányát is (pl.: Aaminek nincs íze, az *ízetlen*. Aki nem szerencsés, az *szerencsétlen*). A tulajdonság hiányát kifejező melléknevek szaporítják az ellentétes jelentésű melléknevek számát.

263. Írd hasonló mellékneveket!

Aminek nincs fénye: _____

Aki nem okos: _____

Aki nem elég ügyes: _____

Aki nem dolgozik: _____

Ami nem hasznos: _____

Ami nem díszes: _____

Akit nem vertek meg: _____

Amit nem sóztak: _____

264. a) Másold ki a következő levélből a mellékneveket!

Kedves „Pöttyös Pannikánk”!

Már hosszú ideje üres a helyed. Gondoltuk, hogy meglátogatunk, de nem engedik. Szigorú a tiltás, merthogy kanyarós vagy.

Elküldjük hát Neked a *Kellemes kanyarót!* című könyvet. Vidám ember lehetett az írója. Mi csak annyit tudunk róla, hogy Bendicknek hívják.

Különben a tanító néni nagyon szomorú. Egyre több gyerek beteg. Így, aki egészséges, az sem kap most semmilyen új feladatot. Csak régi leckéinket gyakoroljuk. A szentendrei múzeumfaluba sem megyünk el. Azt hisszük tavaszi kirándulás lesz ebből az őszi tervünkből. Pedig ott most országos népművészeti kiállítást rendeznek. Játékkészítést is tanítanak. Erre különösen kíváncsi mindenki.

Gyógyulj meg mielőbb! Szeretettel várunk:

Kati, Laci meg a többiek is.

b) Állítsd párba az ellentétes jelentésűeket! Azokhoz, amelyeknek nincs ellentétes jelentésű párjuk, írd magadtól!

265. a) Mi jellemző arra a könyvre, amit most olvasol? Válassz az alábbi melléknevek közül!

érdekes, izgalmas, mulatságos, remek, félelmetes, mozgalmas, kedves, hosszú, rövid, vidám, komoly

b) Foglald mondatokba a megfelelő mellékneveket, így ajánld olvasmányodat társaid figyelmébe!

266. Egészítsd ki az alábbi mondatokat ellentétes jelentésű melléknevekkel! Írd le őket!

1. Ami nem mély, az 2. Aki nem lusta, az
3. Aki nem gyors, az 4. Ami nem szögletes, az
5. Aki nem szerény, az 6. Ami nem édes, az
7. Ami nem gyenge, az 8. Aki nem vesztes, az

A melléknevek fokozása

Ha megfigyeled a fenti képeket, akkor a következőket állapíthatod meg: ha az első fa törzse már **vastag**, akkor a másodiké **vastagabb**, a harmadiké pedig a **legvastagabb**.

Gyakran előfordul, hogy az élőlények, tárgyak tulajdonságait ugyanazzal a melléknévvel akarjuk kifejezni. Ezt olyankor tehetjük meg, ha az élőlények, tárgyak csak a tulajdonságuk nagyságában, mértékében, fokában különböznek egymástól. Pl.: *barna, barnább, legbarnább*.

Az élőlények, tárgyak, fogalmak tulajdonságai között levő különbségeket a melléknév fokozásával fejezhetjük ki. A melléknévnek három foka van: alapfok (barna, kicsi, nagy stb.), középfok (barnább, kisebb, nagyobb stb.), felsőfok (legbarnább, legkisebb, legnagyobb stb.). Jele az alapfokban *nincs*, a középfokban: *bb*, a felsőfokban: *leg ... bb*.

267. Írd ki a mellékneveket a következő közmondásokból, és húzd alá a középfok és a felsőfok jelét!

1. Aki kisebb, frissebb, aki hosszabb, rosszabb. **2.** Az egyenes út a legrövidebb. **3.** Fényes ígéretnek kevesebbet higgy! **4.** A hazádnak füstje is hevesebb, mint idegen országnak a tüze. **5.** Ha a szépnél szebb nem lenne, még elbízhatná magát. **6.** Jobb okosnak lenni, mint hősként dicsekedni.

268. Egészítsd ki az alábbi mondatokat és idézetet!

1. egy lúdnyak tíz tyúknyaknál. 2. volt a szeme, mint a szája. 3. a páva, mint a pulyka. 4. a láncnál a kard, ékesíti a kart.

A felsőfokú mellékneveket az összetett szavakhoz hasonlóan a *leg-* szócska és a melléknév találkozásánál választjuk el (pl.: *leg-okosabb*).

269. Írd le szótagolva a következő mellékneveket!

legszebb, legelevenebb, legkiválóbb, legolcsóbb, legédesebb, legaranyosabb

270. Pótold a hiányzó mássalhangzót a fokozott melléknevekben!

hango...abb, ki...ebb, fri...ebb, la...úbb, legoko...abb, leggyor...abb, legho...abb, legro...abb, legme...ebb, legillato...abb, legsúlyo...abb

271. Másold ki *József Attila* Íme, hát megeltem hazámat című versének részletéből a mellékneveket!

Szép a tavasz és szép a nyár is,
de szebb az ősz s legszebb a tél
annak, ki tűzhelyet, családot
már végképp másoknak remél.

A melléknevek helyesírása

A harmadik osztályban már tanultatok a melléknevek helyesírásáról. Gondolj a tanultakra és mondd meg, mit tudsz az **-ó, -ő, -ú, -ű** végű melléknevek helyesírásáról!

272. Másolás közben pótolod a hiányzó magánhangzókat a melléknevek végén!

als..., bord..., küls..., j..., b..., apr..., savany..., keser...,
sűr..., szomor..., jószív..., szörny..., hi..., gömböly..., hossz...,
lass..., ifj..., gyönyör..., nagyszer...

A melléknév végén az -ó, -ő, -ú, -ű mindig hosszú.

273. Írd ki a mellékneveket *Devecsery László Lassú* táncot című verséből, és húzd alá színessel a melléknevek végén a hosszú magánhangzókat!

Lassú táncot jár a szél,
sűrű lomb közé betér.
Ágak között muzsikál,
ifjú tavasz táncot jár.
Zene és tánc gyönyörű,
ez a világ nagyszerű.

274. Írd le a melléknevek ellentétes párját! Melyik a kakukktojás?

utolsó –, külső –, felső –, szomorú –

275. Egészítsd ki *j*-vel vagy *ly*-jel az alábbi mellékneveket! Írd le őket csoportosítva!

esé...es, ...ószívű, ünnepé...es, kedé...es, fo...ékony,
za...os, komo..., ...ukas, sú...os, sa...tos

A j hang kétféle jelölésére a melléknevek íráskor is vigyázni kell.

276. a) Alkoss az alábbi egyszerű szavakból összetetteket!

száz, orr, nagy,
jó, fogas, bő

lábú, szarvú, hangú,
szívű, kerekű, kezű

Példa: százlábú

b) Foglald mondatokba az összetett mellékneveket! Két mondatot írf le a füzetedbe!

277. Fejezd ki összetett melléknévvel a szólások tartalmát!

1. Éhes, mint a farkas.
2. Fehér, mint a fal.
3. Egészséges, mint a makk.
4. Édes, mint a méz.

Példa: Éhes, mint a farkas – farkaséhes.

Főnévből melléknév

Szavaink nagy része úgy jön létre, hogy a már meglévő szavakból újakat alkotunk, újakat képezünk (pl.: szép – szépül, vad – vadász).

Figyeld meg a képeket! Írf a képek alá olyan mellékneves szókapcsolatokat, hogy azt jelentse, hol él, hova való a képen látható növény vagy állat!

A teknős a mocsárban él.

mocsár + i = mocsári
főnév + i = melléknév

A szamóca az erdőben terem.

erdő + i = erdei
főnév + i = melléknév

278. Képezz az alábbi főnevekből **-i** képzővel mellékneveket, majd egészítsd ki őket mellékneves szókapcsolatokká!

tó, kert, iskola, erdő, hegy

Példa: tavi – tavi ponty, ...

279. Olvasd el figyelmesen az alábbi szavakat! Írd ki a mellékneveket!

apró, tanuló, fenyő, olcsó, hátsó, bő, fiú, szélső, belső, hosszú, tő, szomorú, jó, karcsú, sűrű, eső, lassú, gyönyörű, gömbölyű, hiú, fű

280. Képezz mellékneveket **-s** képzővel az alábbi főnevekből! Írd az **-s** végű melléknevek mellé az **-an**, **-en** toldalékos alakokat!

virág, mák, méreg, mogyoró, krém, barátság, szépség, paprika, egészség, dió, könyv, fény

Példa: virágos – virágosan, ...

Ha az -s végű melléknevekhez -an, -en toldalék járul, az s-t nem kell megkettőzni.

281. Olvasd el az alábbi szavakat! Csoportosítsd a szavakat a tanult szófajok szerint!

festék, festékes, fest; színes, színez, szín; erő, erős, erőlködik; íz, ízes, ízlel; él, éles, élez

Példa:	Ige	Főnév	Melléknév
	ír	írás	írásos

282. Olvasd el a következő mondatokat! Melyik szóval alkotnak szókapcsolatot a melléknevek?

1. Lassú felhő-árnyék száll a jég fölött. (Weöres Sándor) 2. Hatágú almafámon száz alma csüng az ágon. (Mándy S.) 3. Mostan színes tintákról álmodom. (Kosztolányi D.) 4. Bánatos, bús dallamok foszlányát hozta a szél.

283. a) Másold le a szöveget, és húzd alá a mellékneveket!

A liget keleti szélében állt egy hatalmas nyírfa. Dús ágazatú, karcsú fa volt. A ravasz manó fölmászott rá, és elrejtőzött a legvastagabb ág mögé. A sötét éjszakát is itt töltötte. Hamarosan erős szél kerekedett. Recsegték a vén fa ágai, de a manó nem volt félős.

b) Mondj el mindent, amit tudsz az aláhúzott melléknevek helyesírásáról!

Tulajdonnévből képzett melléknevek

284. a) Olvasd el az alábbi mondatokat! Mit fejeznek ki a kiemelt szavak?

Nyáron megnézzük majd a **kijevi** operát. Az **egri** nők hősieken védtek a várat. Nagyon szeretem a **gyulai** kolbászt. Édesapámat névnapján meglátogatta **ungvári** barátja. Nagymamám még most is őrizgeti **herendi** porcelánjait.

b) Vajon miért írjuk kisbetűvel a mondatokban kiemelt szavakat?

Az egy szóból álló földrajzi nevek -i toldalékos alakját kis kezdőbetűvel írjuk (pl.: Munkács – munkácsi, Duna – dunai).

285. a) Alkoss -i képzővel mellékneveket az alábbi tulajdonnevekből a példa szerint!

Kijev, Ungvár, Munkács, Beregszász, Budapest, Miskolc, Kárpátalja, Dunántúl, Afrika

Példa: Kijev – kijevi

b) Foglalj mondatba három tulajdonnevet és a belőle képzett melléknevet is!

286. Írd ki az **-i** képzős mellékneveket az alábbi szövegből! Magyarázd meg a helyesírásukat!

A balatoni nyaralások mindig kellemesek voltak. Ha az időjárás nem volt jó fürdésre, lehetett a csodálatos levegőjű Badacsonyba kirándulni. A badacsonyi idegenforgalmi központ a hajóállomás környéke. A vasúti átjárón túl indulhatunk a hegyre. A hegyoldalban húzódnak a híres badacsonyi szőlőskertek.

287. Másold le a mellékneveket, és húzd alá azt, amelyik nem illik a sorba!

tiszai, kőrösmezei, kecskeméti, szinevéri, olaszországi, huszti, hazai, aknaszlatinai

b) Másold le a szöveget, javítsd ki a helyesírási hibákat!

Kárpátalja egyik legforgalmasabb vasúti csomópontja csap. Itt találkoznak a Kijevi, Prágai, Budapesti, Ungvári és Aknaszlatinai szerelvények.

Csapi vasútállomás (hu.wikipedia.org)

A melléknév a mondatban

288. Egészítsd ki a példa szerint az alábbi versben előforduló szókapcsolatokat! Írd le őket!

Zöld mezőben sugár sétál,
égi felhőt szél hajt,
fogoly ül a tojásokon,
rezgő fűre sóhajt.

Piros hajnal, arany alkony
sokszor fészken éri,
míg kikelnek sárga lábú
fürgé kiscsibéi.

(Nagy László: Fogolycsirkék)

Példa:	Milyen?	Micsoda?
	_____	mező
	_____	felhő
	_____	fű
	_____	hajnal
	_____	alkony
	_____	kiscsibe

289. Egészítsd ki fokozott melléknevekkel az alábbi mondatokat, és írd le őket!

1. Aki sportol lesz, mint aki henyél. 2. ma egy veréb, mint holnap egy túzok. 3. kincs az egészség! 4. A jó barát ér az aranynál!

290. Másold le *Petőfi Sándor* *Az Alföld* című versének alábbi részletét! A mellékneves szókapcsolatokat jelöld ívelt vonallal!

Ott tenyészik a bús árvalányhaj,
S kék virága a szamárlenyegetnek,
Hűs tövéhez déli nap hevében
Megpihenni tarka gyíkok térnek.

291. a) Alkoss egy-egy mondatot a következő szókapcsolatokkal!

piros ceruza, piros ceruzával, zöld leveleket, zöld levelek, új könyvből, új könyvek

b) Állapítsd meg, milyen mondatrészek lettek a szókapcsolatok szavai! A mondatrészeket húzd alá a szokásos módon!

A melléknév a mondatban leggyakrabban bővítmény, de állítmány is lehet (pl.: *Piros alma ring az ágon. A barátom becsületes*).

192. Másold le az alábbi szólásokat! Húzd alá bennük az alanyt és az állítmányt! Állapítsd meg, mikor állítmány és mikor bővítmény a melléknév!

1. Fehér cipő, sós túró, éhség ellen igen jó. **2.** Sárga cipő, fakilincs, kenyér meg egy falat sincs. **3.** Jobb a sűrű garas, mint a ritka forint. **4.** Bizonytalan, mint a kutya vacsorája.

Példa: Fehér cipő, sós túró, éhség ellen igen jó.

293. Olvasd el az alábbi szöveget! Mondd meg, a nagymama milyen tulajdonságait ismerjük meg az írás melléknevei alapján! Mesélj te is nagymamádról, használj mellékneveket jellemzéséhez!

A NAGYMAMA

A kert közepén eléem jött nagyanyám, az én jó nagyanyám, akihez hasonló áldott teremtés még sohasem élt a földön.

Parányi kis asszony volt, alig magasabb, mint én akkor. Az egész világ úgy is hívta: a kis édes. De édes jó asszony is volt. Mindig suttogva beszélt, és mindenkinek a

Brück Lajos: Nagyanyó

zsebébe dugott valami ajándékot. Öreges arcán temérdek ránc volt. Hihetetlenül szíves, barátságos tudott lenni.

Még egy tulajdonsága volt, amely minden mozdulatából buzgott: példátlan szorgalma! Egy pillanatig sem volt munka nélkül.

(Móricz Zsigmond)

A SZÁMNÉV

Gyerekkönyvtár (fszek.hu)

294. Válaszolj a következő kérdésekre a kép alapján!

Hány gyerek látható a képen?

Hány gyerek ül az asztaloknál?

Hány gyerek áll?

Hány felnőtt tartózkodik a teremben?

Hány könyv látható a képen?

A kérdésekre adott válaszod valakinek vagy valaminek a számát, mennyiségét fejezik ki. Ezeket a szavakat *számneveknek* nevezzük.

295. a) Válaszolj a következő kérdésekre! (Betűvel írd!)

Hány éves vagy?

Hányadik osztályba jársz?

Hány fiú és hány lány osztálytársad van?

Hányadik padban ülsz?

b) Kérdezz az aláhúzott szavakra!

Rengeteg levél van a fán.

Sok alma termett az idén.

Kevés körte fér a polcra.

Töméntelen szilvát aszaltunk télre.

Azokat a szavakat, amelyek valakinek vagy valaminek a számát, mennyiségét vagy a sorban elfoglalt helyét nevezik meg, **számneveknek** nevezzük (pl.: *tíz, sok, ötödik*). Kérdései: *hány?, mennyi?, hányadik?*

296. a) Másold le az alábbi mesecímeket, és húzd alá bennük a számneveket!

A két garas

A szegény ember hat fiúcskája

A tizenhárom hattyú

A négyszáz éves obsitos

A farkas és a hét kecskegida.

Az ördög három arany hajszála

A felsorolt meséket megtalálhatod *Benedek Elek*, *Kolozsvári Grandpierre Emil* és a *Grimm* testvérek mesekönyveiben.

b) Gyűjts te is számneveket tartalmazó mesecímeket!

A határozott és a határozatlan számnév

Ha a *sok, száz, kettő, tömérdek, rengeteg, ezer, kevés, tizenöt, számtalan, több, egy, hetven* számnevet az alábbi szempontok szerint csoportosítjuk, a következő eredményt kapjuk:

Pontosan megjelöli a számot, mennyiséget	Nem jelöli meg pontosan a számot, mennyiséget
<i>száz, kettő, ezer, tizenöt, egy, hetven</i>	<i>sok, tömérdek, rengeteg, kevés, számtalan, több</i>

Könnyen rájöhetsz, hogy melyik szócsoporthoz lehetne a címe a **Határozott** szó! Melyiké a **Határozatlan**!

Azokat a számneveket, amelyek pontosan meghatározzák valaminek a számát, mennyiségét, **határozott számneveknek** nevezzük (pl.: öt, tíz, századik).

Azokat a számneveket pedig, amelyek nem határozzák meg pontosan a számot, a mennyiséget, hanem csak hozzávetőlegesen utalnak rá, **határozatlan számneveknek** nevezzük (pl.: sok, több, kevés).

297. Másold le csoportosítva a számneveket!

hét, húsz, hatvanhat, 98, sok, százegy, nyolc, több, 1000, kettő, ötvenöt, ötszázhetvenhét, temérdek, ketten, töméntelen, kétezer, hatvanan, egypár, kevesebb

Példa:

Határozott:

hét

Határozatlan:

sok

298. Pótold a számneveket a népi mondókában! Milyen számnevek ezek?

..... – megérett a meggy,

..... – dörög az ég,

..... – csipkebokor vessző,

..... – üres a polc,

..... – majd haza várom,

..... – kis Ferenc

..... – biz oda nem mégy,

..... – tiszta víz.

..... – leesett a köd,

Ha nem tiszta, vidd vissza!

..... – hasad a pad,

Ott a szamár, megissza!

299. Írd ki a határozatlan számneveket az alábbi közmondásokról!

Akinek kevés nem kell, sokat nem érdemel.

Sok kéz, hamar kész.

Több nap, mint kolbász.

Többen vagyunk, többet tudunk.

Kevésből lesz a sok.

Aki sokat markol, keveset fog.

Többet ésszel, mint erővel.

Többhöz mindig több kell.

A határozatlan számnevek közül néhányat fokozhatunk is!

kevés
sok

kevesebb
több

legkevesebb
legtöbb

300. Figyeld meg a kiemelt szavakat! Másold le őket helyesírásuk szerint csoportosítva!

Jól vigyázz az **egyre**,
Huncutság van benne!
Úgy írjuk, hogy **egy**,
Megérett a **meggy**.

Egyet, egyből, egybe,
Egytől, egyig, egy,
Egygel az már két gyé,
és azt is, hogy **eggyé**.

301. Olvassátok el, és írátok le a következő mondatokat! A határozott számneveket húzzátok alá kékkel, a határozatlanokat zölddel!

1. Egy tucat mindig tizenkét darabból áll. 2. Tíz ceruza tehát kevesebb, mint egy tucat. 3. Eső után rengeteg gomba nő. 4. A versenyben a legtöbb pontszámot a legeredményesebb sportoló kapja. 5. Nyáron általában kevesebb csapadék esik, mint ősszel.

A határozott számnév fajai

302. Olvasd el a történetet!

Egy királynak volt **három** fia. Az **első** elindult szerencsét próbálni. Az ezüsterdőben **egy** fél napot töltött, máris tovább kellett mennie. A **második** állomás az aranyerdő volt, ahol **hét** próbát kellett kiállnia. A **harmadik** helyen sok csoda várta, minden óra **négy-öt** meglepetést hozott. Az utolsó erőfeszítés után egy szépséges királykisasszony várt rá a **hetvenedik** szobában. A birodalmat azonban meg kellett osztania, neki csak **egyharmada** jutott.

Ha tovább csoportosítjuk ezeket a számneveket, a következő eredményt kapjuk:

Több személyről vagy tárgyról van szó	Egy személyről vagy tárgyról van szó
<i>három, egy, négy-öt</i>	<i>első, második, harmadik, hetvenedik</i>

Az első csoportba tartozó számnevek megmutatják, hogy valamiből hány van. Ezek a szavak valaminek a **számát** jelölik. A második csoportba tartozó számnevek megmutatják, hogy valaki vagy valami a sorban a **hányadik** helyet foglalja el. Ezek a számnevek **-dik** toldalékot kapnak.

Az élőlények, élettelen dolgok pontos számát, mennyiségét **tőszámnevekkel** jelöljük. Kérdései: **hány?, mennyi?** (pl.: *három, kilenc stb.*).

Az élőlényeknek és élettelen dolgoknak a sorban elfoglalt helyét pedig **sorszámnevekkel** jelöljük. Kérdése: **hányadik?** (pl.: *első második, századik stb.*). A számmal írt sorszámnevek után pontot kell tenni (pl.: 5. = *ötödik*)!

303. Írd ki az *Egy boszorka van* című szlovák népköltésből a tőszámneveket és a sorszámneveket külön csoportba. (Vigyázz, az **egyik, másik** nem számnév, csak az **első, második!**)

Egy boszorka van, három fia van.
Iskolába jár az egy,
másik bocskort varrni megy.
A harmadik itt a padon
a dudáját fújja nagyon.
De szép hangja van, dana-dana-dan.

304. Írd le betűkkel a következő tő- és sorszámneveket!

5 =	11 =
2 =	14. =
10. =	124. =

305. Válaszolj írásban az alábbi kérdésekre!

	számmal	betűvel
Hány éves vagy? Hány testvéred van? Hányadik osztályba jársz?		

A határozott számnevek harmadik csoportját a törtszámnevek alkotják. A törtszámnév az egész valahányad részét fejezi ki (pl.: hatod, ezred stb.)!

Figyeld meg az alábbi törtszámnevek írását!

egy ketted, két negyed, két harmad, egy hatod, három negyed, két ötöd

Az órát jelölő szókapcsolatokat két szóba írjuk!

Folytasd! 2 óra 45 perc = háromnegyed három

1 óra 15 perc =

6 óra 30 perc =

12 óra 30 perc =

306. Melyik kifejezés helyes az alábbiak közül? Beszéld meg döntésedet padtársaddal és tanítóddal!

Kati padján két könyv van. – Kati padján kettő könyv van.

Találkozzunk két órakor! – Találkozzunk kettő órakor!

A színházba két jegyet – A színházba kettő jegyet vásároltam.

Uzsonnára két almát ettem. – Uzsonnára kettő almát ettem.

307. Egészítsd ki a szókapcsolatokat:

a) határozatlan számnevekkel!

..... ember, fióka, virág, fa, esőcsepp,
..... fűszál

b) **tőszámnevekkel!**

..... könyv, ház, autó, tanuló, asztalos,
..... lakos

c) **sorszámnevekkel!**

..... emelet, helyezés, osztály, kerület,
..... oldal, lépcsőfok

d) **törtszámnevekkel!**

..... alma, oldal, narancs, óra

A számnevek helyesírása

A számokat írhatjuk számokkal is, betűkkel is. A betűkkel írt számnevekben vigyázni kell a magánhangzók és a mássalhangzók hosszúságának jelölésére.

308. Olvasd el az itt következő számneveket! Figyeld meg, milyen magánhangzóval írjuk őket! Jegyezd meg helyesírásukat!

tíz, tizedik, tizenkettő, tizenhárom, tizennégy, tizenöt, tizenhat, tizenhét, tizennyolc, tizenkilenc

309. Írd le betűvel az alábbi számokat!

a) Húzd alá a hosszú hangokat jelölő betűket!

2, 10, 44, 28, 14, 220

b) Húzd alá a megrövidült magánhangzókat!

20, 20., 21, 22, 23, 24; 10, 10., 11, 12, 13

310. Másold le az alábbi számneveket! Figyeld meg a helyesírásukat!

háromszázhatvannyolc, tízmillió, kétezer-négy, harminchat, ezeröttszáz, kilencszáztizenegy, hárommillió-kétszázötvenezer-huszonkilenc

Ha betűvel írjuk a számneveket, *kétezerig* egy szóba írjuk.

Kétezer fölött csak a kerek ezreseket és milliókat írjuk egybe.

Kétezer felett a számjegyeket hátulról hármascsoportokra tagoljuk, és a csoportoknak megfelelően kötőjellel írjuk (pl.: 1576 – ezerötszázhetvenhat, 2 304 – kétezer-háromszáznégyszb.).

311. Írd le az alábbi számokat betűkkel!

1 345, 2 003, 454, 65 000, 1 736 952, 2 011

312. Írjátok le a következő mondatokat! A számjegyeket betűvel írjátok!

1. A tanulók tavasszal 10 facsemetét ültettek. 2. Osztályunk könyvtára 11 új könyvvel gazdagodott. 3. Iskolánknek 614 tanulója van. 4. Tavaly kezdték el az új, 1638 férőhelyes kórház építését.

A számnevek toldalékolása

313. Pótold határozott vagy határozatlan számnevekkel a közmondásokat és szólásokat!

1. szem lát. 2. lúd disznót győz. 3. Aki markol, fog. 4. akar a szarka, de nem bírja a farka. 5. Egyik, a másik híján 6. Olyan egyformák, mint tojás.

314. Válaszolj a következő kérdésekre a *nyolc*, *tíz*, *tizenöt*, *rengeteg* számnevekkel!

Hányszor?

Hánykor?

Hányig?

Hánnyal?

Példa: ötször, ötkor, ötig, ötten stb.

A számjegyekkel írt tőszámnevekhez kötőjellel kapcsoljuk a toldalékot (pl.: 10-ből, 6-tal, 8-szor, 9-et stb.).

315. Figyeld meg, hogyan kapcsolódnak a toldalékok a töszámnevekhez! Írd le, és jegyezd meg helyesírásukat!

egyet – **1-et** kettőt – **2-t** tízet – **10-et**
 egyhez – **1-hez** kettőhöz – **2-höz** tízhez – **10-hez**
 eggyel – **1-gyel** kettővel – **2-vel** tízzel – **10-zel**

316. Válaszolj toldalékos számokkal írásban a következő kérdésekre!

Mikor szoktál felkelni?

Meddig szoktál este tévézni?

Hányszor szoktál naponta fogat mosni?

Hányas számú házban laksz?

317. Egészítsd ki a mondatokat toldalékos számnevekkel!

Édesanyám érkezik haza a munkából.

Vasárnap a vonattal utaztunk Ungvárra.

Szeptemberben már leszek.

Karcsi futott be a célba.

Néhány háromjegyű számot elosztok

A keltezés helyesírása

Sokszor szükséged van arra, hogy számmal vagy betűvel leírd a dátumot. Figyeld meg, hogyan tudjuk leírni a keltezést!

1848. március 15.

1848. III. 15.

1848. márc. 15.

1848. 03. 15.

318. Írd le a mai dátumot háromféleképpen!

A keltezésben pontot teszünk:

1. az év és a nap után: **2005. szeptember 1.;**

2. a hónap neve után akkor, ha rövidítve vagy római, illetve arab számmal írjuk: **1956. okt. 23. vagy 1956. X. 23. (1956. 10. 23.).**

319. Írd le a mondatokat! Húzd alá bennük a dátumokat!

Petőfi Sándor 1823. január 1-jén született Kiskőrösön. Öt és fél esztendő volt, amikor 1828. május 10-én édesapja beíratta az elemi iskolába. Első verse 1842. május 22-én jelent meg.

1848. március 15-e Petőfi Sándor forradalmi szellemének, cselekvő bátorságának köszönhető.

A keltezésben nem teszünk pontot a napot jelező szám után, ha toldalékot kapcsolunk hozzá (pl.: 1848. március 15-én, 1956. október 23-i, 2005. szeptember 1-jén, 2001. január 8-án).

320. Pótold a hiányzó pontokat a dátumokban! Mi jut eszedbe ezekről a dátumokról?

1848 március 15

2001 jan 1-jén

1956 október 23-án

1849 10 6

A keltezésben általában szerepel egy helység neve is. A helységnév után tegyél vesszőt (pl.: Kijev, 1979. 04. 29.).

321. Javítsd ki a hibás keltezést, és írd le helyesen!

Beregszász, 1998 jún 9

Eger, 1552, szeptember 9.

Ungvár 2004 március 17

Munkács. 2003. június. 3.

322. Írd le a következő keltezéseket! Ügyelj az írásjelekre!

ezerkilencszáztizenkilencben, december huszonnegyedikén, ezernyolcszáznegyvennyolc március tizenötödikén, ezerkilencszáznegyvennégytől, ezerkilencszáznyolcvankilencig

A magyar nyelvben a számnevek után álló főnevet mindig egyes számban használjuk (pl.: sok ember, tizenkét könyv, kevés utas).

323. Írd le az alábbi szókapcsolatokat, és mindegyik mellé írd le az ukrán megfelelőjét is! Milyen különbséget veszel észre?

egy könyv –

egy ház –

két könyv –

húsz ház –

sok könyv –

sok ház –

keves könyv –

több ház –

324. Állapítsd meg, milyen hibák vannak az alábbi szövegben! Írd le helyesen!

Az üzemben sok szakmunkások dolgoznak. Édesapám is szakmunkás. Két társaival együtt gépalkatrészeket készít. Kevés alkatrészek kerülnek ki kezük alól hibásan. A sok készítményeket ládába csomagolják. Édesapámék több városokban jártak. Rengeteg üzemekbe látogattak el.

325. Írj az alábbi meghatározásoknak megfelelő keltezést!

1. született édesanyám.
2. született édesapám.
3. született a testvérem.
4. mentem először iskolába.
5. Ma van.

326. Pótold számnevekkel az alábbi mondatokat!

..... évben van évszak. Minden évszakban van hónap. Minden hónapban van hét. Minden héten nap. Minden nap órából áll.

A NÉVMÁS

A személyes névmás

327. Figyeld meg a két szöveget! Melyik rossz? Miért? A jót másold be a füzetedbe!

a) **Én** Zsuzsi vagyok. Peti és Jutka a barátaim. Peti, Jutka és Zsuzsi sétálni mentek. Peti, Jutka és Zsuzsi be-tértek egy fagyira. Peti, Jutka és Zsuzsi nagyon élvezte a szabad délutánt.

b) Zsuzsi vagyok. Peti és Jutka barátok. Mindig együtt járnak. Egyszer **én** is lementem **velük** fagyizni. Élveztük a szabad délutánt. Most már elmondhatjuk, hogy nemcsak **ők**, hanem **mi** hárman is barátok vagyunk.

Bizonyára észrevettétek, hogy a szöveg második változatában a szereplő személyek neve helyett az **én**, **mi**, **ők** szavak állnak. Ezek a szavak a **névmások**.

A személyes névmás a személyek neve helyett áll. Használatával elkerülhető a nevek állandó ismétlése.

A személyes névmások kérdései ugyanazok, mint a főnév kérdései (*ki?*, *kik?*), mert emberekre mutatnak rá, akárcsak a főnevek.

A személyes névmás kifejezi, hogy hányadik személyről és hány (egy vagy több) személyről van szó.

	Egyes szám	Többes szám
Aki beszél:	én	mi
Akihez beszél:	te	ti
Akiről beszél:	ő	ők

328. Olvasd el a párbeszédet! Mondd meg, kiről van szó!

- Szervusz, de örülök, hogy látlak! _____
- Mikor jöttél haza? _____
- Évák itthon vannak már? _____
- Rég vártunk erre az alkalomra. _____
- Éva még nyaral. _____
- Mikorra tervezitek a találkozót? _____

329. Írd le az alábbi mondatokat! Húzd alá bennük a személyes névmásokat!

1. Itt születtem én, ezen a tájon. (*Petőfi*). 2. Hát te, Jóska, mi leszel, hogyha egyszer nagy leszel? (*Osvát*)
 3. Már ti is történelmet írtok. (*Gyárfás*) 4. Szeretne elmenni, ő is útra kelni. (*Móra*) 5. A matrózok szólnak: „Mi sem fogunk várni...” (*Devecseri*)

330. *Radnóti Miklós* Kis nyelvtan című versében így játszott a személyes névmásokkal:

Én én vagyok magamnak,	Két külön hatalom.
s neked én te vagyok,	S ketten mi vagyunk,
s te én vagy magadnak.	de csak ha vállalom.

b) Írd ki azokat a névmásokat a versből, amelyek nincsenek kiemelve!

331. Folytasd a ragozást válaszolva az adott kérdésekre!

Kit?

engem, téged,

Hol?

rajtam, rajtad,
 nálam, nálad,
 bennem, benned,

Honnan?

rólam, rólad,
 tőlem, tőled,
 hozzám, hozzád,

Hová?

rám, rád,
 belém, beléd,
 hozzám, hozzád,

A személyes névmást is ragozhatjuk, mint a főnevet; csak itt szabálytalan a ragozás (úgy mondjuk: **rendhagyó**).

332. Másold ki *Vajda János* Búcsú a naptól című versrészletéből a névmásokat!

De te, ha emberek megcsaltak,
Keserűségem enyhítetted.
Felhőimet megaranyoztad.
Egedet én láttam legszebbnek.
Én benned éltem, és te bennem.
Te úgy néztél rám, bármi ére,
Mint édes anya az ölében
Reá mosolygó kisdédére...

Búcsú a naptól
(*panoramio.com*)

ére – ma így mondjuk: **ért**

333. Keresd ki az alábbi meserészletből az igéket! Mondd meg, milyen személyes névmás illik hozzájuk!

- Hova megy, tojás koma?
- Megyek világgá.
- Én is megyek, menjünk együtt.

Mennek, mendegélnek, előtalálnak egy kakast.

- Hova mentek, ruca koma?
- Megyünk világgá.
- Én is megyek, menjünk együtt.

A kérdő névmás

A névmások családjában a személyes névmás mellett igen fontos szerepe van a **kérdő névmás**nak. A kérdő névmások onnan kapták a nevüket, hogy rákérdeznek valamire. Így rákérdezhetnek: élőlényekre (*ki?*), dolgokra (*mi?*), tulajdonságokra (*milyen?*, *melyik?*), mennyiségre (*mennyi?*), helyre (*hol?*), időre (*mikor?*) és egyéb körülményekre (*hogyan?*). A kérdő névmások általában kérdő mondatok élén állnak.

334. A következő találós kérdéseket egészítsd ki kérdőszókkal, azaz kérdő névmásokkal! Segítenek a válaszok.

- ... lehet a vízen száraz lábbal átmenni? Ha megfagy.
- ... megy át száraz lábbal a vízen? Az árnyék.
- ... kő van a patakban a legtöbb? Vizes.
- ... esik az eső? Amíg a földre ér.
- ... tóban nem lehet csónakázni? A tolltartóban.

A személyre, tárgyra, tulajdonságra, mennyiségre kérdő névmással kérdezünk.

Főnévre kérdesz	Melléknévre kérdesz	Számnévre kérdesz
Ki? Kit? Kinek? Mi? Mit? Melyik?	Milyen? Miféle? Mekkora? Mely? Melyik?	Hány? Mennyi? Hányadik?

335. Írd ki a kérdő névmásokat az alábbi költeményből! (Vigyázz, nem minden kérdőszó kérdő névmás! Nézd a táblázatot!)

Iluska és a cicuska

Hol voltál, cicuskám?
 – Kamrában, Iluskám.
 Mit ettél, cicuskám?
 – Kolbászt biz' én, Iluskám.
 Mit ittál, cicuskám?
 – Édes tejet, Iluskám.
 Miért sírtál, cicuskám?
 – Mert megverték, Iluskám.
 Ki vert meg, cicuskám?
 – A gazdasszony, Iluskám.
 Mivel vert meg, cicuskám?
 – Seprűnyéllel, Iluskám.
 Nagyon fájt, cicuskám?

Cicuska
(macskaalom.hu)

- Nagyon bizony, Iluskám.
Hogy sírtál, cicuskám?
- Miá! miá! Iluskám.
- Kell-e kolbász, cicuskám?
- Edd meg magad, Iluskám!

(Pósa Lajos)

336. a) Bizonyára mindannyian olvastátok a *Hófehérke és a hét törpe* című mesét. Húzzátok alá a kérdő névmásokat, és feleljetek a mesével kapcsolatos kérdésekre!

Walt Disney: *Hófehérke és a hét törpe* (részlet), 1937

1. Ki aludt az ágyakon?
2. Milyen volt Hófehérke?
3. Miféle volt a mostohája?
4. Mi volt mérgezett?
5. Hány törpe volt?
6. Hányadik volt Tudor?

b) Állapítsd meg, milyen szófajhoz tartoznak válaszod szavai!

Példa: 1. Hófehérke (főnév),

337. Kérdezz a kiemelt szavakra! A kérdő mondatokat írd le!

Arany János 1817. március 2-án született. _____

Sok szép verset írt. _____

A *Mátyás anyja* című verse **csodaszép**. _____

A mutató névmás

Beszédünkben és írásainkban gyakran használunk olyan névmásokat, amelyek rámutatnak valamire. Élőlényekre és élettelen dolgokra mutat rá az **ez**, **az** névmás: *Köszönöm, ezt kérem.* Tulajdonságokra mutatnak többnyire az **ilyen**, **olyan**, **efféle**, **afféle** névmások: *Ilyen bicikliről álmodtam.* Általában mennyiségre vonatkoznak az **ennyi**, **annyi** névmások: *Nahát, ennyi ajándék!* Helyre gondolunk, ha az **itt**, **ott**, **innen**, **onnan** névmást halljuk: *Itt maradunk.* Időre mutatnak az **ekkor**, **akkor** mutató névmások: *Csak akkor jövünk.* Az **így**, **úgy** mutató névmások pedig egyéb körülményekre mutatnak: *Lassabban menj! Így lemaradok!*

A mutató névmások főnevek, melléknevek vagy számnevek helyett állnak, személyre, dologra, tulajdonságra, mennyiségre mutatnak rá.

1. A mutató névmás mindig hangsúlyos kiejtéskor, az **az** névelő viszont mindig hangsúlytalan a beszédben.

2. A mutató névmásoknak van közelre (**ez**, **ilyen** stb.) és távolra mutató (**az**, **olyan** stb.) alakjuk.

A leggyakoribb mutató névmások:

	Főnév helyett	Melléknév helyett	Számnév helyett
KÖZELRE MUTATÓK	<i>ez, ugyanez</i>	<i>ilyen, ugyanilyen, efféle, ekkora</i>	<i>ennyi, ugyanennyi</i>
TÁVOLRA MUTATÓK	<i>az, ugyanaz</i>	<i>olyan, ugyanolyan afféle, akkora</i>	<i>annyi, ugyanannyi</i>

338. Az alábbi névmásokat írd külön a **ki?**, **mi?**, **milyen?**, **mennyi?** címkével ellátott oszlopba!

emez, amaz, ekkora, akkora, ugyanennyi, ugyanannyi, efféle, afféle, ugyanez, ugyanaz, ilyesmi, olyasmi

339. Írd le Szép Ernő Könyv című versének részletét, és húzd alá benne a mutató névmásokat! Mondd el, mi mindent találsz a könyvekben!

Nincs könyv olyan drága,
Hogy olcsó ne lenne,
Annyi, annyi kincs van benne.
Annyi gyönyörű vers,
Annyi szép történet,
Annyi mese, annyi élet.

340. Pótold a hiányzó névmásokat a közmondásokban, szólásokban!

1. Ahány ház, szokás.
2. sem vagyok angyal.
3. Amilyen az ember, a beszéde.
4. mondj hoppot, ha átugrottad az árkot!
5. A rossz lelkiismeretű ember gondolja, hogy mindenki beszél.

341. Vágd le a toldalékokat a következő névmásokban! Figyeld meg, mi történt az **az**, **ez** mutató névmások mássalhangzójával!

avval, evvel, ehhez, ahhoz, ebben, abban, ennél, annál, ekképpen, akképpen, ennek, annak, erről, arról, ettől, attól, ebből, abból, erre, arra, ennél, annál

Ha az ez, az mutató névmásokhoz mássalhangzóval kezdődő toldalékok kapcsolódnak: **ez + nél = ennél**, **az + tól = attól**, akkor a névmások z hangja éppen olyan hanggá válik, amilyen mássalhangzóval kezdődik a toldalék.

Ha a **-val**, **-vel**, **-vá**, **-vé** ragok kapcsolódnak az **az**, **ez** mutató névmáshoz, akkor általában a toldalék **-v** mássalhangzója hasonul a szótő z hangjához: **ez + vel = ezzel**, **az + vá = azzá**.

342. Kapcsold a megadott toldalékokat a névmásokhoz, majd írd le az eredményt! Húzd alá azt a két szót, amelyben nem a szótő, hanem a toldalék mássalhangzója változott meg!

ez + nek =	az + vá =	ez + ben =
az + nak =	ez + ből =	az + ról =
ez + re =	az + val =	ez + hez =
az + nál =	ez + től =	az + ként =

343. a) Keresd ki a szövegből a névmásokat! Állapítsd meg a fajtájukat!

Ajándék lónak ne nézd a fogát!

Mit jelent ez a közmondás?

Akkor szoktuk mondani ezt a közmondást, ha arra intünk valakit, hogy az ajándékot szépen el kell fogadni, és nem illik azt bírálgatni. Ez a mondás még abból az időből származik, amikor nagy lóvásárok voltak. A vásárbán a vevő mindig belenézett a ló szájába, mert tudni akarta, hogy nem csapják-e be. A lovak fogazata elárulja a hozzáértőnek a ló életkorát. A lovak korával tehát nem lehet szélhámoskodni. Ha viszont valaki nem vásárolta a lovat, hanem ajándékba kapta, akkor ugyan kár lett volna a ló szájába nézegetnie. Így áll a dolog a mi korunk ajándékaival is. Ha valaki ajándékot vásárol, azt bizony alaposan meg kell vizsgálnia. Ha viszont valaki ajándékba kap valamit, ilyenkor nem illik azt tüzetesen nézegetnie, bírálgatnia. Az ajándékot mosolyogva meg kell köszönni.

(Teknős Péter Kérdezz! Felelek mindenre című könyve nyomán)

b) Keress a szövegben olyan mutató névmásokat, amelyek visszautalnak a szövegben valamilyen szóra vagy kifejezésre!

c) Írd meg a szöveg vázlatát olyan kérdésekből, amelyek kérdő névmásokkal kezdődnek!

d) Pótold a mutató névmást a gyermekmondókában, és írd le!

..... elment vadászni,	 megsütötte,
..... meglőtte,	 az icike-picike mind
..... hazavitte,	megette.

A NÉVELŐ

344. a) Olvasd el a szöveget! Írd le a kiemelt főneveket az előtte álló szóval együtt!

Élt egyszer egy **varga**. Elhatározta, hogy varr egy **csizmát**, s elviszi ajándékba a **királynak**. Mikor a **csizma** elkészült, a **karjára** vette, s elindult a **várba**.

b) Próbáld nélkülük elolvasni a szöveget! Mit vettél észre?

A főnevek előtt álló **a**, **az** szavakat *határozott névelőknek* nevezzük, mert egy meghatározott dolgot jelölnek.

A főnevek előtt álló hangsúlytalan egy szót pedig *határozatlan névelőnek* nevezzük, mert nem mutatja meg pontosan, hogy kiről vagy miről van szó (pl.: *Hozd ide a táskádat! Hozz ide egy táskát!*).

345. Pótold a névelőket az alábbi versrészletben! Figyeld meg a használatukat! Mikor **a** és mikor **az**?

Lehunyja két szemét ég,
Lehunyja sok szemét ház,
Dunna alatt alszik rét –
Aludj el szépen, kis Balázs.
Lábára lehajtja fejét,
Alszik bogár, darázs,
Vele alszik zümmögés –
Aludj el szépen, kis Balázs.

(József Attila)

Magánhangzóval kezdődő főnév előtt **az**, a más-salhangzóval kezdődő főnév előtt **a** határozott névelőt használunk (pl.: *a mese, az oroszlán*).

346. a) Pótold a főnév elé a határozott névelőt!

..... osztály	 ünnepély	 majom	 hajó
..... tojás	 furulya	 bélyeg	 úrhajó
..... újság	 éjszaka	 erkély	 fogoly

b) Foglalj mondatba négy határozott névelős főnevet!

347. Olvasd el az alábbi névelős szókapcsolatokat! Hangoztasd pontosan a névelőt! Az **az** névelő utolsó (z) hangját ne kösd a főnévkezdő magánhangzóhoz!

<i>a gally</i>	<i>az uzsonna</i>
<i>a bükkfa</i>	<i>az olló</i>
<i>a függöny</i>	<i>az asszony</i>
<i>a holló</i>	<i>az erdő</i>
<i>a kotta</i>	<i>az óra</i>

A tulajdonnevek közül a személynevek előtt nem használunk névelőt.

348. Írd le az alábbi mondatokat! Hagyd el a felesleges névelőt!

Dávid így mesélt a hétvégén történetekről:

Megérkeztünk az erdőbe. A Matyi és a Kriszta megálltak az út mellett. Valami zajra lettek figyelmesek. Olyan csend volt, hogy a falevelek susogását is hallani lehetett. Ekkor a távolból felhangzott az Ádám kacagása.

349. Egészítsd ki a meserészletet a megfelelő névelőkkel!

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer király. Volt királynak gyönyörű kertje. kert legszebb ékessége aranyalmafa volt. Ezen almafán csilingelő aranyalmák teremtek. almákat azonban minden alkalommal ellopta valaki.

A NÉVUTÓ

350. Olvasd el az alábbi meserészletet, és figyeld meg a kiemelt szavakat!

Egy fenyőfa gyökerei **közt** élt egy kis szürke egér. Nap-hosszat ennivaló **után** járt, ha enyhe volt az idő. Egy reggel a fényes napsugár ismét kicsalogatta a föld **alól**. A fenyő **körül** nézelődött egy keveset, majd elindult élelmet keresni. Egy bokor **alatt** végre válogatott a finom csemegek **közül**, amikor a feje **fölött** megjelent egy szarka.

Ha jól megfigyelted, miben hasonlítanak egymáshoz a kiemelt szavak, megállapíthattad, hogy magukban nem közölnek semmit, csak az előttük álló szóval együtt.

A főnév után álló *alatt, fölött, előtt, mögött, mellett, alá, fölé, mellé, mögé, óta stb.* szavakat *névutóknak* nevezzük.

A névutók csaknem mindig a főnévhez kapcsolódnak, és együtt határoznak meg helyet, időt, egyéb körülményt.

351. Írd ki Weöres Sándor Nől a dér, álom jár kezdetű versének részletéből a névutós szókapcsolatokat!

Nől a dér, álom jár,
hó kering az ág közt.
Karácsonynak ünnepe
lépeget a fák közt.

Én is ládd, én is, ládd,
hóban lépegetnék,
ha a jeges táj fölött
karácsony lehetnék.

Hó fölött, ég alatt
nagy könyvből dalolnék,
fehér ingben, mezítláb,
ha karácsony volnék.

Viasz-szín, kén-sárga
mennybolt alatt járnék,
körülvénne kék-eres
halvány téli árnyék...

A névutót az előtte álló névszótól mindig külön-írjuk. Az előbbi szabály alól kivételek azok a névutós szókapcsolatok, amelyek összetett szavakká váltak. Másold le ezeket a szavakat, és jegyezd meg helyesírásukat: **tegnapelőtt, holnapután, délelőtt, délután, rendszerint!**

352. Egésztítsd ki névutóval az alábbi mondatokat!

Evés mossatok kezet! Szalvéta ne uzson-
názzatok! Ne legyen szemét a pad ! Étkezés
moss fogat!

353. a) Írd ki a névutós főneveket az alábbi versrészletekből!

Lassú felhő-árnyék	... éjfél óta már
száll a jég fölött,	ácsorgott küszöböm előtt
nagy foltta terülve	a száműzött király.
a két part között.	(Zelk Zoltán)

(Weöres Sándor)

Muzsikaszó az esti réten
falu alól, a fák alatt
szapora dobszó...

(Pilinszky János)

b) Írd le a kérdést, amelyre válaszolnak, és mondd meg, mit fejeznek ki a megtalált névutók!

Példa: part alatt – **hol?** (helyet jelöl)

TARTALOM

Bevezetés	4
Év eleji ismétlés	8
Miből épül fel beszédünk és írásunk?	8
A hangok és a betűk. A magánhangzók és mássalhangzók	8
Szó, mondat, szöveg	11
A szöveg	13
A szöveg címe. A cím és a tartalom kapcsolata	15
A szöveg tagolása	16
A szövegek típusai	18
A szövegek fajtái	22
Az elbeszélés	23
A leírás	24
Tárgyleírás	27
Élőlények leírása. Leírás növényekről	28
Az állatok bemutatása	30
Leírás személyről (Jellemzés)	31
A tájleírás	32
Az értesítés	33
A meghívó	35
Mi újság?	37
Beszélgetés közben. A társalgás illemtana	39
A mondat	42
A mondat és a szó szerkezet	42
A szófajok	47
A szófajokról tanultak ismétlése	47
Az ige	49
Az ige jelentése	49
Az ige szerepe a mondatban	51
A rokon értelmű igék	53
Az ellentétes jelentésű igék	55
Egyenes és átvitt értelemben használt igék	57
Az igekötős igék	58
Az igealakok személye és száma	61
Az igeidők	63
Az igeidők használata az elbeszélő és a leíró szövegben	69
Az igemódok	71
Az ige kijelentő módja	72
Az ige feltételes módja	75
Az ige felszólító módja	78
A felszólító módú igék helyesírása	79
Az -l, -d, -gy, -n, -ny végű igék helyesírása	79

Az -s, -sz, -z, -dz végű igék helyesírása	81
A -t végű igék	83
A felszólító módú igék hosszabb, rövidebb alakja	84
A főnév	87
A főnév fogalma	87
A köznév és tulajdonnév	89
A rokon értelmű és az ellentétes jelentésű főnevek	93
A többjelentésű főnevek	96
Az egyenes és az átvitt értelmű főnevek	98
A főnév egyes és többes száma	99
Főnév a mondatban	102
Ragos főnevek	104
A <i>kit?</i> , <i>mit?</i> , <i>kiket?</i> , <i>miket?</i> kérdésre felelő főnevek	104
A <i>hol?</i> , <i>honnan?</i> , <i>hová?</i> kérdésre felelő főnevek	106
A <i>kivel?</i> , <i>mivel?</i> kérdésre felelő főnevek	110
A <i>kije?</i> , <i>mije?</i> , <i>kié?</i> , <i>mié?</i> kérdésre felelő főnevek	113
A főnevek helyesírása	116
-ó,- ő a főnevek végén	116
-ú -ű a főnevek végén	117
A <i>j</i> hang jelölése a főnevekben	119
Magánhangzó-rövidülés a főnevekben	122
Hosszú mássalhangzó a főnevekben	123
A melléknév	126
A rokon és ellentétes jelentésű melléknevek	129
A melléknevek fokozása	133
A melléknevek helyesírása	134
Főnévből melléknév	136
Tulajdonnévből képzett melléknevek	138
A melléknév a mondatban	140
A számnév	143
A határozott és a határozatlan számnév	144
A határozott számnév fajtái	146
A számnevek helyesírása	149
A számnevek toldalékolása	150
A keltezés helyesírása	151
A névmás	154
A személyes névmás	154
A kérdő névmás	156
A mutató névmás	159
A névelő	162
A névutó	164